

Bērnu aizsardzības centrs

VADLĪNIJAS

PAR BĒRNA TIESĪBĀM UZ PRIVĀTĀS DZĪVES NEAIZSKARAMĪBU

Rīga, 2025

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	4
I NORMATĪVAIS REGULĒJUMS	5
II JĒDZIENU DEFINĪCIJU SKAIDROJUMS.....	11
Tiesības uz privātumu	12
Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību	12
Tiesības uz ģimenes dzīvi.....	13
Tiesības uz mājokļa neaizskaramību	13
Tiesības uz korespondences neaizskaramību	13
Privātuma pārkāpumi	14
Nodaļas kopsavilkums.....	15
III PERSONAS DATI UN TO AIZSARDZĪBA	16
Personas dati.....	16
Personas datu aizsardzības pārkāpums.....	18
Datu minimizēšanas princips	18
Personas datu apstrādes principi.....	19
BĒRNU PERSONAS DATU AIZSARDZĪBA	19
Bērna tiesības lemt par savu datu apstrādi un izmantošanu	20
LOMAS BĒRNU PERSONAS DATU APSTRĀDĒ	22
Nodaļas kopsavilkums.....	24
IV TIESĪBAS UZ SAVU ATTĒLU	25
Attēla publicēšana presē.....	27
Nodaļas kopsavilkums.....	28
V DIGITĀLAIS PRIVĀTUMS UN TĀ AIZSARDZĪBA	29
SOCIĀLIE MEDIJI/SOCIĀLIE TĪKLI	31
Privātuma politika	32
Privātuma iestatījumi.....	32
ATTĒLU UN VIDEO PUBLICĒŠANA SOCIĀLAJOS TĪKLOS	33
BĒRNRĀDĪŠANA	35
DIGITĀLĀ REPUTĀCIJA.....	38
DIGITĀLĀ PĒDA	39
TIESĪBAS TIKT AIZMIRSTAM.....	40
Nodaļas kopsavilkums.....	41
VI PAR BĒRNA PRIVĀTĀS DZĪVES NEAIZSKARAMĪBU – SPECIĀLISTIEM	43
Ja noticis datu aizsardzības pārkāpums	44
Personas datu apstrādātāja pienākumi	45
IZGLĪTĪBAS IESTĀDES	46
Bērna personas datu apstrāde	46
Lietotņu un tehnisko ierīču izmantošana mācību procesā	48

Vecāku saziņa ar skolotāju tiešsaistes lietotnēs	49
Izglītojamo fotogrāfiju publicēšana sociālo tīklu u. c. tiešsaistes vietnēs	49
Foto un video materiālu publicēšana	49
Videonovērošana izglītības iestādes iekšējās	51
Izglītojamo mantu pārmeklēšana un pārvietošanās ierobežošana	52
Informēšana par riskiem, ko var radīt izglītojamā veselība vai citi apstākļi	52
BĀRIŅTIESAS	53
Bāriņtiesas tiesības apstrādāt personas datus bez datu subjekta piekrišanas	53
Bērnu tiesību pārkāpumu konstatēšana un situācijas apzināšana ģimenē	53
Psihologa atzinuma izpaušana bērna vecākiem	54
Bērna uzvārda maiņa pēc bērna reģistrācijas	60
Lēmuma par bērna uzvārda maiņu tiesiskuma pārbaude tiesā	60
Bāriņtiesas pienākums izšķirt vecāku strīdu par bērna fotogrāfiju publiskošanu	66
Bērna reliģiskā un kultūras identitāte lēmumu pieņemšanā	69
Tiesības uz personīgo identitāti	69
Paternitātes noteikšana	72
Maternitātes noteikšana – anonīma izcelsme	73
Savas izcelsmes noteikšana – adopcija	74
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	75

IEVADS

Bērnām ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.¹

Kopš tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību formulēšanas 1948. gadā pieņemtajā Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, kuras 12. pantā noteikts, ka nevienu nedrīkst pakļaut patvaļīgai iejaukšanās viņa privātajā dzīvē, ģimenē, mājoklī vai sarakstē, kā arī uzbrukumiem viņa godam un reputācijai un, ka ikvienam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai uzbrukumiem, tās iekļautas dažādos starptautiskajos un nacionālajos normatīvajos dokumentos.

Nemot vērā mūsdienu straujo tehnoloģiju attīstību un arvien lielāku digitālo rīku klātbūtni, un izmantošanu ikdienas dzīvē, šī tiesību joma sastopas ar jauniem izaicinājumiem un joprojām tiek pilnveidota.

Liels skaits personas datu tiek apkopoti un uzglabāti virtuālajā vidē. Ikdienas saziņā cilvēki tiešsaistē apmainās ar informāciju, tajā skaitā – ar privātajiem datiem, ne vienmēr apzinoties iespējamos riskus un sekas, kas saistītas ar šo datu tālāku izmantošanu.

Privātās un ģimenes dzīves publiskošana virtuālajā vidē ir tēma, kas rosina diskusijas par privātuma apdraudējumu. Tiesību uz privātumu aizsardzība saskaras ar izaicinājumiem kā likumdošanas jomā, tā ikdienas dzīvē. Digitālais privātums ieņem aizvien nozīmīgāku vietu privātās dzīves neaizskaramības diskursā. Īpaši svarīgi ir izglītēt bērnus un pusaudžus par viņu darbībām tiešsaistē, kā arī par tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Šīs tiesības ņemamas vērā ikvienam, kas jebkādā veidā saistīts ar bērnu aprūpi un audzināšanu.

Vadlīniju mērķis ir sniegt skaidrojumu par bērna tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību iespējami plašam bērnu aprūpes īstenotāju (vecāki u. c. bērnu likumiskie pārstāvji, dažādu nozaru speciālisti, kuri iesaistīti bērnu tiesību aizsardzībā) lokam un aktualizēt šīs tiesības bērnu tiesību aizsardzības kontekstā sabiedrībā kopumā.

Bērnu aizsardzības centrs izsaka pateicību par sadarbību vadlīniju tapšanā pārstāvjiem no Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības departamenta un Profesionālās un pieaugušo izglītības departamenta, un pārstāvjiem no Latvijas bāriņtiesu darbinieku asociācijas, Izglītības kvalitātes valsts dienesta un Psihologu sertifikācijas padomes.

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta pirmā daļa

I NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

Tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību normatīvais regulējums

Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) 1948. gada 10. decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija	
Deklarācijas 3. pantā noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību. Deklarācijas 12. pantā nostiprināts aizliegums patvaļīgi iejaukties ikvienas personas privātajā un ģimenes dzīvē, patvaļīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu, vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju. Katram cilvēkam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.	
1996. gada 16. decembra ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām	
Pakta 17. panta 1. punktā noteikts, ka nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi iejaukties neviena privātajā vai ģimenes dzīvē, apdraudēt mājokļa neaizskaramību vai korespondences noslēpumu vai nelikumīgi uzbrukt viņa godam un reputācijai. Pakta 17. panta 2. punktā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.	
ANO 1989. gada 20. novembra Bērnu tiesību konvencija	
Konvencijas 16. panta 1. punktā norādīts – nav pieļaujams, ka patvaļīgi vai nelikumīgi tiek pārkāpta bērnu privātās dzīves, ģimenes, mājokļa vai korespondences neaizskaramība vai tiek aizskarts viņu gods un reputācija. Konvencijas 16. panta 2. punktā noteikts, ka bērniem ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādiem pārkāpumiem vai aizskārumu. Konvencijas 39. pantā noteikts tās dalībvalstīm veikt visus attiecīgos pasākumus, lai veicinātu to bērnu fizisko un psihisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju, kuri ir kļuvuši par upuri jebkādam necieņas, ekspluatācijas vai vardarbības izpausmēm, spīdzināšanai vai citām nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai soda formām vai bijuši bruņotu konfliktu upuris.	<i>Ar šīs konvencijas pieņemšanu notika fundamentālas izmaiņas skatījumā uz bērniem, atzīstot viņus par neatkarīgiem indivīdiem, kas ir apveltīti ar tiesībām un pienākumiem atbilstoši savam vecumam un brieduma pakāpei, un nosodot attieksmi pret bērniem kā pret vecāku vai aizbildņu īpašumu. Pieņemot jebkāda veida lēmumus, kas skar bērnu, ir svarīgi uzklaut viņa viedokli. Šis pienākums var atšķirties atkarībā no bērna vecuma un brieduma pakāpes.²</i>
Eiropas Padomes (EP) 1950. gada 4. novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija	

² Balodis R., Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga, 2011. Latvijas Vēstnesis, 600. lpp.

Konvencijas **8. panta 1. punkts** nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību.

8. panta 2. punktā norādīts, ka sabiedriskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.³

Eiropas Savienības (ES) Pamattiesību harta

Hartas **7. pants** paredz ikvienas personas tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un saziņas neaizskaramību un **8. panta 1. punkts** – ikvienas personas tiesības uz savu personas datu aizsardzību, **8. panta 2. punktā** nosakot, ka šādu datu apstrādei jābūt godprātīgai, noteiktiem mērķiem un ar attiecīgās personas piekrišanu vai ar citu likumīgu pamatojumu, kas paredzēts tiesību aktos. Ikvienam ir pieejas tiesības datiem, kas par viņu savākti, un tiesības ieviest labojumus šajos datos.

Hartas **24. panta 2. punkts** nosaka, ka darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātas iestādes, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.

Hartas **3. panta** (tiesības uz personas neaizskaramību) **1. punkts** norāda, ka ikvienai personai ir tiesības uz fiziskās un garīgās neaizskaramības ievērošanu. **3.2. punkts** – medicīnas un bioloģijas jomā jo īpaši jāievēro: a) attiecīgās personas apzināta un brīva piekrišana saskaņā ar tiesību aktos noteiktām procedūrām; b) eigēniskās prakses aizliegums, jo īpaši, ja tās mērķis ir cilvēku selekcija; c) aizliegums izmantot cilvēka ķermeni un tā daļas kā peļņas avotu; d) cilvēku reproduktīvās klonēšanas aizliegums.

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1165. rezolūcija (1998) “Par tiesībām uz privātumu”

Rezolūcijā EP asambleja uzdevusi dalībvalstīm nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros efektīvas privātuma aizsardzības garantijas, tai skaitā nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt iespējamo nodarītā kaitējuma atlīdzību par neatļauto iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un masu mediju pārstāvjiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību.⁴

Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula, (turpmāk – Vispārīgā datu aizsardzības regula))

Saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas **4. panta 1. punktā** sniegto termina “*personas dati*” skaidrojumu, personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu (“datu subjekts”); identificējama fiziska persona ir tāda, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem. Savukārt termins “*datu subjekta “piekrišana”*” tiek definēta kā jebkura brīvi sniegta, konkrēta,

³ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta pirmā un otrā daļa

⁴ Sitņikova, S. 2015. “Tiesības tika aizmirstam” kā tiesības uz privātumu un to tiesiskais regulējums. SOCRATES, RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Nr.3 (3) 69. <https://doi.org/10.25143/socr.03.2015.3.66-84>

apzināta un viennozīmīga norāde uz datu subjekta vēlmēm, ar kuru viņš paziņojuma vai skaidri apstiprinošas darbības veidā sniedz piekrišanu savu personas datu apstrādei.

Personas datus apstrādes principi nostiprināti regulas **5. pantā**. Personas dati:

- tiek apstrādāti likumīgi, godprātīgi un datu subjektam pārredzamā veidā (“likumīgums, godprātība un pārredzamība”);
- tiek vākti konkrētos, skaidros un leģitīmos nolūkos, un to turpmāku apstrādi neveic ar minētajiem nolūkiem nesavietojamā veidā; turpmāka apstrāde arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos saskaņā ar 89. panta 1. punktu nav uzskatāma par nesavietojamu ar sākotnējiem nolūkiem (“nolūka ierobežojumi”);
- ir adekvāti, atbilstīgi un ietver tikai to, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos (“datu minimizēšana”);
- ir precīzi un, ja vajadzīgs, atjaunināti; ir jāveic visi saprātīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka neprecīzi personas dati, ņemot vērā nolūkus, kādos tie tiek apstrādāti, bez kavēšanās tiktu dzēsti vai laboti (“precizitāte”);
- tiek glabāti veidā, kas pieļauj datu subjektu identifikāciju, ne ilgāk kā nepieciešams nolūkiem, kādos attiecīgos personas datus apstrādā; personas datus var glabāt ilgāk, ciktāl personas datus apstrādās tikai arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos saskaņā ar 89. panta 1. punktu, ar noteikumu, ka tiek īstenoti atbilstoši tehniski un organizatoriski pasākumi, kas šajā regulā paredzēti, lai aizsargātu datu subjekta tiesības un brīvības (“glabāšanas ierobežojums”);
- tiek apstrādāti tādā veidā, lai tiktu nodrošināta atbilstoša personas datu drošība, tostarp aizsardzība pret neatļautu vai nelikumīgu apstrādi un pret nejaušu nozaudēšanu, iznīcināšanu vai sabojāšanu, izmantojot atbilstošus tehniskos vai organizatoriskos pasākumus (“integritāte un konfidencialitāte”).

Datu apstrādei ir jāatbilst kādam no Regulas **6. pantā 1. punktā** uzskaitītajiem likumīgas apstrādes pamatojumiem.

Ir aizliegta tādu personas datu apstrāde, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās, un ģenētisko datu, biometrisku datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju apstrāde, izņemot Regulas **9. panta 2. punktā** noteiktos gadījumus.

Eiropas Padomes Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi

Konvencijas **preambulā** noteikts, ka EP dalībvalstis, kuras parakstījušas šo konvenciju, uzskata, ka EP mērķis ir panākt lielāku vienotību tās dalībnieku starpā, it īpaši, balstoties uz tiesiskas valsts principiem, kā arī cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošanu, uzskata, ka ir vēlams paplašināt katras personas tiesību un pamatbrīvību aizsardzību, it īpaši tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, ņemot vērā arvien pieaugošo automātiski apstrādāto personas datu plūsmu pāri robežām un vēlreiz vienlaicīgi apstiprinādamas savu apņemšanos nodrošināt informācijas brīvību neatkarīgi no robežām, atzīstot, ka ir nepieciešams saskaņot privātuma neaizskaramības pamatvērtības un informācijas brīvību plūsmu starp cilvēkiem.

Konvencijas **1. pantā** noteikts, ka šīs konvencijas mērķis ir katras Puses teritorijā nodrošināt jebkurai personai, neatkarīgi no nacionalitātes vai dzīves vietas, tās tiesību un

pamatbrīvību, it īpaši tiesību uz privātumu, ievērošanu attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi ("datu aizsardzība").

Latvijas Republikas Satversme

LR Satversmes **96. pants** nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Saskaņā ar LR Satversmes **116. pantā** ietverto tiesisko regulējumu, 96. pantā noteiktās tiesības var ierobežot tikai un vienīgi likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Izmantojot tiesību normu sistemātisko skaidrošanas metodi, t. i., pētot Satversmes 96. panta saturu kopsakarā ar starptautiskiem dokumentiem un līgumiem, Satversmes VIII nodaļas 96. panta komentētāji (E. Danovskis, M. Ruķers, I. Lībiņa-Egnere) secina, ka privātās dzīves elementi, kas nav tieši nosaukti, bet kurus Satversmes 96. pants ietver, ir šādi:

- personas datu aizsardzība;
- personas attēls un informācija par personu plašsaziņas līdzekļos;
- cilvēka vārds;
- dzimumuzvedība un dzimuma maiņa;
- ģimenes dzīve;
- citi privātās dzīves aspekti, kas vēl, varbūt, nav apzināti.⁵

LR Satversmes **94. pants** nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.

Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka katram indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, tiesības dzīvot pēc sava prāta, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm attīstīt un pilnveidot savu personību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Privātās dzīves aizsardzības mērķis ir nodrošināt cilvēka iekšējo autonomiju, lai tas varētu pēc iespējas brīvi veidot savu gribu un tai atbilstoši rīkoties.⁶

Liela nozīme personas datu aizsardzības tiesībās ir piešķirta arī pašas personas gribai atklāt vai neatklāt noteiktu informāciju par sevi. Tāpēc, atbilstoši starptautisko dokumentu izpratnei, Satversmes 96. pants būtībā ietver arī personas tiesības pēc savas izvēles izpaust kādu informāciju par sevi un ietver tā saucamo informacionālo pašnoteikšanās principu.

Privātuma izpausme – tiesības uz savu attēlu, atvasināmas no Satversmē nostiprinātajām pamattiesībām un no speciālajos likumos par plašsaziņas līdzekļu darbības regulējumu noteiktā aizlieguma presei iejaukties personas privātajā dzīvē.⁷

Bērnu tiesību aizsardzības likums (BTAL)

Likuma **9. panta pirmā daļa** noteic, ka bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi.

Atbilstoši likuma **24. panta trešajai daļai**, vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji), un viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Gadījumā, ja vecāks nepilda savus pienākumus, ļaunprātīgi izmanto aizgādības

⁵ Sitņikova, S. 2015. "Tiesības tika aizmirstam" kā tiesības uz privātumu un to tiesiskais regulējums. SOCRATES, RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Nr.3 (3), 74. <https://doi.org/10.25143/socr.03.2015.3.66-84>

⁶ Balodis, R. u. c. 2011. Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 238. – 239. lpp.

⁷ Turpat, 249. lpp.

tiesības, fiziski soda bērnu vai citādi cietsirdīgi izturas pret viņu, ievērojot **likuma 24. panta ceturtajā daļā** noteikto, vecāks ir saucams pie likumā noteiktās atbildības.

Likuma **50.¹ panta trešajā daļā** teikts, ka bērns var piedalīties aktivitātēs (pasākumos), kas saistītas ar ārējā izskata demonstrēšanu (modeļu skolas, tērpu demonstrēšana, preču reklamēšana u.c. tamlīdzīgi pasākumi), tikai tad, ja uz pasākuma organizatoru, darba devēju, kā arī citu personu, kura nodarbojas ar bērna iesaistīšanu šādos pasākumos, nav attiecināmi šā likuma **72. panta piektajā un sestajā daļā** minētie ierobežojumi. Kārtību, kādā bērnus var iesaistīt šā panta trešajā daļā minētajos pasākumos, nosaka Ministru kabineta 2009. gada 5. maija noteikumi Nr.407 "Kārtība, kādā bērnus var iesaistīt aktivitātēs (pasākumos), kas saistītas ar ārējā izskata demonstrēšanu".

Saskaņā ar likuma **71. panta otrajā daļā** noteikto, aizliegts izplatīt personiski iegūto informāciju par bērnu, kurš kļuvis par nozieguma upuri, liecinieku vai izdarītājs likumpārkāpumu, kā arī tādu informāciju, kura bērnam varētu kaitēt tūlīt vai tālākā nākotnē. Tāpat, ievērojot likuma **71. panta ceturtajā daļā** ietvertu regulējumu, aizliegts intervēt bērnu un izplatīt presē un citos plašsaziņas līdzekļos informāciju par bērnu, kurš kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, liecinieku vai izdarītājs likumpārkāpumu, izņemot gadījumu, kad bērns pats izsaka vēlēšanos pārdzīvoto izpaust atklātībai un tam piekrt viņa vecāki vai citi bērna likumiskie pārstāvji. Ja uzsākts kriminālprocess, nepieciešama arī procesa virzītāja atļauja.

Par informācijas neatļautu izmantošanu vai izplatīšanu vainīgās personas saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības (likuma 71. panta piektā daļa).

Fizisko personu datu apstrādes likums

Likuma **1. pantā** norādīts likuma mērķis aizsargāt fizisko personu pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi.

Likuma **6. pantā** noteikts, ka ikvienai fiziskajai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību.

Reklāmas likums

Likuma **4. panta otrā daļā** sniegts uzskaitījums, ko aizliegts paust, ietvert, izmantot, attēlot u. tml. reklāmās, tostarp attēlot, izmantot vai citādi pieminēt fizisko personu (kā privātpersonu vai kā amatpersonu) vai tās īpašumu bez šīs personas piekrišanas.

Attiecībā uz bērniem paredzētajām reklāmām, papildus ir ievērojami arī likuma **5. panta ceturtajā daļā** uzskaitītie aizliegumi, proti, ietvert apgalvojumus, vizuālu vai skaņas informāciju, kura varētu nodarīt viņiem morālu vai fizisku kaitējumu vai radīt mazvērtības sajūtu (1. punkts), ietvert mudinājumu vai mudināt uz agresivitāti, vardarbību vai seksuālām darbībām, diskreditēt vecāku, ģimenes, aizbildņu un pedagogu autoritāti (2. punkts), vērst uzmanību uz to, ka konkrētu preču vai pakalpojumu iegāde rada fizisku, sociālu vai psiholoģisku pārkāpumu pār vienaudžiem vai ka attiecīgās preces trūkums izraisa pretēju rezultātu (3. punkts), nepārprotami norādīt, ka reklamējamās preces vai pakalpojuma iegāde ir iespējama jebkurai ģimenei, neņemot vērā tās budžetu (4. punkts) un attēlot bērnus bīstamās situācijās (6. punkts).

Likuma **5. pantā** teikts, ka bērniem paredzētā reklāma vai reklāma, kura veidota ar bērnu piedalīšanos, nedrīkst apdraudēt bērnu tiesības un intereses, un tās veidošanā jāņem vērā bērnu uztvere un psihe (pirmā daļa), reklāmā aizliegts izmantot bērnu dabisko paļāvību vai pieredzes trūkumu (otrā daļa), aizliegts izmantot bērnus alkoholisko dzērienu, enerģijas dzērienu un tabakas izstrādājumu vai citu smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču, vai to uzpildes tvertnu reklāmā, kā arī adresēt alkoholisko dzērienu, enerģijas dzērienu un tabakas

izstrādājumu vai citu smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču, vai to uzpildes tvertņu reklāmu bērniem (trešā daļa). Turklāt bērniem paredzētajā reklāmā ievērojami ne tikai šajā likumā, bet arī Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā un citos normatīvajos aktos noteiktie aizliegumi un ierobežojumi (sestā daļa).

Likums Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem

Likuma **7. panta ceturtajā daļā** noteikts – aizliegta un saskaņā ar likumu tiek sodīta masu informācijas līdzekļu izmantošana, lai iejauktos personu personiskajā dzīvē.

II JĒDZIENU DEFINĪCIJU SKAIDROJUMS

Visās darbībās attiecībā uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, **primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm**.⁸ Tā tas noteikts arī BTAL, proti – visām darbībām attiecībā uz bērnu, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.⁹

Bērns - persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.¹⁰

Bērniem, viņu fiziskā un garīgā brieduma trūkuma dēļ, ir nepieciešama īpaša aizsardzība, taču zīdaiņiem un ļoti maziem bērniem ir tādas pašas tiesības kā visiem pārējiem bērniem uz to, lai tiktu izvērtētas viņu intereses, pat ja viņi nevar paust savu viedokli vai pārstāvēt sevi tādā pašā veidā kā gados vecākie bērni.¹¹

Bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.¹²

Vērā ņemamie aspekti, izvērtējot un nosakot to, kas ir bērna interesēs (to saturs būs atšķirīgs atkarībā no konkrētas situācijas un gadījuma, pieņemamā lēmuma veida un apstākļiem):

- bērna viedoklis;
- bērna identitāte;
- ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana;
- bērna aprūpe, aizsardzība un drošība;
- neaizsargātības stāvoklis;
- bērna tiesības uz veselību;
- bērna tiesības uz izglītību.¹³

Bērna identitāti nosaka tādi faktori kā dzimums, seksuālā orientācija, tautība, reliģiskā piederība un ticība, kultūras identitāte un individualitāte. Bērnu tiesības saglabāt savu identitāti garantē Bērnu tiesību konvencija (8. pants). Tas jāņem vērā, izvērtējot to, kas ir bērna interesēs

⁸ Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punkts

⁹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta otrā daļa

¹⁰ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta pirmā daļa, arī Bērnu tiesību konvencijas 1. pants

¹¹ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), 3. lpp.

¹² Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta otrā daļa

¹³ Bērnu tiesību konvencija. Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), 16. - 22. lpp.

Tiesības uz privātumu

Tiesības uz privātumu ir pamattiesības, kas noteiktas starptautiskajos līgumos un dokumentos, ES tiesību aktos, kā arī valstu konstitūcijās.

Saturiski tiesības uz privātumu ietver indivīda tiesības pavadīt savu dzīvi esot aizsargātam no:

- iejaukšanās viņa privātajā, ģimenes un mājas dzīvē;
- iejaukšanās viņa garīgajā un fiziskajā integritātē, viņa morālajā vai intelektuālajā brīvībā;
- uzbrukumiem viņa godam un reputācijai;
- nepatiesu ziņu sniegšanas par viņu;
- attiecīgu mulsinošu faktu atklāšanas par viņa privāto dzīvi;
- viņa vārda, identitātes vai attēla izmantošanas;
- izsekošanas, ziņkārīgo uzbrukumiem, novērošanas un nomelnošanas;
- korespondences pārbaudes;
- privātās komunikācijas (rakstveida vai mutiskās) ļaunprātīgas izmantošanas;
- informācijas izpaušanas, ko persona ir ieguvusi vai saņēmusi, pārkāpjot profesionālo konfidencialitāti.

Ikviens cilvēks ir tiesīgs izlemt, kādu informāciju un kādā apmērā par sevi izpaust un ikviena ļaunprātīga cita cilvēka personiskās informācijas iegūšana un izmantošana ir cilvēka tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpums.¹⁴

Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību

Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību nozīmē tiesības dzīvot pēc sava prāta, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm attīstīt un pilnveidot savu personību, tiesības veidot un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem un ārpasauli, tiesības identificēties ar noteiktu sociālo grupu un veidot saziņu ar citiem cilvēkiem, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās.¹⁵

Tiesības uz privāto dzīvi ietver arī cilvēka morālo un fizisko integritāti (pašnoteikšanos attiecībā uz savu ķermeni un veselību, kā arī aizsardzību pret valsts varas patvaļīgu iejaukšanos šajā sfērā), gan cilvēka godu, reputāciju u.c. aspektus.

Privātums informātikas jomā ir fiziskas vai juridiskas personas tiesības kontrolēt vai noteikt, kādu informāciju par šo personu drīkst uzkrāt un saglabāt, un kam šo informāciju ir atļauts izmantot.

Kā norādīts iepriekš, Eiropas cilvēktiesību konvencijā noteikts, ka, izņemot noteiktus gadījumus, kas paredzēti likumā, **publiskās institūcijas nedrīkst nevienam traucēt īstenot šīs tiesības.**

Privātās dzīves jēdziens ir plašs un ietver arī ģimenes dzīvi, mājokļa neaizskaramību un korespondences neaizskaramību.

¹⁴ Jansons, J. 2012. Slēgtas tiesas sēdes materiālu publiskošana un privātās dzīves aizskārums. LR tiesībsarga Jura Jansona 2012. gada 29. jūnija atzinums pārbaudes lietā Nr. 148-5D/2010, Jurista vārds, NR. 31 (730)

¹⁵ Strada Rozenberga, K. 2022. Personas neaizskaramība. Jurista vārds, NR. 7 (1221)

Tiesības uz ģimenes dzīvi

Tiesības uz ģimenes dzīvi aizsargā ģimeni. Tas aptver laulāto attiecības, vecāku un bērnu attiecības, brāļu un māsu attiecības, vecvecāku un mazbērnu attiecības. Šī aizsardzība attiecas ne tikai uz oficiāli noformētām attiecībām, bet arī uz faktiskajām attiecībām.¹⁶

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 33. panta pirmajā daļā noteikts, ka ģimenei tiek nodrošināta juridiska, ekonomiska un sociāla aizsardzība.

Tiesības uz mājokļa neaizskaramību

Tiesības uz mājokļa neaizskaramību garantē tiesības uzturēties mājoklī.

Tradicionāli ar mājokli saprot dzīvokli, māju, kur cilvēks dzīvo. Taču par mājokli var uzskatīt arī viesnīcas numuru, laivu, karavānu novietni u. tml. Turklāt cilvēka mitekļis par mājokli tiek atzīts neatkarīgi no tā, vai tas viņam pieder, vai cilvēks to īrē, kā arī neatkarīgi no lietošanas veida – pastāvīga dzīvesvieta, nedēļas nogales māja, dārza māja. Mājokļa robeža sakrīt ar attiecīgā īpašuma robežām, tātad ietver arī garāžu, dārzus u. tml.¹⁷

Tiesību uz mājokļa neaizskaramību nozīmē tiesības rīkoties savā mājoklī pēc saviem ieskatiem un tiesības neatklāt sabiedrībai to, kas notiek mājoklī. Šīs tiesības var tikt aizskartas, uzstādot elektroniskas novērošanas sistēmas, noklausīšanās ierīces, slēptās kameras, kā arī fotografējot personu, kad tā atrodas savā mājoklī, no attāluma, izmantojot speciālas ierīces. Tiesības uz mājokļa neaizskaramību var tikt aizskartas bez mājokļa saimnieka piekrišanas ar spēku vai slepeni iekļūstot mājoklī jebkādā nolūkā – lai apcietinātu personu, pārmeklētu mājokli, veicot kratīšanas, pārbaudes. Tiesības uz mājokļa neaizskaramību attiecina arī uz aizsardzību pret trokšņiem, piesārņojumu u. tml.¹⁸

Arī ziņas par personas dzīvesvietu ir personas privātās dzīves sastāvdaļa. Šo datu nodošana trešajai personai, neatkarīgi no nodotās informācijas tālākās izmantošanas, aizskar attiecīgo personu privāto dzīvi un līdz ar to uzskatāma par privātās dzīves ierobežojumu.¹⁹

Plašsaziņas līdzekļiem, publicējot informāciju par fiziskās personas dzīvesvietu, jāievēro normatīvajos aktos noteiktie datu apstrādes pamatprincipi. Izvērtējot dzīvesvietas adreses publiskošanas pamatotību, jāvērtē, vai konkrētajos apstākļos dzīvesvietas adrese ir sabiedrībai svarīga informācija un vai ir līdzsvarotas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un žurnālistu tiesības uz vārda brīvību.²⁰

Tiesības uz korespondences neaizskaramību

Tiesības uz korespondences neaizskaramību nozīmē tiesības uz netraucētu saziņu ar citiem bez cenzūras. Tas attiecas gan uz vēstuļu pārtveršanu, gan telefonsarunu noklausīšanos, gan arī citu saziņas līdzekļu (elektroniskais pasts, fakss utt.) lietošanas traucēšanu.²¹

Kā minēts iepriekš normatīvajā regulējumā, ikvienam ir tiesības uz korespondences neaizskaramību, t. i., iespēju netraucēti un bez cenzūras sazināties ar citiem. Ikvienam ir tiesības

¹⁶ Kovaļevska, A. 2025. Pētījums "Personas tiesības uz savu attēlu". Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, 11. https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/2005_personas_tiesibas_uz_savu_attelu_1500965208.pdf

¹⁷ Turpat

¹⁸ Turpat, 16. – 17. lpp.

¹⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 6.maija sprieduma Lietā Nr. A42661107, SKA – 193/2010 12. punkts

²⁰ LR Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 26. novembra Spriedums lietā Nr. C33444516, SKC-465/2020

²¹ Kovaļevska, A. 2025. Pētījums "Personas tiesības uz savu attēlu". Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, 11. https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/2005_personas_tiesibas_uz_savu_attelu_1500965208.pdf

uz korespondences noslēpumu un to, ka valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, aizsargājot arī juridiskas personas. Tādējādi normatīvais regulējums aizsargā gan korespondences nosūtītāja, gan saņēmēja tiesības uz korespondences neaizskaramību.²²

Tāpat likumdošanā noteiktas ikviena tiesības uz vārda brīvību, kas ietver gan fiziskas, gan juridiskas personas tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, brīvi paust savus uzskatus un idejas bez iejaukšanās no valsts institūciju puses. Tādējādi tiek aizsargātas kā informācijas adresāta tiesības saņemt konkrēto informāciju, tā arī informācijas nosūtītāja tiesības paļauties uz to, ka viņa izplatītā informācija sasniegs adresātu bez iejaukšanās no valsts institūciju puses.²³

Privātuma pārkāpumi

Iejaukšanās personas privātajā dzīvē var notikt dažādos veidos. Privātuma pārkāpumu varbūtējais loks ir ļoti plašs. Izplatītākos privātuma pārkāpumus iespējams iedalīt trīs grupās.²⁴

Personas neaizskaramība ir konstitucionāli aizsargājamas tiesības, un tās nevar tikt pārkāptas ne no citu personu, ne arī no valsts institūciju puses bez attaisnojoša leģitīma, tiesiska pamatojuma.

²² LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 5. aprīļa lēmums lietā Nr. 670058712, SKA – 423/2013

²³ Turpat

²⁴ Skaburska, L. Privātās dzīves neaizskaramības izpausmes Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. 2012., Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums, LU Akadēmiskais apgāds, https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-dokt-III_2012_Jur-zin-teor_prakt-jaut.pdf, 128.

Nodaļas kopsavilkums

- ✓ Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību iekļautas starptautiskajos un nacionālajos normatīvajos dokumentos, kas saistoši ikvienam – bērnam, viņa likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpes personām, pakalpojumu sniedzējiem, speciālistiem utt.
-
- ✓ Bērniem nepieciešama īpaša aizsardzība. Visās darbībās attiecībā uz bērniem primārajam apsvērumam jābūt bērna tiesībām un interesēm, arī pamattiesību – tiesību uz privātumu – jomā.
 - ✓ Bērns, sava vecuma un brieduma dēļ, ne vienmēr spēj izprast un apzināties savas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, to apdraudējumu vai pārkāpumu risku, tāpēc visiem, kuri jebkādā veidā ar bērnu aprūpi, audzināšanu, pakalpojumu sniegšanu bērniem u. tml., ir saistošas šo tiesību normas.
 - ✓ Izvērtējot, kas ir bērna interesēs, atkarībā no situācijas un konkrētā gadījuma, jāņem vērā bērna viedoklis, identitāte, ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana, bērna aprūpe, aizsardzība un drošība, neaizsargātības stāvoklis, bērna tiesības uz veselību un izglītību.
 - ✓ Tiesības uz privātumu ietver:
 - **tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi** (ģimenei nodrošināma juridiska, ekonomiska un sociāla aizsardzība);
 - **tiesības uz mājokļa neaizskaramību** (tiesības uzturēties un rīkoties savā mājoklī pēc saviem ieskatiem un tiesības to neatklāt plašākai sabiedrībai);
 - **tiesības uz korespondences neaizskaramību** (netraucēta saziņa ar citiem bez cenzūras, korespondences noslēpums).
 - ✓ Tiesības uz privātumu nozīmē, ka personai (bērnam) ir tiesības būt pasargātai no iejaukšanās viņa privātajā, ģimenes un mājas dzīvē, garīgajā un fiziskajā integritātē, no uzbrukumiem viņa godam un reputācijai, personas attēla un identitātes izmantošanas, u. c. darbībām, kas nozīmētu šo tiesību pārkāpumu.
 - ✓ Katram cilvēkam ir tiesības dzīvot pēc saviem ieskatiem, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm, un noteikt to, ko un kādā apmērā par sevi atklāt citiem.

III PERSONAS DATI UN TO AIZSARDZĪBA

“Privātums ir personas tiesības lemt pašam par sevi.”
(Ungāru jurists Matē Dāniels Sabo (Máté Dániel Szabó))

Straujā tehnoloģiju attīstība rada aizvien jaunus izaicinājumus personas datu aizsardzības jomā. Būtiski ir pieaudzis datu vākšanas apjoms, liela daļa no šiem datiem tiek izmantota tālāk dažādiem uzņēmēju un arī publisku iestāžu mērķiem.

Personas dati

Personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu (“datu subjekts”).

Identificējama fiziska persona ir tāda, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši, atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu, vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem.²⁵

DIVAS GALVENĀS DATU APSTRĀDES LOMAS, KAS TIEK IZŠKIRTAS PERSONAS DATU AIZSARDZĪBAS REGULĒJUMĀ:

Datu pārzinis

Fiziska vai juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kas viena pati vai kopīgi ar citām nosaka personas datu apstrādes nolūkus un līdzekļus, un ir atbildīga par šo datu apstrādi un drošību

Datu subjekts

Fiziska persona, kuru var tieši vai netieši identificēt, un kuras personas datus ievāc, uzglabā vai apstrādā datu pārzinis

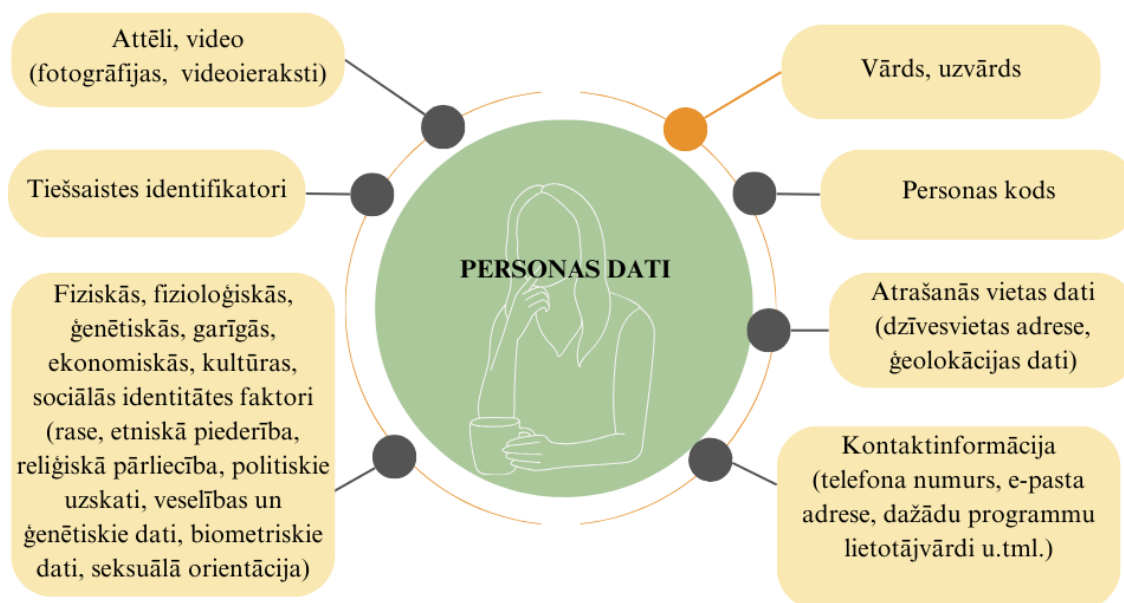
Dati var ietvert informāciju par personas identitāti, darbībām, atrašanās vietu, saziņu, emocijām, veselību un attiecībām. Dažas personas datu kombinācijas, tostarp biometriskie dati, var unikāli identificēt konkrētu cilvēku. Digitālā prakse, piemēram, automatizēta datu apstrāde, profilēšana, mērķauditorijas atlase pēc uzvedības, obligāta identitātes pārbaude, informācijas filtrēšana un masveida uzraudzība, kļūst par ikdienu. Šāda prakse var izraisīt patvaļīgu vai nelikumīgu iejaukšanos arī bērnu tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, kas bērnus var ietekmēt nelabvēlīgā veidā un kam var būt sekas arī vēlākos dzīves posmos.²⁶

Personas datu definīcija attiecas uz jebkādā formā pieejamu informāciju – burtu, ciparu, grafiku, fotogrāfiju vai audio veidā. Tas attiecas gan uz informāciju, kas uzglabāta papīra formā, gan uz informāciju, kas uzglabāta elektroniski datora atmiņā binārā koda veidā vai, piemēram, ir fiksēta videoierakstā. No šī viedokļa **skaņas un attēla dati jo īpaši ir uzskatāmi par personas datiem**, jo tie sniedz informāciju par personu.²⁷

²⁵ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 1. nodaļas 4. panta 1. punkts

²⁶ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 25 (2021) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi. Izpl.: vispārējai lietošanai 2021. gada 2. marts VI nodaļas E daļas 68. punkts

²⁷ Rekomendācija. “Personas datu definīcija”, Rīga. Datu valsts inspekcija, 2. lpp.

Arī personas balss uzskatāma par personas datiem, ciktāl šī informācija attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu.²⁸

Īpašu kategoriju (sensitīviem) personas datiem piemēro īpašus apstrādes nosacījumus.

Ir aizliegta tādu personas datu apstrāde, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās, un ģenētisko datu, biometrisku datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju apstrāde.²⁹

Biometriskie dati ir personas dati pēc specifiskas tehniskas apstrādes, kas attiecas uz fiziskas personas fiziskajām, fizioloģiskajām vai uzvedības pazīmēm, un kas ļauj veikt vai apstiprina minētās fiziskās personas unikālu identifikāciju, piemēram, sejas attēli vai daktiloskopijas dati³⁰ (cilvēku identifikācijas metode pēc viņu pirkstu nospiedumiem).³¹

Biometrijas sistēmas arvien vairāk izmanto gan publiskas, gan privātas struktūras. Publiskajā sektorā biometriskos datus regulāri izmanto tiesībaizsardzības iestādes, tāpat biometrijas izmantošana strauji paplašinās finanšu, banku un e-veselības nozarē, kā arī citās jomās, piemēram, izglītības, mazumtirdzniecības un telekomunikāciju nozarē. Šīs sistēmas tās var radīt nopietnas problēmas attiecībā uz vairākām jomām, tostarp uz privātumu un datu aizsardzību. Tās ietver iespēju slepeni vākt, glabāt un apstrādāt datus, kā arī iespēju vākt materiālus, kas satur īpaši sensitīvu informāciju. Slepenas metodes, kas ļauj identificēt personas bez viņu ziņas, nopietni apdraud privātumu un mazina personu kontroli pār saviem datiem. Tas nopietni ietekmē cilvēka spēju dot labprātīgu piekrišanu vai vienkārši iegūt informāciju par datu apstrādi. Turklāt dažas sistēmas spēj slepeni vākt informāciju, kas ir saistīta ar personu emocionālo

Līdz šim LR Satversmes tiesas praksē nav bijis neviens spriedums, kurā būtu atzīts, ka pastāv arī tādi personas dati, kas nav saistīti ar privāto dzīvi LR Satversmes 96. panta izpratnē

²⁸ Priekulis, J. un Danovskis, E., 2020. Tiesu prakses apkopojums. Datu apstrādes joma. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 10.

²⁹ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 9. pants

³⁰ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. panta 14. punkts

³¹ 29. panta datu aizsardzības darba grupa. 00720/12/LV WP193. Atzinums 3/2012 par biometrijas tehnoloģiju attīstību, Pieņemts 2012. gada 27. aprīlī, 3. lpp.

stāvokli vai ķermeņa īpašībām, un atklāt veselības informāciju. Ņemot vērā, ka biometrijas tehnoloģijas nespēj nodrošināt pilnīgu precizitāti, pastāv arī ar kļūdainu identifikāciju saistīts netiešs risks. rezultātiem, kas var radīt nopietnu kaitējumu.³²

Tiesības uz personas datu aizsardzību ir universālas, tās nav ierobežoti attiecināmas tikai uz personām, kas ir kādas konkrētas valsts pilsoņi vai iedzīvotāji. Katram cilvēkam, lai kur viņš atrastos, ir tiesības

uz viņa tiesībsubjektības atzīšanu.³³ Fizisku personu raksturo spēja būt par tiesisko attiecību subjektu sākas ar cilvēka piedzimšanu un beidzas ar viņa nāvi. Tādējādi personas dati ir jebkādi dati, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu dzīvu cilvēku.³⁴

Personas datu aizsardzības pārkāpums

Personas datu aizsardzības pārkāpums ir drošības pārkāpums, kura rezultātā notiek nejauša vai nelikumīga nosūtīto, uzglabāto vai citādi apstrādāto personas datu iznīcināšana, nozaudēšana, pārveidošana, neatļauta izpaušana vai piekļuve tiem.³⁵

Iejaukšanās cilvēka, tajā skaitā – bērna, privātajā dzīvē ir pieļaujama tikai tad, ja tā noteikta ar likumu un tai ir legītims mērķis.

Datu minimizēšanas princips

Datu minimizēšanas princips nosaka, ka drīkst ievākt tikai tos personas datus, kas ir tiešām nepieciešami norādītajiem likumīgajiem apstrādes mērķiem un nolūkiem, un tikai šī mērķa sasniegšanai nepieciešamajā apjomā.

Jāizvairās no liekas, uz noteiktu mērķi neattiecināmas datu vākšanas. Ja pati persona savu personas datu apstrādei nav devusi piekrišanu, tie apstrādājami tikai tad, ja to apstrādes mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem līdzekļiem.

Arī katrs pats ir atbildīgs par datu izpaušanu un to, kādā apjomā tas tiek darīts. Reizēm cilvēki ļoti labprāt atklāj faktus, kas nav nepieciešami kāda konkrēta mērķa sasniegšanai, tādējādi paši palielinot risku šai informācijai nokļūt plašākā apritē, un tam var būt dažādas sekas.

³² 29. panta datu aizsardzības darba grupa. 00720/12/LV WP193. Atzinums 3/2012 par biometrijas tehnoloģiju attīstību, Pieņemts 2012. gada 27. aprīlī, 18. lpp.

³³ Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 6. pants

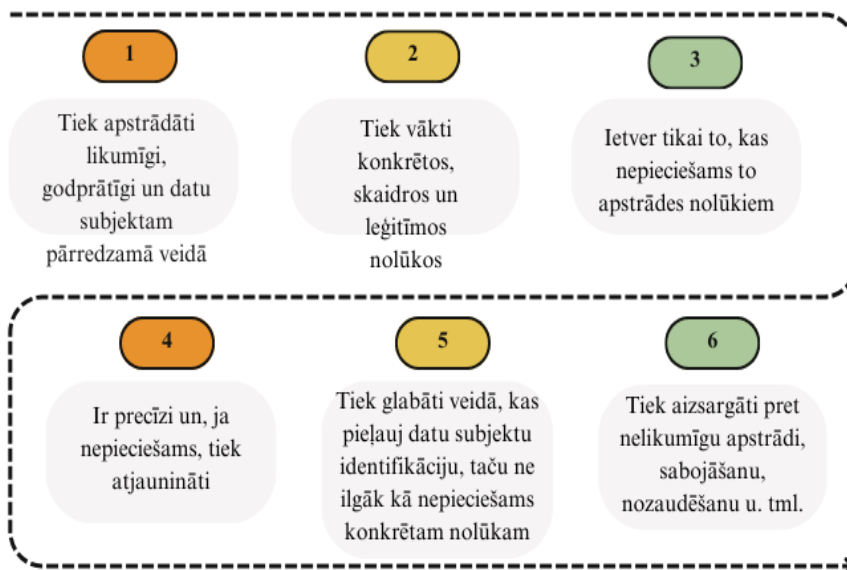
³⁴ Datu valsts inspekcija. Rekomendācija. "Personas datu definīcija". Rīga, 15.

³⁵ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 1. nodaļas 4. panta 12. punkts

Personas datu apstrādes principi

Vispārīgās datu aizsardzības regulas 5. pantā noteikti personas datu apstrādes principi.

APSTRĀDĀJOT JEBKĀDUS PERSONAS DATUS, NEPIECIEŠAMS NODROŠINĀT, KA TIE:

Personas datus, kas norāda uz rases izcelsmi, politiskajiem uzskatiem vai reliģisko, vai citu pārliecību, kā arī personas datus, kas attiecas uz veselību vai seksuālo dzīvi, nedrīkst apstrādāt automātiski, ja vien nacionālie normatīvie akti nenodrošina atbilstošu to aizsardzību. Tas pats attiecas uz personas datiem, kas saistīti ar kriminālnotiesāšanu.³⁶

Vispārīgā datu aizsardzības regula aizsargā privātpersonas situācijās, kad to dati tiek apstrādāti privātajā sektorā un lielākajā daļā publiskā sektora. Šī regula stiprina pastāvošās tiesības, paredz jaunas tiesības un piešķir privātpersonām lielāku kontroli pār saviem personas datiem. Tomēr arī šī regula neparedz absolūtas tiesības uz privātumu. Var būt situācijas, kad cilvēka privātums ir jāsālāgo ar citām lietām, piemēram, noziegumu izmeklēšanu, saglabājot cilvēka tiesības uz informētību, kādiem nolūkiem un kā viņa dati var tikt izmantoti.

BĒRNU PERSONAS DATU AIZSARDZĪBA

Bērnu personas dati tiek vākti un apstrādāti kā valsts un pašvaldību iestādēs, tā arī privāto pakalpojumu sniedzēju darbības ietvaros (izglītības iestādes, veselības aprūpes iestādes, interešu izglītības īstenotāji, izklaides pakalpojumu sniedzēji u. tml.). Darbības ar šiem datiem var radīt draudus bērna privātās dzīves neaizskaramībai, tāpat kā tos var radīt paši bērni, viņu vecāki, citi ģimenes locekļi, vienaudži u. tml., apmainoties ar informāciju (fotogrāfijas, video, arī verbāla informācijas sniegšana par bērnu trešajai personai) par bērnu.

Bērnu tiesību aizsardzību, tajā skaitā – tiesību uz privātumu un personas datu aizsardzību, nosaka normatīvie akti. **Bērniem pienākas īpaša personas datu aizsardzība, jo viņi var pietiekami neapzināties attiecīgos riskus, sekas un to, kā sevi pasargāt saistībā ar savu personas datu apstrādi.**

Jebkuram cilvēkam, kura dati tiek apstrādāti, ir jābūt iespējai iepazīties ar datu apstrādes nolūkiem, mērķiem u. c. interesējošu informāciju saistībā ar datu iegūšanu, apkopošanu un uzglabāšanu. Kad tiek apstrādāti bērna vai jaunieša dati, īpaša uzmanība pievēršana tam, lai šī informācija tiktu sniegta bērna vecumam un attīstībai atbilstošā valodā un veidā, pārliecinoties, ka bērnam ir izpratne par to, kam viņš sniedz savu piekrišanu, lai novērstu iespējamus nelikumīgas personas datu apstrādes riskus.

Bērna uzraudzība nozīmē arī rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu

³⁶ EP Konvencijas par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi 6. pants

Bērna personas datu un bērna drošības aizsardzība iekļaujas vecāku aizgādības tiesību tvērumā. Ja bērnam ir vecāki, tad līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā,³⁷ un aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu, un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, kā arī veikt aprūpi un uzraudzību, t. i., bērna uzturēšanu: ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam), kā arī rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.³⁸

Bērna privātā dzīve jārespektē ikvienam, arī bērna likumiskajam pārstāvim. Kaut arī bērnam savu tiesību īstenošanai ir nepieciešams likumiskais pārstāvis, tas nenozīmē, ka viņam ir absolūtas tiesības, jo dažkārt datu aizsardzības tiesības var būt pārākas par vecāka vai cita likumiskā pārstāvja vēlmēm. **Tiesības uz datu aizsardzību piemīt pašam bērnam, nevis likumiskajam pārstāvim, kas šīs tiesības īsteno.**³⁹

Ja kāda iemesla dēļ bērna vecāki nevar pildīt aizgādības funkciju, tad viņam iecelams aizbildnis. Aizbildņa likumiskā loma ir līdzīga vecāku lomai. Aizbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu.⁴⁰

Ārpusģimenes aprūpes gadījumā aprūpe bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiek nodrošināta pie aizbildņa, audžuģimenē, bērnu aprūpes iestādē.⁴¹

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs⁴² vai arī bāriņtiesa, ja bērns ievietots audžuģimenē.

Bērna tiesības lemt par savu datu apstrādi un izmantošanu

Situācijās, kad tas ir iespējams, bērnam jāļauj iesaistīties lēmumu, kas skar bērnu, pieņemšanā, tajā skaitā situācijās, kas saistītas ar viņa personas datu apstrādi. Bērns gan vecuma, gan izpratnes trūkuma dēļ ne vienmēr spēj un pat drīkst lemt par savu personas datu apstrādi, tomēr šis ir ļoti būtisks aspekts, kas ir ņemams vērā ikvienam, kas rīkojas ar bērna personas datiem. Noteikti atsevišķi un individuāli izvērtējami gadījumi, kad, piemēram, bērna pusaudža vecumposmā intereses nesakrīt ar viņa likumisko pārstāvju interesēm vai uzskatiem jautājumos, kas saistīti ar bērna personas datu apstrādi.

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā norādīts uz īpašām tiesībām attiecībā uz dažiem personas datu aizsardzības aspektiem:

° attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumu tiešu sniegšanu bērnam ir piemērojams 6. panta 1. punkta a. apakšpunkts, kurā noteikts, ka bērna personas datu apstrāde ir likumīga, ja **bērns ir vismaz 16 gadus vecs**. Ja bērns ir jaunāks par 16 gadiem, šāda apstrāde ir likumīga tikai tad un tādā apmērā, ja piekrišanu ir devusi vai apstiprinājusi persona, kurai ir vecāku atbildība par bērnu.

(*Informācijas sabiedrības pakalpojums* – distances pakalpojums, kuru parasti sniedz par maksu, izmantojot elektroniskus līdzekļus (elektroniskas datu apstrādes un uzglabāšanas, tajā skaitā ciparu saspiešanas, iekārtas), un pēc pakalpojuma saņēmēja individuāla pieprasījuma. Informācijas sabiedrības pakalpojumi ietver preču un pakalpojumu elektronisku tirdzniecību, komerciālo paziņojumu sūtīšanu, iespēju piedāvāšanu informācijas meklēšanai, piekļuvei pie tās un informācijas ieguvei, pakalpojumus, kas nodrošina informācijas pārraidi elektronisko sakaru tīklā vai piekļuvi elektronisko sakaru tīklam, informācijas glabāšanu, kā arī tiešsaistes starpniecības platformu pakalpojumus⁴³);

³⁷ Civillikuma 223. pants

³⁸ Civillikuma 177. pants

³⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. A42941109, SKA – 290/2011

⁴⁰ Civillikuma 255. pants

⁴¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta septītā daļa

⁴² Bāriņtiesu likuma 35. panta otrā daļa

⁴³ Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma 1. panta 2. punkts

° savukārt gadījumos, kad piekrišana tiek prasīta pakalpojumu saņemšanai (piemēram, attiecībā uz sociālo tīklu izmantošanu), ir noteikts, ka, ja **bērns ir vismaz 13 gadus vecs**, viņš patstāvīgi var dot piekrišanu šādai personas datu apstrādei. Līdz ar to šāda veida apstrādes darbībām, ja bērns sasniedzis minēto vecumu, vecāku piekrišana nav nepieciešama un paša bērna piekrišana ir atzīstama par pienācīgu tiesisko pamatu personas datu apstrādei.⁴⁴

No regulā noteiktā izriet, ka **bērns jau no 13 gadu vecuma ir tiesīgs lemt par savu datu apstrādi, izmantojot pakalpojumus, kas tiek sniegti elektroniskajā vidē.**

BTAL noteiktas vecāku tiesības ierobežot bērna brīvības un norādīts, ka bērna tiesības uz privāto dzīvi, bērnības un vārda brīvību vecāki var ierobežot atkarībā no viņa brieduma pakāpes, lai:

- 1) nodrošinātu bērna attīstību un aizsargātu viņa veselību un dzīvību;
- 2) aizsargātu sabiedrisko kārtību, iedzīvotāju tikumību un veselību;
- 3) aizsargātu citu personu tiesības un brīvības.⁴⁵

Bērns var griezties pēc palīdzības bāriņtiesā, ja vecāki, viņaprāt, noteikuši nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās.⁴⁶

Visos pārējos vispārīgajos un arī datu aizsardzības gadījumos līdz bērna pilngadības vecuma sasniegšanai bērnu pārstāv viņa likumiskie pārstāvji saskaņā ar Civillikuma nosacījumiem ar dažiem izņēmumiem (tostarp pacientu tiesību izmantošanas gadījumā). Piemēram, piekrišanu septiņpadsmitgadīga bērna daļējai personas datu apstrādei izglītības iestādē, tūrisma aģentūrā vai dalībai reklāmas pasākumos dod likumiskie pārstāvji. Un šo iestāžu u. tml. pienākums ir pārliecināties, ka piekrišanu izsniedz uz to pilnvarota persona.⁴⁷

⁴⁴DVI. 10.07.2024. #DVIskaidro: Vecāku piekrišana bērna personas datu apstrādei. <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vecaku-piekrisana-berna-personas-datu-apstradei>

⁴⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 25. panta 1. punkts

⁴⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 25. panta 2. punkts

⁴⁷ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 8. panta 3. punkts

Pusaudžu vecumā pieaug tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību nozīme. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību paredz pusaudžiem iespēju iepazīties ar saviem datiem, ko glabā izglītības, veselības aprūpes, bērnu aprūpes un aizsardzības dienesti un tiesu sistēmas.⁴⁸

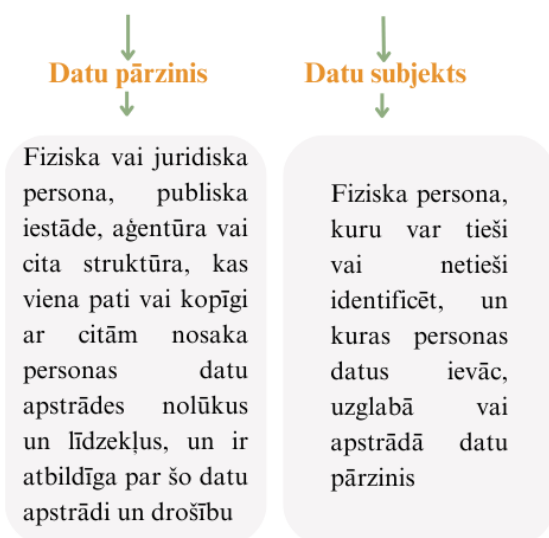
ANO Bērnu tiesību konvencijā apstiprināts, ka bērniem ir tiesības uz vārda brīvību. Pusaudžiem ir tiesības meklēt, saņemt un sniegt informāciju un idejas, un izmantot to izplatīšanas līdzekļus, tostarp mutvārdu, rakstisku un zīmju valodu, un tādus neverbālās izteiksmes līdzekļus kā attēlus un mākslas priekšmetus. Izteiksmes līdzekļi var būt, piemēram, grāmatas, laikraksti, brošūras, plakāti, reklāmkarogi, digitālie un audiovizuālie plašsaziņas līdzekļi, kā arī apģērbs un personīgais stils⁴⁹ un noteikts, ka valstij ir jāstiprina un jānodrošina šo tiesību ievērošana.

LOMAS BĒRNU PERSONAS DATU APSTRĀDĒ

Neatkarīgi no tā, kādas personas tiek iesaistītas bērnu personas datu apstrādē, brīdī, kad šīs personas rīkojas ar bērna personas datiem, tās ir atbildīgas par Vispārējā datu aizsardzības regulā noteikto datu apstrādes principu ievērošanu, un šo noteikumu neievērošanas gadījumā var tikt sauktas pie atbildības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Personas datu aizsardzības regulējumā tiek izšķirtas divas galvenās datu apstrādes lomas: datu pārzinis un datu subjekts.⁵⁰

DIVAS GALVENĀS DATU APSTRĀDES LOMAS, KAS TIEK IZŠKIRTAS PERSONAS DATU AIZSARDZĪBAS REGULĒJUMĀ:

Situācijā, kad bērna vecāks publicē sava bērna attēlu vai video publiskai piekļuvei tādā veidā, kas ļauj identificēt bērnu, tad, no datu aizsardzības regulējuma izriet, ka bērns šajā gadījumā ir datu subjekts un bērna likumiskajam pārstāvim, no teorētiskā viedokļa, būtu jājauc šī bērna piekrišana šādai darbībai, taču tajā pašā laikā bērna vecāks ir viņa likumiskais pārstāvis un viņš var dot piekrišanu bērna vārdā, tādējādi šādā situācijā vecāks ir gan datu pārzinis, gan datu subjekta pārstāvis vienā personā. Šādos gadījumos bērna personas datu publiskošana vērtējama no Civillikuma viedokļa. Katrā gadījumā nepieciešams izskatīt, vai bērnu fotogrāfijas, video, atrašanās vietas u.c. informācijas publicēšana atbilst rūpju,

aprūpes un uzraudzības jēdzienam. Ja vecāks nepamatoti publisko sava bērna foto vai video, norāda vietu, kuru bērns regulāri apmeklē, vecāks var būt atbildīgs gan kā datu pārzinis, kurš, neievērojot Vispārīgo datu aizsardzības regulu, apstrādā bērna datus, gan kā datu subjekta pārstāvis, kurš ļaunprātīgi izmanto savas tiesības.⁵¹

Krjukova V. aplūko vēl kādu piemēru: ja vecāks ir persona, kura apstrādā bērnu personas datus komercdarbības ietvaros (piemēram, sniedz fotogrāfa pakalpojumus), un viņa bērns saņem šo pakalpojumu, bērns ir datu subjekts un vecāks vienlaikus ir pārzinis, kā arī datu

⁴⁸ Cilvēktiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 16 (1988) par tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību 2.–4. punkts.

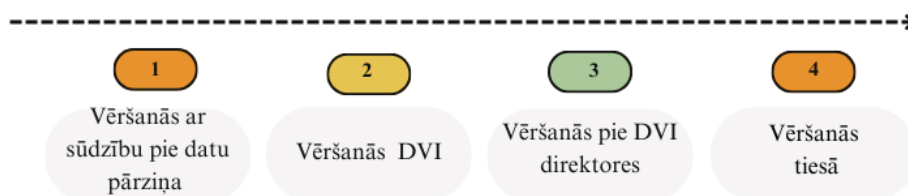
⁴⁹ ANO Bērnu tiesību konvencija. Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 20 (2016) par bērnu tiesību īstenošanu pusaudžu vecumā, 2016. gada 6. decembris, 42. komentārs, 12. lpp.

⁵⁰ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. panta septītā daļa un divdesmit sestā daļa

⁵¹ Vladimirova Krjukova, A. 2016. Vai bērniem ir tiesības uz savu datu aizsardzību internetā? Žurnāls Ir, 12.08.2016. <https://ir.lv/2016/08/12/vai-berniem-ir-tiesibas-uz-savu-datu-aizsardzibu-interneta/>

subjekta pārstāvis. Tādējādi vecāks var pats sev izsniegt piekrišanu bērna bilžu uzņemšanai un turpmākai izplatīšanai reklāmas nolūkos. Arī šajā gadījumā vecāks ir datu pārzinis un datu subjekta pārstāvis vienā personā. Kam ir priekšroka gadījumā, ja, piemēram, bērns iebilst un neatbalsta turpmāku bilžu nodošanu trešajām personām? Šādā gadījumā priekšrocība un **tiesības pieder bērnam**. Uz to norāda arī BTAL 6. panta 1. punkts, kurā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Savukārt likuma 6. panta 2. punktā noteikts, ka tādus strīdus ir tiesības izskatīt tiesai, bērnu tiesību aizsardzības iestādēm (bāriņtiesai) vai arī datu uzraudzības iestādēm.⁵²

Iespējams sekot arī noteiktā datu subjekta iebildumu iesniegšanas procedūrai, vēršot Datu valsts inspekcijā (DVI), ja ir sūdzība par personas datu apstrādi un izmantošanu:

Ja bērns apstrādā cita bērna personas datus, piemēram, filmē citu bērnu un tad šo videoierakstu augšupielādē kādā no koplietošanas platformām (*YouTube u.tml.*) un tas nav saistīts ar komerciāliem nolūkiem, tad Vispārīgā datu aizsardzības regula neaizsargā šo filmēto bērnu. Taču šī regula ir piemērojama bērnam, kurš šo videoierakstu ievieto *YouTube* platformā, jo viņam tajā ir savs blogs, un tā var būt komercdarbība. Šādā gadījumā, atkarībā no vecuma, bērnam ir tiesības uz datu aizsardzību un to īstenošanu caur saviem likumiskajiem pārstāvjiem vai uz patstāvīgu personas datu aizsardzību.⁵³

Sasniedzot pilngadību vai vecumu, kad bērnam ir tiesības pašam rīkoties ar savu datu apstrādi, ar mērķi dzēst savus personas datus no tiešsaistes, kam viņš ir devis piekrišanu, būdams bērns, viņš var izmantot iespēju īstenot **tiesības tikt aizmirstam**, kas tiks aplūkotas V nodaļā.

⁵² Vladimirova Krjukova, A. 2017. Vai bērnu personas datu aizsardzībai ir nākotne? Jurista vārds, Nr. 47 (1001).

⁵³ Turpat

Nodaļas kopsavilkums

- ✓ Personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz fizisku personu, ko var identificēt pēc kādiem šīs personas identifikatoriem – personas vārda, kontaktinformācijas, atrašanās vietas datiem, šai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem.
- ✓ Dati ir jebkurā formā pieejama informācija par personu – burtu, ciparu, grafiku, fotogrāfiju vai audio veidā.
- ✓ Īpašiem kategoriju personas datiem piemēro īpašus apstrādes nosacījumus.
- ✓ Gan publiskas, gan privātas struktūras aizvien vairāk izmanto biometriskos personas datus, kas ļauj tām ievākt un apkopot īpaši sensitīvus datus un informāciju.
- ✓ Ja ir notikusi nejauša vai nelikumīga nosūtīto, uzglabāto vai citādi apstrādāto personas datu iznīcināšana, nozaudēšana, pārveidošana, neatļauta izpaušana vai piekļuve tiem, tas vērtējams kā personas datu aizsardzības pārkāpums.
- ✓ Iejaukšanās personas, tajā skaitā – bērna, privātajā dzīvē ir pieļaujama tikai tad, ja tā noteikta ar likumu un tai ir leģitīms mērķis.
- ✓ Drīkst ievākt tikai tos personas datus, ka nepieciešami likumīgam to apstrādes mērķim un nolūkiem pēc iespējas minimālākā šo mērķu sasniegšanai nepieciešamajā apjomā.
- ✓ Personas datu apstrādes principi noteikti Vispārīgajā datu aizsardzības regulā.
- ✓ Bērniem pienākas īpaša personas datu aizsardzība. Bērna datu ievākšanā un apstrādē īpaša uzmanība pievēršama bērna informēšanai par viņa personas datu apstrādi veidā, kas ļauj bērnam izprast un apzināties, kam viņš sniedz savu piekrišanu.
- ✓ Bērna privātā dzīve jārespektē ikvienam, arī bērna likumiskajam pārstāvim.
- ✓ Bērnām jāļauj iesaistīties lēmumu, kas skar bērnu, pieņemšanā, tajā skaitā situācijās, kas saistītas ar viņa personas datu apstrādi.
- ✓ Jebkura persona, kura rīkojas ar bērna personas datiem, ir atbildīga par datu apstrādes principu ievērošanu un datu apstrādes noteikumu pārkāpumu gadījumā var tikt saukta pie atbildības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

IV TIESĪBAS UZ SAVU ATTĒLU

ECT ir atzinusi, ka sejas attēls ir viens no galvenajiem cilvēka personības atribūtiem, jo tas atklāj personas unikālās īpašības un atšķir mūs citu no cita. Tādējādi tiesības uz sejas attēla aizsardzību ir viena no būtiskākajām personības attīstības sastāvdaļām.⁵⁴

Šodien gandrīz katrā telefonā ir iebūvētas kameras, ar ko iespējams uzņemt attēlus un video. Jebkurš cilvēks var uzņemt cita cilvēka attēlu, fiksēt to un rīkoties ar šiem personas datiem pēc saviem ieskatiem un saprašanas. Attēlu un video uzņemšana un tālāk šo datu iespējamā izmantošana bez cilvēka piekrišanas apdraud cilvēka tiesības uz privātumu.

Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver personas tiesības uz jebkādu savu datu aizsardzību. Personas fotoattēls ir personas datu veids. Tādējādi tiesības uz savu attēlu un tā izmantošana ir privātās dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā cilvēka pamattiesību normas. Bērna fotoattēls ir **bērna privātās dzīves sastāvdaļa**.

Tiesības uz savu attēlu ietver tiesības iebilst pret to, ka cita persona vai iestāde uzņem, pavairo, glabā vai publicē citas personas attēlu.

Gan publiskajā, gan privātajā sektorā ievērojami palielinājusies novērošana, privātumu apdraud tehnoloģiskie sasniegumi, mākslīgā intelekta un biometrisku tehnoloģiju attīstība. Sejas atpazīšanas tehnoloģiju izmantošana ietver biometrisku datu iegūšanu, salīdzināšanu un uzglabāšanu informācijas sistēmās identifikācijas nolūkos. Katra no šīm darbībām ir uzskatāma par iejaukšanos tiesībās uz privāto dzīvi un tiesībās uz personas datu aizsardzību.⁵⁵

Neatkarīgi no tā, vai personas ārējais izskats tiks izmantots privātiem, nekomerciāliem, publiskiem vai komerciāliem mērķiem, personai ir tiesības būt pasargātai pat pret tās izskata fiksāciju (fotografēšanu, filmēšanu).

Lai noskaidrotu, vai tiek pārkāptas personas tiesības uz savu attēlu, jāizvērtē:

- fotografēšanas vai filmēšanas vieta;
- attēla saturs.

Ja personas attēls ir paredzēts ierobežotai lietošanai un nav plānots, ka tas būs pieejams plašākai sabiedrībai, var būt pieļaujama tā izmantošana bez personas piekrišanas, ja tam ir legītīms mērķis. Ja plānots, ka attēls būs pieejams plašākai sabiedrībai, tad jāvērtē, vai attēla publicēšana dod kādu pienesumu diskusijai par sabiedriski nozīmīgiem jautājumiem, kā arī, vai publicētais attēls ir publiskas vai privātas personas attēls.⁵⁶

Publiskām personām pastāv lielāka iespēja tikt aizsargātām pret to ārējā izskata komerciālu izmantošanu, taču tām pastāv mazāka aizsardzība pret to ārējā izskata (attēla) izmantošanu bez saskaņojuma masu informācijas līdzekļos sakarā ar augstu sabiedrības legītīmo interesi.⁵⁷

Publiska persona – Latvijas Republika kā sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona un atvasinātas publiskas personas. Tās darbojas saskaņā ar publisko tiesību principiem.⁵⁸ Publicitātes tiesības ir visu indivīdu, bet pamatā publisku personu (slavenību) tiesības pret tās

⁵⁴ Barkāne, I. 2023. Cilvēktiesību nozīme mākslīgā intelekta laikmetā. Privātums. Datu aizsardzība un regulējums masveida novērošanas novēršanai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 76.

⁵⁵ Turpat

⁵⁶ Turpat, 35.

⁵⁷ Turpat

⁵⁸ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta pirmā daļa

ārējā izskata (identitātes) prettiesisku komerciālu un publisku izmantošanu, t. sk. publicēšanu, masu informācijas līdzekļos.⁵⁹

Privātpersona – cilvēks ārpus saviem dienesta, sabiedriskajiem pienākumiem, ārpus oficiālas darbības; arī cilvēks, kas neieņem valsts vai sabiedrisku amatu.⁶⁰

Tāpat ir jāizvērtē, vai attēlā redzamais ir personas privātās dzīves atspoguļojums vai arī tas ir publisks pasākums, notikums.

Publiska vieta ir atklāta, daudziem vai visiem pieejama vieta. **Publiski pasākumi**, notikumi ir, piemēram, kultūras vai sporta pasākumi, uz kuriem ikviens var iegādāties biļeti, demonstrācijas, gājieni, piketi u. tml.⁶¹ Tādos pasākumos kā mītiņš, demonstrācija, gājiens, Dziesmu svētki, publisks koncerts u. tml. personām ir jāreķinās, ka tajos var tikt filmēts vai fotografēts, līdz ar to sagaidāmais privātuma līmenis būs zemāks.

Personas fotografēšana vai filmēšana bez viņa piekrišanas publiskā vietā nav vērtējama kā iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Taču vienmēr, neskatoties uz fotografēšanas vai filmēšanas vietas formālu piederību publisku vietu grupai vai mājokļiem, ir jāvērtē, vai personai konkrētajos apstākļos bija pamats rēķināties ar savu darbību privātumu.⁶²

Persona var sagaidīt sava privātuma ievērošanu tādās situācijās kā atrodoties savā mājoklī, ierobežotas piekļuves teritorijā, ģērbtuvēs, apmeklējot labierīcības, sakārtojot apģērbu (pat atrodoties publiskās vietās), barojot mazuli ar krūti u. tml. Tādējādi, pat tad, kad

persona atrodas publiskā vietā, bet veic darbību, kuras laikā tā varētu sagaidīt sava privātuma ievērošanu, tās fotografēšana un šādas informācijas publiskošana varētu radīt tās privātuma aizskārumu, jo reti kad ir iedomājama situācija, kad sabiedrības interese šādos gadījumos prevalētu pār personas privātuma aizsardzību.⁶³

Organizējot publiskus pasākumus, kad nav iespējams saņemt katra dalībnieka piekrišanu, būtu nepieciešams brīdināt cilvēkus, kuri atradīsies pasākuma vietā, par to, ka pasākumā var notikt fotografēšana, norādot arī šādas fotografēšanas mērķi un datu pārzini, kā arī sniegt iespēju saņemt papildu informāciju. Tas var notikt reģistrēšanās vai biļešu iegādes brīdī, vai pie ieejas pasākumā.⁶⁴

⁵⁹ Bitāns, A. 2023. Publiskas personas tiesības uz savu attēlu preses brīvības kontekstā. https://www.academia.edu/114954797/Publiskas_personas_ties%C4%ABas_uz_savu_att%C4%93lu_preses_br%C4%ABv%C4%ABas_kontekst%C4%81?auto=download

⁶⁰ Skaidrojošā un sinonīmu vārdnīca Tezaurs. "Privātums". <https://tezaurs.lv/priv%C4%81tpersona>

⁶¹ Barkāne, I. 2023. Cilvēktiesību nozīme mākslīgā intelekta laikmetā. Privātums. Datu aizsardzība un regulējums masveida novērošanas novēršanai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 19.

⁶² Kovaļevska, A. 2025. Pētījums "Personas tiesības uz savu attēlu". Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, 17. – 18, https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/2005_personas_tiesibas_uz_savu_attelu_1500965208.pdf

⁶³ Turpat, 9. lpp.

⁶⁴ Personas datu aizsardzība žurnālistikas jomā vispārīgās datu aizsardzības regulas kontekstā. Rīga: The Centre for Media Studies at SSE, 10.

Attēla publicēšana presē

Attēla publicēšana presē ir cieši saistīta ar tiesībām uz vārda brīvību, tomēr tas nenožīmē, ka prese var publicēt jebkādu personas attēlu bez tās piekrišanas. Ir jāizvērtē, vai attēla publicēšana dod kādu pienesumu diskusijai par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem.

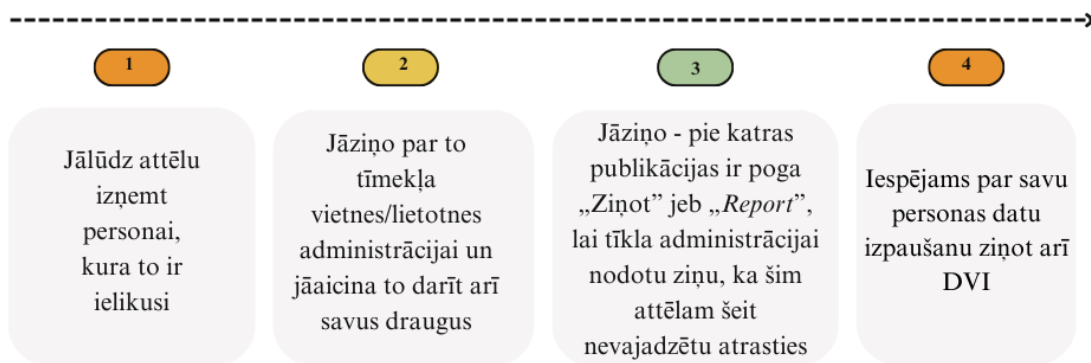
Būtiski ir arī tas, vai publicētais attēls ir publiskas vai privātas personas attēls, tomēr, arī gadījumā, ja tie ir publiskas personas dati, pirms to publicēšanas ir jāvērtē, vai materiāla publicēšanas mērķis ir veicināt diskusiju par kādiem sabiedriski nozīmīgiem jautājumiem vai vienkārši apmierināt noteiktas mediju patērētāju daļas interesi par cilvēka privāto dzīvi.⁶⁵

Lai publiskotu fotogrāfijas tādiem mērķiem, kas nav žurnālistikas mērķi, t. i., nepastāvot sabiedrības interesei, piemēram, foto no uzņēmumu rīkotajiem pasākumiem, fotogrāfijas “dzeltenajā presē”, paparaci fotogrāfijas iekšējos portālos, kā arī portālos, kas nav uzskatāmi par mediju portāliem, publicētas fotogrāfijas, foto no naktsklubu, izglītības iestāžu, uzņēmumu mājaslapām, uzņēmumu sociālo portālu kontos publicētus foto, būtu nepieciešama attēlos redzamo personu piekrišana.

Padarot publikāciju pieejamu nenoteiktam personu skaitam sociālajos tīklos vai citā interneta vietnē, jāuzņemas atbildība par šādu personas datu apstrādi, jo uz šādu personas datu apstrādi attiecas Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības. Persona, kas informāciju publicē, atbilstoši regulai, uzskatāma par datu pārzini. Savukārt informācijas glabāšanai pārzinis būs interneta vietne, kurā publikācija ievietota.

Neatkarīgi no tā, vai fotogrāfiju publicējis draugs vai svešinieks, pastāv iespēja, ka šādi ir pārkāpts attēlā redzamā cilvēka privātums, un viņam **ir tiesības pieprasīt attēla dzēšanu**.

Dzēšanu datu subjektam iespējams pieprasīt no profila turētāja (lietotājs) un arī no interneta vietnes, kurā informācija tiek glabāta. Praktiski apsvērumi (piemēram, iespēja nepārprotami identificēt personu, pie kā vērsties ar iesniegumu) liek lielākajā daļā gadījumu vērsties pie platformas uzturētāja. DVI norādījusi, ka ikvienam ir tiesības vērsties pie personas, kura ir publicējusi informāciju platformā ar lūgumu dzēst personas datu saturošo publikāciju (ierakstu sociālajā tīklošanas vietnē), šādā gadījumā aicinot rīkoties sekojoši:⁶⁶

Lai palīdzētu cilvēkiem kontrolēt savu datu izmantošanu, sociālās tīklošanas vietnēs, e-pasta platformu un tīmekļvietņu uzturētājiem ir pienākums sniegt informāciju par to, kā tiks izmantoti viņu personas dati. Parasti šī informācija tiek sniegta **Privātuma politikā**.⁶⁷

Vairākos Latvijas valsts likumos ir regulēta fotografēšana, filmēšana un fotogrāfiju vai nofilmētā materiāla izmantošana (likums “Par policiju”, Izglītības likums, Valsts darba

⁶⁵ Barkāne, I. 2023. Cilvēktiesību nozīme mākslīgā intelekta laikmetā. Privātums. Datu aizsardzība un regulējums masveida novērošanas novēršanai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 35.

⁶⁶ DVI. 14.06.2021. Kā rīkoties, ja kāds bez atļaujas publicējis jūsu fotogrāfiju, video vai citus personas datus? <https://www.plz.lv/ka-rikoties-ja-kads-bez-atlaujas-publicejis-jusu-fotografiju-video-vai-citus-personas-datus/>

⁶⁷ Turpat

inspekcijas likums, Operatīvās darbības likums u.c.), kas ņemams vērā speciālistiem, pildot ikdienas darba pienākumus.⁶⁸

Nereti komersanti, kas sniedz pakalpojumus bērniem, savās interneta vietnēs un sociālo tīklu kontos izvieto fotoattēlus, kuros ir attēloti nepilngadīgie. Visbiežāk tas notiek, bērnu vecākiem pat nenojaušot, ka komersanta sniegtie pakalpojumi tiek reklamēti ar viņu bērnu palīdzību. Nereti šādi rīkojas dažādu bērnu nometņu, ārpusskolas nodarbību organizatori, arī izglītības iestādes un to darbinieki. Gadījumos, kad attēlā redzamas nepilngadīgas personas, bērna attēlu izmantošana ir pieļaujama tikai ar likumiskā pārstāvja piekrišanu. Ja digitālu attēlu plānots izmantot komercdarbības vajadzībām, jāievēro šādi principi:

- vispirms jāpārlicinās, vai šāda attēla izmantošana nepārkāpj tā autora tiesības;
- ja attēlā redzami cilvēki, jāpārlicinās, vai netiek skartas viņu tiesības uz datu aizsardzību un privātās dzīves neaizskaramību. Nepieciešamības gadījumā jāvērsas pie attēlotās personas ar lūgumu sniegt piekrišanu sava attēla izmantošanai komercdarbības vajadzībām.⁶⁹

Nodaļas kopsavilkums

- ✓ Personas attēls ir personas datu veids.
- ✓ Tiesības uz savu attēlu un tā izmantošanu ir privātās dzīves sastāvdaļa.
- ✓ Attēlu un video uzņemšana, un šo personas datu izmantošana bez cilvēka piekrišanas apdraud viņa tiesības uz privātumu un var tikt vērtēta kā tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpums.
- ✓ Personai ir tiesības būt pasargātai pret tās fotografēšanu, filmēšanu un tālāk šo attēlu publicēšanu plašākai sabiedrībai.
- ✓ Personas fotografēšana vai filmēšana bez personas piekrišanas publiskā vietā nav vērtējama kā iejaukšanās personas privātajā dzīvē.
- ✓ Organizējot publiskus pasākumus, tā apmeklētājus būtu nepieciešams brīdināt, ka pasākuma norises laikā var tikt veikta personu fotografēšana vai filmēšana un tālāk arī šīs informācijas publiskošana.
- ✓ Padarot publikāciju pieejamu nenoteiktam personu skaitam sociālajos tīklos vai citās tiešsaistes vietnēs, jāuzņemas atbildība par šādu personas datu apstrādi, jo uz to attiecas Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības.
- ✓ Pēc fotogrāfijas publicēšanas attēlā redzamajam cilvēkam ir tiesības pieprasīt attēla dzēšanu.
- ✓ Sociālās tīklošanas vietnēm, e-pasta platformām u. c. tīmekļvietņu uzturētājiem ir pienākums privātuma politikā sniegt informāciju to lietotājiem par to, kā tiks izmantoti viņu personas dati un šai informācijai jābūt publiski pieejamai.

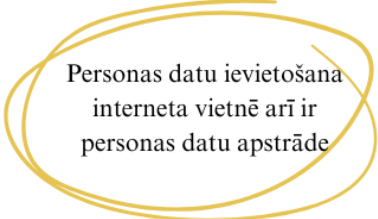
⁶⁸ Cilvēktiesību gids. 25.03.2022. Jūsu attēls. <https://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/dati-privatums/jusu-attels>

⁶⁹ Terjuhina, J. 06.06.2027. Digitālo fotoattēlu izmantošana komercdarbībā un ar to saistītie riski. <https://itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/intelektualais-ipasums/digitalo-fotoattelu-izmantosana-komercdarbiba-un-ar-to-saistitie-riski/11851>

V DIGITĀLAIS PRIVĀTUMS UN TĀ AIZSARDZĪBA

Ikvienam bērnam ir tiesības uz vārda brīvību. Šīs tiesības ietver brīvību meklēt, saņemt un nodot jebkādu informāciju un idejas neatkarīgi no robežām mutiski, rakstiski vai drukātā veidā, mākslas darbu veidā vai citiem bērna izvēlētiem līdzekļiem.⁷⁰

Tehnoloģiju straujā attīstība un to izmantošana ikdienas dzīvē, aizvien plašāka personiskās informācijas un datu apkopošana, uzglabāšana, u.c. darbības ar datiem virtuālajā vidē rosina jautājumus par to, vai tas tiek īstenots, neaizskarot ikviena cilvēka tiesības uz privātumu un privātās dzīves neaizskaramību.

Personas datu ievietošana
interneta vietnē arī ir
personas datu apstrāde

Interneta lietotāju skaits arvien palielinās, un to izmanto bērni aizvien agrīnākā vecumā. Tiešsaistes pasaule sniedz pirms tam nebijušu pieeju informācijai, iespēju komunicēt ar citiem, iepazīties, mācīties un izzināt, veidot kopīgus projektus, pirkt preces, izmantot pakalpojumus, u. tml. Bērni jau no agra vecuma spēlējas, rada, mācās, mijiedarbojas un izpauž sevi tiešsaistē. Taču tāpat interneta izmantošana un dalīšanās ar informāciju var radīt privātās dzīves aizskāruma riskus, pret kuriem īpaši neaizsargāti ir tieši bērni.

Latvijā pusei bērnu vecumā no 4 līdz 7 gadiem pieder kāda digitālā ierīce. 2023. gadā skārienjutīgos telefonus lietojuši 62% bērnu. 36% bērnu lietošanā bija savs viedtālrunis, bet 21% – sava planšete. 83% vecāku norādījuši, ka viņu bērniem mājās ir pieejams internets un visbiežāk viņi to izmanto, lai skatītos bērnu raidījumus, filmas un seriālus (60%), dažādus video (55%) un spēlētu spēles (51%). 68% aptaujas dalībnieku pauduši, ka bērnu drošība internetā ir apdraudēta, un 81% piekrituši, ka ir būtiski arī publiski runāt par bērnu digitālo drošību. Vienlaikus 38% vecāku atzinuši, ka ar bērniem nav runājuši par drošu interneta lietošanu.⁷¹

Interneta vietnēs un sociālajos tīklos bērni dalās ar dažāda veida informāciju, un nereti trešajām personām var tikt izpausti tādi dati kā ģimenes un bērna atrašanās vieta, ikdienas ieradumi, lokāciju un paša bērna attēli, video u. tml., kuru atklāšana citiem, tajā skaitā – mazpazīstamiem vai nepazīstamiem cilvēkiem, var novest pie iespējamām bīstamām situācijām, piemēram, bērns var saskarties ar iedraudzināšanu, bērnu pornogrāfijas materiāliem, iebiedēšanu, pazemošanu u. tml. Bērnu fotoattēli, kas publiski pieejami sociālās tīklošanas vietnēs, var tikt izmantoti arī dzimumnoziedznieku un pedofilu mērķiem un interesēm.

2024. gadā interneta vietnē drossinternets.lv ziņojumu līnijā saņemti 12928 ziņojumi par nelegālu, kaitīgu interneta saturu un problēmsituācijām interneta vidē, tajā skaitā par erotisku/ pornogrāfisku saturu bez izvietotiem brīdinājumiem, vardarbīga rakstura materiāliem, cieņas/goda aizskaršanu, naida kurināšanu/rasismu, finanšu krāpniecību.⁷²

Tehnoloģiju pakalpojumu sniedzēji ne vienmēr sniedz skaidru un pārredzamu informāciju par to, kādus datus viņi vāc, kāpēc viņi tos vāc, un kas ar tiem tiks darīts, tādējādi arī lietotājiem nav iespējams vienkārši noteikt robežas savu datu apstrādē. Un – vai interneta lietotāji vienmēr izlasa privātuma politikas u. c. lietošanas noteikumus dažādajās izmantotajās platformās? Visbiežāk šis solis tiek izlaists, un, neizlasot, kam īsti tiek dota piekrišana, tiek nospiesta izvēle ‘turpināt’, jo nav vēlēšanās tērēt laiku, lasot un iedziļinoties platformu lietošanas noteikumos.

⁷⁰ ANO Bērnu tiesību konvencijas 13. panta 1. un 2. punkts

⁷¹ Tet. 01.11.2023. Trešdaļa vecāku nav runājuši ar bērniem par drošību internetā. <https://www.tet.lv/par-mums/jaunumi/tresdala-vecaku-nav-runajusi-ar-berniem-par-drosibu-interneta>

⁷² Latvijas drošāka interneta centrs. Ziņojumu statistika. <https://drossinternets.lv/lv/info/zinojumu-statistika>

Dalīšanās ar savām, bērnu u. c. ģimenes locekļu, draugu u. tml. fotogrāfijām un ikdienas notikumu ierakstiem sociālajos tīklos rezultējies ar to, ka aizvien vairāk bērnu personas datu jau kopš piedzimšanas dienas tiek publicēti apskatei neierobežotam cilvēku skaitam tiešsaistē, neaizdomājoties par to, vai tādā gadījumā netiek pārkāptas jebkura vecuma bērna tiesības arī uz privātās dzīves neaizskaramību.

Tikko bērns ir piedzimis, vecāki publicē viņa pirmo fotoattēlu, pierakstot klāt arī dzimšanas datus – svaru, augumu, pievienojot jaundzimušā pilnu vārdu u. c. informāciju. Iespējams, vēl pirms bērna nākšanas pasaulē, vecāki publicējuši grūtniecības laikā veiktos ultrasonogrāfijas izmeklējuma attēlus. Tādējādi sociālo tīklu vietnes un ar to saistītie pakalpojumu sniedzēji, iespējams, šos datus jau ir sākuši apkopot savās datubāzēs.⁷³ Pēcāk jaundzimušā vecāki publicē zīdaiņa pirmo vanņošanos, ievieto attēlus sociālajos tīklos un saņem daudz atzīmju “Patīk”, kas mudina viņus uzņemt un kopīgot vēl vairāk attēlu. Viņi dublē savu fotoattēlu bibliotēku krātuvē uz mākoņa bāzes servera, kas ir noderīgi gadījumā, ja kāds no datu nesējiem tiek bojāts, lai gan arī neviens nevar ar pilnīgu pārliecību garantēt, ka arī šajā mākonī uzglabātie dati atrodas pilnīgā drošībā, un nepastāv nekādi riski, ka tie varētu tikt nozagti vai izmantoti ļaunprātīgi. Iespējams, šī mazulā vecāki ir uzstādījuši īpašu kameru/novērošanas sistēmu, ar kuras palīdzību, caur pieslēgšanos internetam, iespējams vērot katru viņa kustību. Šī ierīce apkopo datus par bērna miega režīmu, uzrauga zīdaiņa elpošanu, u. c. fiziskos rādītājus – šie dati tiek fiksēti, apkopoti un uzglabāti. Vecāki turpina dalīties ar ziņām par mazuli sociālajos medijos, atļaujot tiem piekļūt tūkstošiem cilvēku, iespējams, viņi izmanto bezmaksas digitālo pakalpojumus, lai izveidotu bērna foto grāmatas utt. Bērnam augot, vecāks piekrīt izglītības iestāžu, nometņu u. c. bērnu un jauniešu pakalpojumu sniedzējiem uzglabāt, koplietot, analizēt un citādi izmantot bērnu digitālos datus, un kuri tālāk, iespējams, kopīgo šos datus ar trešajām pusēm.

Šis ieskats vecāku ikdienas paradumos atspoguļo ļoti daudz bērnu un viņu vecāku/aprūpētāju ikdienu, uzrādot, cik daudz dažādas informācijas un personiskie dati tiek publicēti digitālajā vidē. Tāpat šis piemērs uzrāda to, cik neaizsargāti ir bērni pret viņu personisko datu izmantošanu un tiesību uz viņu privātumu pārkāpumiem.

Ļoti bieži vecāki un citi pieaugušie, kuri dalās ar bērnu personas datiem tiešsaistē ar citiem, neuzlūko savu rīcību no risku privātumam perspektīvas un bieži uzrāda izpratnes trūkumu par privātumu kā fundamentālām arī bērna tiesībām. Vecāki noteikti var nosaukt dalīšanās ar informāciju tiešsaistē vairākus ieguvumus, piemēram, ka tādā veidā tiek īstenota komunikācija ar citiem, dalība līdzīgu domājošu cilvēku grupās, grupās ar cilvēkiem ar līdzīgām problēmām, kas spēj sniegt nepieciešamo atbalstu dažādās situācijās u. tml., tomēr tas rezultējies arī situācijā, kad ļoti daudzi 21. gs. bērni jau ir izauguši un vēl izaugs pasaulē, kurā tiešsaistē ļoti plašai apskatei tiek izlikta daļa viņu bērnības mantojuma – digitālā viņu bērnības vēsture. Un šis, vēlāk – nu jau pieaugušais, bērns nekad nevarēs būt drošs par to, kam ir pieejami viņa personas dati (citiem cilvēkiem, datu uzglabātājiem u.tml.). Tādējādi tiek izšķirts redzamais un arī **neredzamais digitālais mantojums**.⁷⁴

Ir ļoti rūpīgi jāizvērtē jebkāda informācija, ko plānots ievietot tiešsaistē, jo brīdī, kad tā tiek publicēta, vairs nav iespējams ietekmēt to, kas to ieraudzīs, un kā tā tiks izmantota. Attēlus un video var viegli nokopēt un dalīties ar tiem ar tūkstošiem citu cilvēku. Tāpat attēli var tikt mainīti vai izkropļoti. Attēlos un video nereti var identificēt cilvēkus, kuriem ar konkrēto attēlu pat nav saistības.⁷⁵ Jāņem vērā arī mākslīgā intelekta straujā attīstība, kas var tikt izmantota ļaunprātīgi, radot neīstu informāciju vai video, attēlus, izmantojot reālu cilvēku attēlus un balsi.

⁷³ Plunkett, L. Sharenthood. 2020. Why We Should Think Before We Talk About Our Kids Online. London: The MIT Press, 3.

⁷⁴ Turpat, 4. lpp.

⁷⁵ Richardson, J., Milovidov, E., Schmalzried M. 2017. Internet Literacy Handbook. Supporting users in the online world. Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/internet/7515-internet-literacy-handbook.html>

Jebkas, kas publicēts tiešsaistē, veido arī personas digitālo vēsturi, kam ir aizvien nozīmīgāka loma dažādos dzīves aspektos, piemēram, nākotnes darba meklējumos.

Tāpat būtiski atcerēties, ka katra darbība, kas tiek veikta internetā, tiek fiksēta, un nepieciešamības gadījumā, piekļūstot datora IP adresei ir iespējams noskaidrot, kas ir konkrētās darbības veicējs. IP adrese ir unikāls lokālajam tīklam vai internetam pieslēgta datora identifikators un meklētās informācijas dati.⁷⁶ Ir ļoti svarīgi saprast, ka katrs ir atbildīgs arī par savām darbībām tiešsaistē un atsevišķos gadījumos tām var iestāties arī dažāda veida sekas.

SOCIĀLIE MEDIJI/SOCIĀLIE TĪKLI

TikTok, Instagram, Snapchat un citas platformas ir kļuvušas par bērnu un jauniešu ikdienu, un dalīšanās ar savas dzīves notikumiem ir nozīmīga bērnu un jauniešu ikdienas dzīves sastāvdaļa. Sociālie tīkli ir ērts veids saziņai ar draugiem un ģimeni, neatkarīgi no atrašanās vietas, turklāt digitālā pasaule piedāvā ļoti daudz vēl citu iespēju – radoši izpausties, mācīties, izklaidēties utt. Sociālie mediji lielā mērā kalpo kā vieta personisku, profesionālu, pilsonisku u. c. attiecību veidošanai. Taču sociālo tīklu izmantošana var radīt un rada nopietnus izaicinājumus

bērnu privātumam un drošībai.

Ja, atbilstoši Vispārīgās datu aizsardzības regulas 8. pantam, informācijas sabiedrības pakalpojumu tiešai sniegšanai ir nepieciešama datu subjekta piekrišana, bet datu subjekts ir bērns, viņa piekrišana ir uzskatāma par pamatu datu apstrādei un viņa datu apstrāde ir likumīga, ja bērns ir vismaz 13 gadus vecs vai ja attiecībā uz bērnu, kurš vēl nav sasniedzis 13 gadu vecumu, piekrišanu ir devis viņa vecāks vai likumiskais aizbildnis.⁷⁷ Bērnu un jauniešu vidū populārāko sociālo tīklu (*Instagram, Snapchat, YouTube* u. c.) spēkā esošie lietošanas noteikumi paredz, ka tajos var reģistrēties personas, sākot no 13 gadu vecuma. Tas nozīmē, ka vecāku pienākums ir sekot līdzi, vai viņu bērns, kurš nav sasniedzis 13 gadu vecumu, nelieto sociālos tīklus bez atļaujas vai arī jādod sava atļauja, kā tas ir minēts noteikumos.

Savukārt **bērni, kuri jau ir sasnieguši 13 gadu sliekšni**, sociālos tīklus lietot drīkst arī bez vecāku atsevišķas piekrišanas, tomēr vecākiem ir nozīmīga loma viņu izglītošanā par to, kā šīs platformas izmantot pareizi, īpaši vēršot uzmanību uz personas datu aizsardzību.⁷⁸ Bērniem jāstāsta par potenciālajiem riskiem un sekām, par to, ka publicētie personas dati var tikt izmantoti ļaunprātīgi u.tml. Tāpat ir svarīgi mācīt, kā pareizi uzstādīt privātuma iestatījumus sociālajos tīklos, lai kontrolētu, kurš var piekļūt bērna veidotajam saturam un arī sazināties ar bērnu. Tikpat svarīgi ir arī pašiem vecākiem rādīt pozitīvu piemēru un nepublicēt bērnu video u. c. datus neierobežotai auditorijai.

Bieži ir gadījumi, kad, lai reģistrētos kādā tiešsaistes platformā, izmantotu kādas programmas u. tml., reģistrācijas brīdī tiek jautāts tikai personas dzimšanas datums, kas nekādā veidā netiek pārbaudīts, tāpēc vecākiem u.c. bērnu likumiskajiem pārstāvjiem ieteicams ikdienā sekot līdzi sava bērna darbībām tiešsaistē, jo pastāv liels risks, ka bērns var piekļūt un izmantot savam vecumam neatbilstošu saturu.

Noteikts, ka personām, kas digitālajā vidē bērniem sniedz preventīvos vai konsultēšanas pakalpojumus, jābūt atbrīvotām no jebkādam prasībām par to, ka lietotājam bērnam ir nepieciešama vecāku piekrišana, lai piekļūtu šādiem pakalpojumiem, paredzot, ka tie atbilst

⁷⁶ Vikipēdija. Brīvā enciklopēdija. "IP adrese". https://lv.wikipedia.org/wiki/IP_adrese

⁷⁷ Fizisko personu datu apstrādes likuma 33. pants

⁷⁸ DVI. 08.09.2023. #DVIskaidro: Sociālie tīkli un personas datu aizsardzība: padomi bērniem un vecākiem, <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-socialie-tikli-un-personas-datu-aizsardziba-padomi-berniem-un-vecakiem>

augstiem privātās dzīves neaizskaramības un bērnu aizsardzības standartiem,⁷⁹ taču tas ir gadījumā, ja konkrētais pakalpojumu sniedzējs ir izstrādājis un pieņēmis šādus standartus, un par tiem iespējams pārliecināties (piemēram, iepazīstoties ar pakalpojuma sniedzēja privātuma politiku). Tomēr iesakāms, sevis pasargāšanas nolūkos, gan personām, kas sniedz šos pakalpojumus, gan pakalpojumu saņēmējiem – bērniem, kopā ar viņu likumiskajiem pārstāvjiem, pārliecināties, ka konkrētu pakalpojumu saņemšana neapdraud tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Privātuma politika

Privātuma politika ir instruments, ar kuru persona tiek informēta par to, kā tiks izmantoti un aizsargāti šīs personas dati.

Privātuma politikai jābūt konkrētai un skaidrai. Tajā obligāti iekļaujamā informācija, kas pakalpojuma sniedzējam jāsniedz personai, kuras datus plānots apstrādāt, un kuru personai ir tiesības iepazīties:

- pakalpojuma sniedzēja apstrādātie personas dati (to kategorijas);
- kā tiks izmantoti šie dati;
- kā tiks aizsargāti minētie dati;
- kā tiek apkopoti minētie dati;
- juridiskais pamats datu apstrādes veikšanai;
- kādas trešās personas saņem minētos datus;
- vietas (valstis), kurās tiek apstrādāti minētie dati;
- tiesības, ko var īstenot attiecīgās personas (piemēram, tiesības uz piekļuvi, tiesības tikt aizmirstam, tiesības uz labošanu utt.);
- kas ir pakalpojuma sniedzējs un kā ar to var sazināties, ieskaitot e-pastu;
- cik ilgi tiek glabāti dati (glabāšanas politika);
- datu subjektu tiesības iesniegt pretenzijas datu aizsardzības iestādei;
- vai tiek izmantotas sīkdatnes, pikseli vai citas izsekošanas tehnoloģijas;
- vai pakalpojumu sniedzējam ir datu aizsardzības speciālists, kā ar viņu var sazināties.⁸⁰

Privātuma iestatījumi

Privātuma iestatījumi (*Privacy settings – angļu val.*) ir kontroles mehānisms, ar kuru iespējams ierobežot to, kas var piekļūt informācijai un cik lielā apjomā tā pieejama citiem.

Privātuma jautājums tiešsaistē ir aktuāls ikreiz, kad persona, lietojot jebkādu ierīci (datoru, planšetdatoru, viedtālruni, spēļu konsoli utt.), kam pieslēgts internets, veic kādas darbības tiešsaistē. Savu privātumu var apdraudēt gan pats cilvēks, kurš uzglabā vai veic kādas citas darbības ar saviem datiem tiešsaistē, gan citu cilvēku (hakeru) iespēja šos datus no tiešsaistes izgūt un izmantot dažādiem mērķiem. Lai gan apdraudēts ir visu tiešsaistes lietotāju privātums, sevišķi neaizsargāta grupa ir bērni. Īpaši mazi bērni nezina, kā nomainīt savus privātuma iestatījumus, kā arī neizprot, kādas sekas var radīt viņu darbības. Bērni var kļūt par viegli sasniedzamu mērķi tiem, kuri vēlas iedraudzināt bērnu, vai nonākt situācijā, kad tiek apdraudēta bērna reputācija interneta vidē. Tādēļ bērnu privātuma noklusējuma iestatījumiem jābūt tādiem, kas nodrošina iespējami lielāku drošību.

⁷⁹ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 25 (2021) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi. Izpl.: vispārējai lietošanai 2021. gada 2. marts, VI nodaļas E daļas 78. punkts

⁸⁰ Turpat

Bērna privātās dzīves neaizskaramības aizsardzība digitālajā vidē var būt būtiska arī apstākļos, kad vecāki vai aprūpētāji paši apdraud bērna drošību vai viņiem ir domstarpības par bērna aprūpi. Šādos gadījumos var būt nepieciešama turpmāka iejaukšanās, kā arī ģimenes konsultācijas vai citi pakalpojumi, lai aizsargātu bērna tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Bērni, izmantojot sociālos tīklus, var saskarties ar dažādiem riskiem.⁸¹ Jāņem vērā, ka tiešsaistē ievietotais saturs vairs nav izdzēšams no tiešsaistes vides pavisam, to varēs aplūkot skolotāji, draugi, paziņas un jebkurš cits cilvēks, foto var nokopēt un pavairot, lai izmantotu to dažādiem mērķiem, un par ko attēlā redzamais cilvēks var netikt informēts.

ATTĒLU UN VIDEO PUBLICĒŠANA SOCIĀLAJOS TĪKLOS

Privātums tiešsaistē ir viens no sarežģītākajiem ētiskajiem un likumdošanas jautājumiem attiecībā uz interneta lietošanu. Divi likumi, kas būtu jāievēro ikvienam:

1. nedalīties ar savu personīgo informāciju ne ar vienu, kurš ir nepazīstams vai kurš nerada uzticību;
2. neizmantojot citas personas personīgo informāciju vai attēlus bez šīs personas ziņas.⁸²

No Civillikuma 177. panta pirmās un otrās daļas, un BTAL 24. panta trešās daļas secināms, ka vecāku aizgādība pār bērnu nozīmē bērna ar tiesību normām aizsargāto tiesību un interešu, tostarp bērna tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, aizstāvību, kā arī rūpes par bērna drošību, kas nozīmē arī rūpes par bērna iespējamo apdraudējumu internetā. Tādējādi jautājums par bērna fotogrāfiju publiskošanu internetā ir saistāms gan ar bērna pamattiesību uz privātās dzīves

⁸¹ Latvijas drošāka interneta centrs. Sociālie tīkli, <https://drossinternets.lv/lv/info/socialie-tikli>

⁸² Richardson, J., Milovidov, E., Schmalzried M. 2017. Internet Literacy Handbook. Supporting users in the online world. Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/internet/7515-internet-literacy-handbook.html>

neaizskaramību aizsardzību, gan ar vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību.⁸³

Kas ņemams vērā, publicējot video vai foto savos sociālajos tīklos:

- **Informēšana un piekrišana**

Šai darbībai ir jābūt pamatotai. Kā pamatojums var būt personas piekrišana. Pirms tam šī persona informējama par to, kādam nolūkam dati tiks apstrādāti. Īpaši par datu aizsardzību ir jādomā, ja video vai attēlā ir redzami bērni. Jāņem vērā, ka **pirms bērna video vai foto publicēšanas jāsaņem piekrišana no vecākiem.**

Piemērs: Jānis pirmajā skolas dienā ir nofilmējis video, kurā ir redzami arī citi bērni un skolotāja. Viņš plāno to parādīt plašākai auditorijai, publicējot video savā TikTok profilā. Šādā gadījumā tā ir personas datu apstrāde, uz kuru attiecas Vispārīgā datu aizsardzības regula, un kas nozīmē, ka pirms publicēšanas viņam vajadzētu informēt video redzamās personas par plāniem attiecībā uz video, kā arī pajautāt citiem bērniem un skolotājai, vai viņi piekrīt, ka video tiks publicēts.

- **Sabiedrības un legītīmās intereses**

Video un fotogrāfiju publicēšanu, kuros redzami arī citi cilvēki, var pamatot ar sabiedrības vai publicētāja likumīgajām interesēm. Piemēram, ja tiek veidots izglītojošs saturs, kas var būt noderīgs un iedvesmojošs arī citiem, un ir vērtīgi to publicēt, tas varētu kalpot sabiedrības interesēm, savukārt satura publicēšana bērna kanālā, kas tiek izmantots, lai piesaistītu sev sekotājus, varētu tikt pamatots ar likumīgajām interesēm. Tomēr ir svarīgi, lai šādas darbības tiktu veiktas likumīgi un godprātīgi, ievērojot privātumu un datu aizsardzību.

- **Privātuma iestatījumi**

Pirms video publicēšanas, jāpārbauda un jākonfigurē privātuma iestatījumi tā, lai tie atbilstu personas vēlamajai auditorijai (izvēle, kas varēs redzēt publikācijas sociālos tīklos, ir atkarīga no paša lietotāja, tas nozīmē, ka, veidojot profilu, ir iespēja izvēlēties, kurš var piekļūt publicētajam saturam – ikviens (publiskais profils) vai tikai ierobežots personu loks (privāts profils). Šos iestatījumus vari mainīt jebkurā laikā un pielāgot konkrētai publikācijai.

Ja fotogrāfija ir publicēta privātā profilā, piemēram, to publicējis kāds paziņa un draugu loks, kas šo fotogrāfiju varēs aplūkot, ir šaurs un noteikts (piemēram, lietotāja profils ir slēgts vai uzlikta atzīme, ka attēlu var redzēt tikai daži draugi), tad tā būtu uzskatāma par **datu apstrādi privātām un mājsaimniecības vajadzībām**. Šajā gadījumā personas datu aizsardzības prasības netiks piemērotas.

Ja fotogrāfija ir publicēta **publiskā profilā** un nav īsti skaidrs, kādā nolūkā tas darīts, turklāt to var apskatīt jebkurš, tad tā uzskatāma par personas datu apstrādi. Šādā gadījumā cilvēkam ir tiesības vērsties pie konkrētās personas ar lūgumu attēlu dzēst, vienlaikus painteresējoties, kāds ir šādas datu apstrādes tiesiskais pamats un kur šāda informācija ir iegūta. Tāpat personai ir tiesības vērsties pie sociālā tīkla vietnes administrācijas ar paskaidrojumu, kādēļ, pēc personas domām, šos datus vajadzētu dzēst.

- **Informācijas pārpublicēšana**

Ja tiek pārpublicēti tādi personas dati kā video ieraksts vai ekrānšāviņš, publicētājs ir atbildīgs par savas rīcības tiesiskumu. Tas nozīmē, ka, tāpat kā sākotnējam informācijas publicētājam, ir jāvērtē, vai informācijas publiskošana tiek veikta privāta vai publiska mērķa sasniegšanai, un publiska mērķa gadījumā jānodrošina atbilstība datu aizsardzības prasībām.

- **Dzēšana un labošana**

Ja ir vēlme mainīt saturu pēc tā publicēšanas, sociālie tīkli piedāvā iespēju labot veiktos ierakstus, tostarp arī dzēst publicēto attēlu vai video. Persona var vērsties pie sociālā tīkla

⁸³ LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmums lietā Nr. SKA – 864 – 15

administrācijas un lūgt izdzēst video vai fotogrāfiju, kurā tā redzama, bet nav devusi piekrišanu tās publicēšanai.⁸⁴

Ja kāds publicē attēlus vai video savā sociālo tīklu kontā ar mērķi pazemot vai izsmiet citu personu, tas vērtējams kā ļaunprātīga fiziskas personas datu izmantošana, un ir jārīkojas sekojoši:

- 1) jālūdz attēlu izņemt personai, kas to ir ievietojusi;
- 2) jāziņo par to tīmekļa vietnes/lietotnes administrācijai un jāaicina to darīt arī savus draugus;
- 3) jāziņo – pie katras publikācijas ir poga „Ziņot” jeb „Report”, lai tīkla administrācijai nodotu ziņu, ka šim attēlam šeit nevajadzētu atrasties;
- 4) iespējams par savu personas datu izpaušanu ziņot arī DVI.⁸⁵

Fotogrāfijas prettiesiska publicēšana kā kaitējums var tikt kvalificēta dažādi, ņemot vērā publicēšanas veidu un aizskartās intereses. Tā var tikt atzīta par iejaukšanos privātajā dzīvē, goda un cieņas aizskārumu, autortiesību vai īpašuma tiesību aizskārumu u. c., kas katrā reizē izvērtējams atsevišķi.⁸⁶

BĒRNRĀDĪŠANA

Vecāku atbildība, publicējot informāciju par bērnu

Nereti vecāki aizraujas ar bērnu fotografēšanu un privātu notikumu bērna un ģimenes dzīvē publicēšanu tiešsaistē, kopīgo informāciju par bērnu savās digitālajās ierīcēs, neaizdomājoties par šādas rīcības iespējamām sekām un apdraudējumiem un to, kā tas var ietekmēt arī viņu bērnu dzīvi.

Bērnradīšana (*Sharenting – angļu val.*), arī – kopīgošana – ir tendence, kad vecāki pārlietu dalās ar savu bērnu foto, video un informāciju par bērniem sociālajos tīklos un saziņas platformās.⁸⁷

Daudzos gadījumos vecāki darbojas kā savu bērni tiešsaistes identitātes aizbildņi, sargājot bērnus no kaitējuma tiešsaistē (lemjot, vai atļaut izglītības u. c. iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem kopīgot bērna bildes, uzraugot bērna interneta lietošanas ieradumus u. tml.), taču vecāku lēmums dalīties ar bērna personisko informāciju tiešsaistē ir potenciāls kaitējuma avots, kas var pakļaut bērnu negatīvai ietekmei tiešsaistē. Ļoti svarīgi salāgot vecāku tiesības uz vārda brīvību (un vecāku tiesības kopumā) ar bērna privātuma interesēm. Šie jēdzieni ir savstarpēji saistīti un var būt pretrunā viens ar otru.⁸⁸

Pirms publiskot bērna bildi tiešsaistē (it īpaši svešu bērnu bildi), personai jeb datu pārzinim ir jāapzinās, ka bērna personas dati jāapstrādā atbilstoši Vispārējai datu aizsardzības regulai vai BTAL. Pretējā gadījumā šī persona var būt atbildīga par nelikumīgu bērnu personas datu apstrādi vai tiesību pārkāpumu. Savukārt bērna likumiskajam pārstāvim ir pienākums aizsargāt bērna tiesības un sekot līdzi tam, kas, kad un kādā veidā bērna

⁸⁴DVI. 08.09.2023. #DVIskaidro: Sociālie tīkli un personas datu aizsardzība: padomi bērniem un vecākiem, <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-socialie-tikli-un-personas-datu-aizsardziba-padomi-berniem-un-vecakiem>

⁸⁵ Latvijas drošāka interneta centrs. Ko darīt, ja kāds ieliek manu bildi savā sociālo tīklu kontā un izsmej mani? <https://drossinternets.lv/lv/questions?page=2&sort=Questions.weight&direction=asc>

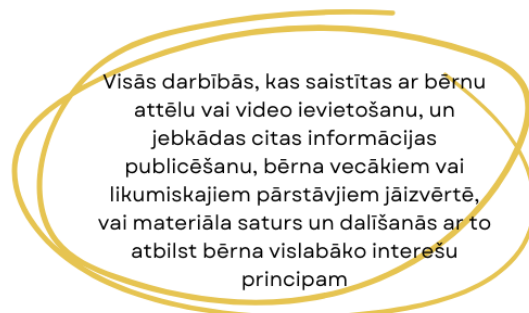
⁸⁶ 20.04.2011. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-161/2011

⁸⁷ Latvijas drošāka interneta centrs. Bērna privātums. <https://drossinternets.lv/lv/info/berna-privatums>

⁸⁸ Steinberg B., S. 2017. Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. Emory Law Journal. 32. <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2/>

personas datu apstrādi. Bērnu personas datu publiskošana jāvērtē no Civillikuma viedokļa, kā arī BTAL viedokļa, t. i., katrā gadījumā jāizvērtē, **vai bērna attēla, videoieraksta vai citas informācijas publicēšana atbilst rūpju, aprūpes un uzraudzības jēdzienam, tostarp, vai tāda rīcība būtu nepieciešama bērna audzināšanai, garīgajai attīstībai un vai tas nav pretrunā ar bērna tiesībām (tostarp tiesībām uz privāto dzīvi) un interesēm.**⁸⁹

Vispārīgā datu aizsardzības regula ir tiesiskais regulējums, kurš varētu ierobežot arī vecāku pārmērīgu bērnrādīšanu, ņemot vērā, ka tās mērķis ir aizsargāt fizisku personu pamattiesības un pamatbrīvības, jo īpaši tiesības un personas datu aizsardzību. Tomēr šajā regulā noteikts, ka to nepiemēro personas datu apstrādei, kuru veic fiziska persona tikai personiska vai mājsaimnieciska pasākuma gaitā, un kura tādējādi nav saistīta ar profesionālu vai komerciālu darbību. Personiski vai mājsaimnieciski pasākumi varētu ietvert sociālo tīklošanos un tiešsaistes darbības, ko veic saistībā ar šādiem pasākumiem. Tomēr šo regulu piemēro pārziņiem vai apstrādātājiem, kas nodrošina personas datu apstrādes līdzekļus šādām personiska vai mājsaimnieciska rakstura darbībām.⁹⁰ Tādējādi – ja tiek publicēts bērna attēls vai video kādā tiešsaistes platformā, to veic fiziska persona un šīs darbības mērķis nav komerciāls, personai nav saistošs Vispārējā datu aizsardzības regulā noteiktais, un tas, kādi bērna dati tiek publicēti, ir atkarīgs no bērna likumisko pārstāvju izdarītajām izvēlēm.

Interneta vietne www.drossinternets.lv ir izstrādājusi četru jautājumu principu, kas var palīdzēt vecākiem apdomāt, vai plānotā bērna datu publicēšana ir atbilstoša viņa datu aizsardzības nodrošināšanai. Aspekti, ko vecākiem izvērtēt pirms sava bērna bildes vai video publicēšanas tiešsaistē, kas saistoši arī citiem likumiskajiem pārstāvjiem un jebkuram, kas kaut kādā veidā saistīts ar bērnu aprūpi un audzināšanu:

- 1) **vai tiek jautāta atļauja bērnam, pirms viņa bilde vai video tiek ievietota tiešsaistē? Kāpēc tiek izņemts bērna vietā?** Vairums vecāku uzskata, ka nav nepieciešams saskaņot ar savu bērnu viņa fotogrāfiju vai video, kurā tas attēlots, ievietošanu internetā vai arī bieži bērns ir pārāk mazs, lai viņam vispār jautātu viedokli un tajā ieklausītos. Tomēr vecākiem vajadzētu aizdomāties un uzmanīties, cik daudz un cik privātu informāciju par saviem bērniem tie publicē internetā;
- 2) **vai iespējams droši apgalvot, ka bērns, kad izaugs liels, neiebildīs, ka viņa bērnības bilde vai video joprojām atrodas internetā, un to 10 gadu laikā jau redzējuši tūkstošiem interneta lietotāju?** Vecāki paši neapzināti var nodarīt pāri savam bērnam, kuram pēc tam nāksies sadzīvot ar digitālajiem nospiedumiem, kurus būs atstājuši viņa vecāki;
- 3) **vai tas tiešām ir nepieciešams – sākt veidot sava bērna digitālos nospiedumus, tikko viņš nācis pasaulē un pašam bērnam par to nezinot?** Vecāks rūpējas par to, lai tiktu ievērotas viņa bērna tiesības, bērns būtu pasargāts no dažādiem apdraudējumiem, un vecākam būtu jārāda priekšzīme savam bērnam it visā – arī attiecībā uz sociālo tīklu lietošanu. Bērnam jā māca būt piesardzīgam, izvairīties publicēt par sevi un savu ģimeni pārāk privātas informācijas;
- 4) **vai bilde un video, kurā redzams bērns, vēlāk tam neradīs problēmas? Vai viņš neizjutīs kaunu, apjukumu, bailes, ka kāds to ieraudzīs? Varbūt viņš jutīsies neveikli, ka fotogrāfijā redzams ne gluži tā kā viņš vēlētos un tādā dzīves posmā, kuru viņš negribētu nevienam atklāt?** Iespējams, bērns saskarsies ar bailēm un kaunu, baidoties un sadzīvojot ar savu

⁸⁹ Vladimirova Krjukova, A. 2017. Vai bērnu personas datu aizsardzībai ir nākotne? Jurista vārds, Nr. 47 (1001)

⁹⁰ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 2. panta 2. punkts un 18. apsvērums

reputāciju. Vecākiem vajadzētu ņemt vērā visus ilgtermiņa riskus, publicējot bērna fotoattēlus un video tiešsaistē.⁹¹

Vecāki tiek aicināti **nekad nepublicēt bērnu attēlus un video**, kuros bērns redzams kails – pie jūras vai pludmalē, pirtī, dārzā, uz podiņa, vannā u. tml. Tiešsaistē darbojas pedofili un cilvēki, kas izmanto šādus attēlus, lai nopelnītu. Tāpat nekad nepublicēt foto vai video, kuros redzams, ka bērns ir slims vai emocionāli satraukts, situācijās, kad vecāks vai kāds cits viņu kaunina, bērns raud, ir bēdīgs vai dusmīgs.⁹²

Ieteikumi:

- izvairīties izmantot bērnu kā savas veiksmes, prestiža vai statusa apliecinājumu sociālajos tīklos. Iespējams, bērns pats tādu publicitāti nemaz nevēlētos;
- bērna drošībai risks var būt jebkurš vecāka publicētais foto ar viņu. Jebkādu datu publicēšana raisa nevajadzīgu svešu cilvēku uzmanību un piekļuvi privātiem bērna un ģimenes foto, neapzināti atverot savas mājas durvis svešām personām;
- spriedze, emocionāls pārdzīvojums, satraukums, kauns u. tml. ir emocijas, ko var izjust bērns ikreiz, kad tiek publicēts kārtējais foto;
- publicētajiem foto var būt negatīva ietekme uz bērna nākotni – tie vēlāk var tikt izmantoti pret bērnu, lai viņu ietekmētu, pazemotu, izsmietu u. tml.;
- bērna foto kāds var izmantot savām vajadzībām, ļaunākajā gadījumā – publicētie foto, piemēram, ar kailu bērnu vannā vai pludmalē, var nonākt arī “darknet” jeb “tumšajā internetā”, kurā uzturās pedofili, krāpnieki un personas ar ļaunprātīgiem nolūkiem;
- publicējot bērna foto vai video, nevienam vairs nav kontroles pār tā izplatību – nekad nebūs iespējams uzzināt, cik daudzi un kas to ir apskatījuši, kopējuši, saglabājuši savās ierīcēs, pārpublishējuši u. tml.;
- bērns nav prece, kas jāreklamē, lai iegūtu sev sekotājus, pozitīvas atzīmes “Patīk”, uzmanības apliecinājumus, komplimentus u. tml.;
- vecākiem jāizturas cieņpilni pret sava bērna privātumu.⁹³

2016. gadā Austrijā jaunieta iesūdzēja tiesā savus vecākus par 500 attēlu publicēšanu bez viņas piekrišanas. Kā informē izdevums “Die Ganze Woche”, vecāki ar meitenes bērnības momentuzņēmumiem sāka dalīties ar saviem 700 Facebook draugiem 2009. gadā, kad viņai bija 11 gadu. Publicēto attēlu starpā bija tādas fotogrāfijas, kurās redzams bērns, sēžot uz tualetes poda vai kails guļot savā gultiņā.

“Esmu nogurusi no tā, ka mani vecāki mani neuztver nopietni,” sacījusi meitene.

Meitenes tēvs apgalvoja, ka viņam ir tiesības publicēt attēlus, jo viņš tos uzņēmis pats, ka tas ir viņu bērns, un abiem vecākiem tas esot jauks ģimenes albums, ko atzinīgi novērtējuši arī Facebook draugi.

Pat, ja bērns atļauj kādam pazīstamam cilvēkam vai radniekam publicēt viņa attēlu, tā publicēšanai tāpat jāautājama vecāku atļauja, bez tās attēlu publicēt nedrīkst!

Vecākiem ir jāiepazīstas ar izmantoto tiešsaistes vietņu konfidencialitātes politiku. Daudzas sociālās koplietošanas vietnes piedāvā lietotājiem iespēju izvēlēties konkrētu auditoriju katram kopīgajam fotoattēlam vai ziņai. Dažas sociālās koplietošanas vietnes sniedz lietotājiem iespēju iestatīt paroles un slēpt savu tiešsaistes saturu no *Google* meklēšanas algoritma. Šo politiku

izzināšana ir svarīga tiem vecākiem, kuras vēlas dalīties ar informāciju ar saviem draugiem un ģimeni, vienlaikus ierobežojot piekļuvi saviem ierakstiem plašākai publikai. Vecāki var iestatīt paziņojumu saņemšanu, kas brīdina par to, kad viņu bērna vārds parādās *Google* meklēšanas

⁹¹Latvijas drošāka interneta centrs. 4 jautājumi vecākiem, pirms publicē sava bērna bildes. <https://drossinternets.lv/lv/materials/listall/vecakiem?page=4>

⁹²Latvijas drošāka interneta centrs. Bērna privātums. <https://drossinternets.lv/lv/info/berna-privatums>

⁹³ *Turpat*

rezultātos.⁹⁴ Tāpat vecāki var dalīties ar informāciju anonīmi, neatklājot sava bērna vārdu, atrašanās vietu u. tml. informāciju, tādējādi samazinot risku, ka potenciālajiem likumpārkāpējiem ir pieejama detalizēta informācija par bērna dzīvi.

Aktuāla un aizvien plašāka prakse ir **bērnrādīšana komerciālos nolūkos**, kad vecāki izmanto savas ģimenes privāto pieredzi ar mērķi gūt materiālu labumu. Ir vecāki, kas, veidojot sava bērna digitālo identitāti jau no bērna mazotnes, attīsta šo praksi jaunā līmenī, gūstot peļņu no publicētā satura. Ieņēmumus tādā veidā var gūt no dažādiem avotiem – slēdzot līgumus un vienošanās ar uzņēmumiem, lai reklamētu noteiktu produktu vai pakalpojumu u.c. partnerības vai darījumi. Šī komerciālā dalīšanās attiecas uz darbībām, ko veic vecāki vai citi primārie aprūpētāji, nevis skolotāji vai citi pieaugušie.⁹⁵ Šajās darbībās iesaistītie bērni un pusaudži ir pakļauti īpaši intensīvai vecāku iejaukšanās viņu privātajā dzīvē.

Izpaužot bērna datus tiešsaistē krustojas bērnu privātuma intereses un vecāku tiesības tiešsaistē publicēt personisko informāciju par savu bērnu. Tas ir jauns diskurss, kas saistīts ar sociālo mediju straujo izaugsmi.⁹⁶ Notiek sava veida vecāka tiesību un bērna tiesību uz privātumu sadursme. No vienas puses vecākiem ir jānodrošina sava bērna privātās dzīves aizsardzība, taču tajā pašā laikā vecāks, kurš īsteno bērnrādīšanu, pakļauj savu bērnu iespējami negatīvām sekām. Lai gan pastāvošais normatīvais regulējums atsevišķos gadījumos aizsargā indivīda privātumu, tas neparedz tiešu bērna aizsardzību no vecāku pārmērīgas dalīšanās ar viņa datiem sociālajos tīklos.

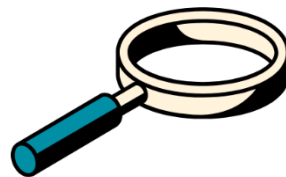
DIGITĀLĀ REPUTĀCIJA

Mēs dzīvojam meklētājprogrammu kultūrā, kurā informācija par cilvēkiem, lietām un notikumiem ir viegli pieejama, ja vien mums ir piekļuve internetam. Digitālā reputācija ir tiešsaistes identitātes neatņemama sastāvdaļa. Mūsu tiešsaistes uzvedība var noteikt to, kā citi mūs redz, un ietekmēt arī kādas nākotnes iespējas.

Digitālā reputācija atspoguļo visas cilvēka tiešsaistes aktivitātes. Tā ietver visu tiešsaistē pieejamo informāciju, un tā ietekmē to, kā citi mūs uztver. Digitālā reputācija nav nošķirta no mūsu reālās pasaules reputācijas.⁹⁷

Bērnu un īpaši jauniešu vēlme dalīties ar savām domām, idejām un pieredzi tiešsaistē ir daļa no viņu pašizpaušmes, un tam ir savi sociāli ieguvumi, taču bieži vien arī jaunieši neapzinās, kā viņu tiešsaistes aktivitātes ietekmē viņu digitālo identitāti un digitālo reputāciju nākotnē.

Aktivitātēm sociālajos medijos var būt arī svarīga loma **karjeras veidošanā**. Arī profesionālajā pasaulē digitālā reputācija kļūst arvien nozīmīgāka. Tā nav tikai papildinājums klātienē komunikācijai – tā bieži vien ir pirmais iespaids, ko par personu gūst klienti, darba devēji un potenciālie sadarbības partneri. Veidojot personīgo zīmolu, digitālā reputācija kalpo kā personas vizītkarte, kas atspoguļo cilvēka

⁹⁴ Steinberg B., S. 2017. Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. Emory Law Journal. 43. <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2/>

⁹⁵ Plunkett, L. Sharenthood. 2020. *Why We Should Think Before We Talk About Our Kids Online*. London: The MIT Press, 55.

⁹⁶ Steinberg B., S. 2017. Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. Emory Law Journal. 9.-10. <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2/>

⁹⁷ LinkedIn. 27.11.2024. Personīgā zīmola akadēmija. Digitālās reputācijas nozīme mūsdienu profesionālim. <https://www.linkedin.com/pulse/digit%C4%81%C4%81s-reput%C4%81cijas-noz%C4%ABme-m%C5%ABsdienu-profesion%C4%81lim-qgq2f>

profesionalitāti, vērtības un kompetenci. Negatīvas atsauksmes vai nepārdomāti ieraksti sociālajos tīklos var ietekmēt un par graut cilvēka tēlu.⁹⁸

Aktivitātēm sociālajos medijos nav noilguma

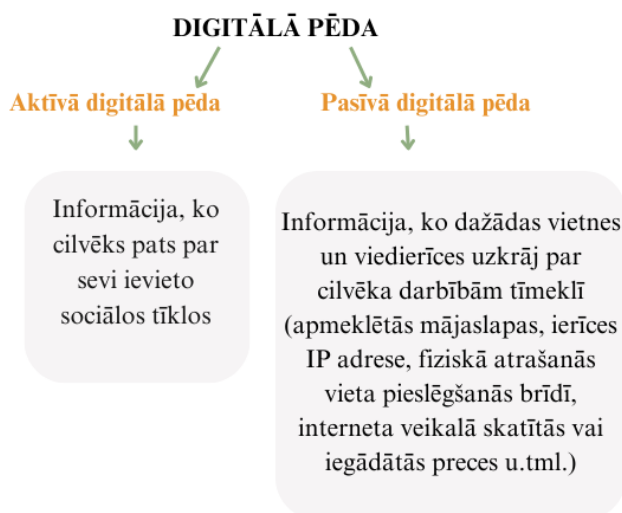
Digitālais cilvēka profils var pastāstīt par kandidātu to, ko darba intervijā viņš pats atturētos pieminēt, tāpēc sociālo mediju profila analīze potenciālā darba devēja acīs kļūst tikpat nozīmīga kā saruna ar pašu cilvēku. Darba devējs grib pārliecināties, ka savā kolektīvā uzņems cilvēku, kura vērtību sistēma ir līdzīga uzņēmumā vai institūcijā esošajai. Darba devēji pārbauda kandidātus sociālajos tīklos, pievēršot uzmanību ne vien sociālo mediju profila vizuālajam izskatam, bet arī saturam – vai nav tikuši pausti kādi aizspriedumaini, stereotipiski, diskriminējoši ieraksti, kas attiecas, piemēram, uz cilvēka reliģisko piederību, politiskajiem uzskatiem, seksuālo orientāciju, tautību, rasi u. tml.⁹⁹

Nemot vērā to, cik svarīgi ir saglabāt pozitīvu digitālo reputāciju, nepieciešams izglītot bērnus par viņu uzvedību tiešsaistē un to iespējamo ietekmi uz dažādām dzīves jomām nākotnē. Arī vecumam atbilstošu robežu noteikšana interneta lietošanā var veicināt drošāku tā izmantošanu un novērst negatīvas digitālās reputācijas veidošanos. Vecāki var būt nozīmīgs paraugs, rādot pozitīvus digitālos ieradumus arī savās darbībās tiešsaistē.

DIGITĀLĀ PĒDA

Gandrīz visas tiešsaistes aktivitātes veido personas “digitālo pēdu” jeb “digitālo nospiedumu”, kas tiešā veidā var ietekmēt personas privāto dzīvi, kā arī ilgtermiņā apdraudēt tiesības uz tās neaizskaramību.

Digitālā pēda ir informācija, ko atstājam virtuālajā vidē – vizuāla, audio un arī rakstiskā informācija. Tā var būt apzināti vai neapzināti veidota.

Digitālā pēda ne vienmēr ir kaut kas negatīvs. Tā mūsdienu cilvēkam ir pat nepieciešama un var būt noderīga. Izšķir aktīvo digitālo pēdu un pasīvo digitālo pēdu.¹⁰⁰

Tācu tāpat digitālās pēdas nospiedumi var ietvert negatīvus riskus jo, kā norādīts jau iepriekš – kad dati ir publiski vai pat daļēji publiski pieejami, to īpašniekam ir maz kontroles pār to, kā citi tos izmantos un tie var noteikt personas digitālo reputāciju. Kibernetiķi var izmantot personas digitālo pēdu tādiem mērķiem kā pikšķerēšanai un viltus identitātes radīšanai (identitātes zādzība).¹⁰¹

⁹⁸ LinkedIn. 27.11.2024. Personīgā zīmola akadēmija. Digitālās reputācijas nozīme mūsdienu profesionālim. <https://www.linkedin.com/pulse/digit%C4%81l%C4%81s-reput%C4%81cijas-noz%C4%ABme-m%C5%ABsdienu-profesio%C4%81lim-qg2f>

⁹⁹ Ērglis, A. 05.01.2024. Kā «digitālā reputācija» var maksāt karjeras izaugsmi? <https://vs.lv/raksts/sabiedriba/2024/01/05/ka-digitala-reputacija-var-maksat-karjeras-izaugsmi>

¹⁰⁰ Pēkšēna, D., Znotiņa, M., Rubene, Z. 31.01.2018. Digitālā pēda mūsdienu cilvēkam pat ir nepieciešama. <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/gimenes-studija/zanda-rubene-digitala-peda-musdienu-cilvekam-pat-ir-nepieciešama.a98945/>

¹⁰¹ DVI. 04.11.2022. #DVIskaidro "Kas ir digitālā pēda un kā to aizsargāt?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-04112022>

Ikvienam būtu jāapgūst, kā digitālo pēdu veidot pārdomāti un apzināti. To veido dažādi elementi – cilvēka aktivitātes sociālajos tīklos, e-pastu sarakstes, mirkļsaziņa, banku operāciju veikšana un iepirkšanās, dalīšanas ar attēliem un video, spēļu spēlēšana, mūzikas klausīšanās, filmu skatīšanās, dažādu lietotņu – tajā skaitā satiksmes un navigācijas programmu – lietošana, arī šķietami anonīma rakstu komentēšana u. c. aktivitātes. Ja cilvēka profils nav atzīmēts kā privāts, tad izvietoto informāciju un attēlus var aplūkot ikviens. Arī katra atzīme "Patīk" un "Dalies" sociālajos tīklos veido digitālo pēdu.¹⁰²

Būtiski vēlreiz atgādināt, ka ļoti svarīgi ir pārskatīt paroles un privātuma uzstādījumus ierīcēs, lietotnēs un sociālajos tīklos, tāpat pašam apzināt, kāda informācija par cilvēku pieejama tiešsaistē un, nepieciešamības gadījumā un iespēju robežās, to dzēst vai mainīt.

TIESĪBAS TIKT AIZMIRSTAM

Tiesības “tikt aizmirstam” (*The right to be forgotten – angļu val.*) ir indivīda tiesības prasīt, lai viņa datus vairs neapstrādā un dzēš, ja tie vairs nav vajadzīgi likumīgo mērķu sasniegšanai.¹⁰³ Šīs tiesības **attiecas uz darbībām tiešsaistē**.

Tiesības “tikt aizmirstam” ir spēkā reģionos, uz kuriem attiecas Vispārīgā datu aizsardzības regula – ES un Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ), kā arī valstīs, kas atbilst šai regulai, piemēram, Apvienotajā Karalistē vai Šveicē.¹⁰⁴

Ja bērns ir ievietojis savu attēlu vai pārāk detalizētu informāciju par sevi savā lietotāja profilā kādā no sociālajiem tīkliem, bērna likumiskajiem pārstāvjiem ir tiesības vērsties pie sociālā tīkla administrācijas ar lūgumu šos datus dzēst.

Tiesības uz dzēšanu ir datu privātuma pamatprincips, kas piešķir personām tiesības pieprasīt meklētājprogrammām u. c. platformām noteiktos apstākļos noņemt personas informāciju. Šīs tiesības nodrošina iespēju privātpersonai par sevi atklāt tik daudz informācijas, cik tā vēlas, un būt pārliecinātai, ka publiski būs pieejama tikai patiesa un aktuāla informācija.¹⁰⁵

Lai personas dati tiktu dzēsti, tīmekļa vietnes pārzinim bez pamatotas kavēšanās jāizdzēš personas dati, ja pastāv vismaz viens no šiem nosacījumiem:

- 1) personas dati vairs nav nepieciešami saistībā ar apstākļiem un nolūku, kam tie tika vākti un apstrādāti;
- 2) persona atsauc savu piekrišanu, uz kā pamata veikta datu apstrāde;
- 3) persona iebilst pret datu apstrādi un tai vairs nav nekāda leģitīma mērķa;
- 4) personas dati ir apstrādāti nelikumīgi;
- 5) dati jādzēš, lai nodrošinātu, ka tiek pildīts juridisks pienākums;
- 6) dati tikuši vākti saistībā ar informācijas sabiedrības pakalpojuma nodrošināšanu.¹⁰⁶

Šīs tiesības ir ļoti svarīgas, jo ļauj no tiešsaistes izņemt tādas personas datus, kuru publicēšanai persona devusi piekrišanu kā bērns, neapzinoties ar to apstrādi saistītos riskus.

Jāpatur prātā, ka tiesības uz personas datu aizsardzību nav absolūtas un tās ir aplūkojamas saistībā ar to funkciju sabiedrībā. Tās ir jālīdzsvaro ar citām pamattiesībām atbilstoši

¹⁰² Ziņu portāls Radio1.lv. Nelāčo ar digitālo pēdu – tā paliks uz visiem laikiem. <https://radio1.lv/lv/Latvija/1/25620/Nelaco-ar-digitalo-pedu-%E2%80%93-ta-paliks-uz-visiem-laikiem>

¹⁰³ Sitņikova, S. 2015. “Tiesības tika aizmirstam” kā tiesības uz privātumu un to tiesiskais regulējums. SOCRATES, RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Nr.3 (3) 69. <https://doi.org/10.25143/socr.03.2015.3.66-84>

¹⁰⁴ Portāls nra.lv. 22.03.2023. Tiesības “tikt aizmirstam” Latvijas iedzīvotāji, iespējams, izmanto visretāk Eiropā. <https://nra.lv/latvija/409307-tiesibas-tikt-aizmirstam-latvijas-iedzivotaji-iespejams-izmanto-visretak-eiropa.htm>

¹⁰⁵ Turpat

¹⁰⁶ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 17. panta 1. punkts

samērīguma principam. Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteikts, ka tiesības uz dzēšanu ir izslēgtas, ja apstrāde ir nepieciešama tiesību uz informāciju izmantošanai.¹⁰⁷

Lai izdzēstu meklētājprogrammā, piemēram, *Google*, kādu informāciju, personai ir jāaizpilda pieprasījuma veidlapa. Tomēr tas vēl negarantē, ka informācija tiks dzēsta. Pirms vaicājuma izpildes meklētājprogrammas pārstāvji izvērtēs, vai publiski pieejamā informācija ir pārmērīga, nepatiesa un vai atbilst tiesību uz privātumu kritērijiem.¹⁰⁸

Nodaļas kopsavilkums

- ✓ Bērni ir neaizsargāti pret viņu personas datu izmantošanu un viņu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumiem.
- ✓ Bērna personas datu publicēšana apskatei neierobežotam cilvēku skaitam tiešsaistē pārkāpj bērna tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.
- ✓ Bērna likumiskajam pārstāvim ir pienākums aizsargāt bērna tiesības un sekot līdzi tam, kas, kad un kādā veidā veic bērna personas datu apstrādi.
- ✓ Pirms bērna personas datu publicēšanas rūpīgi jāizvērtē tas, vai šī rīcība atbilst rūpju, aprūpes un uzraudzības jēdzienam, un vai tā nav pretrunā ar bērna tiesībām un interesēm.
- ✓ Personiskas informācijas atklāšana neierobežotam cilvēku skaitam tiešsaistē var novest pie bīstamām situācijām un apdraudējuma bērnam. Fotoattēli un video, kur redzami bērni, var tikt izmantoti ļaunprātīgi.
- ✓ Kopš brīža, kad informācija tiek publicēta tiešsaistē, nav iespējams ietekmēt tās tālāku izmantošanu.
- ✓ Bērnu un jauniešu vidū populārāko sociālo tīklu spēkā esošie lietošanas noteikumi paredz, ka tajos var reģistrēties personas, sākot no 13 gadu vecuma.
- ✓ Bērni, kuri ir sasnieguši 13 gadu vecumu, sociālos tīklus drīkst lietot bez vecāku atsevišķas piekrišanas.
- ✓ Sociālo tīklu privātuma iestatījumi ir rīks, ar kura palīdzību iespējams kontrolēt piekļūšanu bērna veidotajam saturam un citu personu saziņu ar bērnu.
- ✓ Pirms bērna video vai foto publicēšanas, jāsaņem piekrišana no bērna vecākiem vai citiem bērna likumiskajiem pārstāvjiem.
- ✓ Bērnrādīšana komerciālos nolūkos ir savas privātās ģimenes dzīves pieredzes izrādīšana un publicēšana ar mērķi gūt materiālu labumu. Šajās darbībās iesaistītie bērni un pusaudži ir pakļauti īpaši intensīvai vecāku iejaukšanās viņu privātajā dzīvē.
- ✓ Jebkas, kas publicēts tiešsaistē, veido personas digitālo vēsturi, kam ir aizvien nozīmīgāka loma dažādos dzīves aspektos.

¹⁰⁷ Blumberga - Švēde, S., 09.12.2022. Tiesības tikt aizmirstam internetā: kad var prasīt ar personu sasaistīto datu dzēšanu meklētājprogrammās. <https://lvportals.lv/tiesas/347200-tiesibas-tikt-aizmirstam-interneta-kad-var-prasit-ar-personu-sasaistito-datu-dzesanu-mekletajprogrammas-2022>

¹⁰⁸ Portāls nra.lv. 22.03.2023. Tiesības "tikt aizmirstam" Latvijas iedzīvotāji, iespējams, izmanto visretāk Eiropā. <https://nra.lv/latvija/409307-tiesibas-tikt-aizmirstam-latvijas-iedzivotaji-iespejams-izmanto-visretak-eiropa.htm>

- ✓ Digitālā reputācija atspoguļo visas cilvēka tiešsaistes aktivitātes un tā nav nošķirta no reālās pasaules reputācijas.
- ✓ Digitālā pēda ir visa informācija, kas tiek atstāta virtuālajā vidē un kas var ietekmēt personas privāto dzīvi un arī ilgtermiņā apdraudēt tiesības uz tās privātuma neaizskaramību.
- ✓ Tiesības tikt aizmirstam nozīmē personas tiesības pieprasīt tiešsaistes platformām noteiktos apstākļos noņemt personas informāciju, kas tikusi publicēta. Tiesības uz dzēšanu ir datu privātuma pamatprincips.

VI PAR BĒRNA PRIVĀTĀS DZĪVES NEAIZSKARAMĪBU – SPECIĀLISTIEM

*Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās.*¹⁰⁹

Iestādēm, rodoties aizvien jauniem datu apstrādes mērķiem, to rīcībā esošie dati jāapstrādā atbilstoši normatīvā regulējuma prasībām. Lemjot par informācijas izpaušanu attiecībā uz fiziskas personas datiem, ir jāatceras, ka personas dati ietilpst personas privātās sfēras pašā kodolā. Tikai pati persona var izlemt, kādus datus un kam tā par sevi izsniegs. Līdz ar to iestādei, pirms izplatīt kādu informāciju, ir jāapsver, vai tiešām pastāv kāds no legītimajiem mērķiem informācijas izpaušanai.¹¹⁰

Personas dati un informācija par personas privāto dzīvi ir ierobežotas pieejamības informācija, tāpēc šī informācija ir īpaši aizsargājama un tās izsniegšana iespējama vien tad, ja tiek konstatēts, ka personas, kura šo informāciju prasa, likumisko interešu nodrošināšanai konkrēto datu saņemšana ir objektīvi nepieciešama.¹¹¹

To jomu un speciālistu loks, kuri savā profesionālajā darbībā var saskarties ar jautājumiem par (bērnu) tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, ir ļoti plašs, īpaši, ja tā saistīta ar personas datu ievākšanu un apkopošanu.

Kā norādīts iepriekš, bērns nav spējīgs apzināties visus datu apstrādes iespējamus riskus un sekas un aizsargāt sev piekrītošās tiesības attiecībā uz savu personas datu apstrādi.

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā ir noteiktas plašas tiesības ikvienai personai kontrolēt savu datu apstrādi. Tās ir tiesības uz informāciju (būt informētam), piekļūt saviem datiem, labot, dzēst, ierobežot, pārnest savus datus no vienas organizācijas uz citu (noteiktos gadījumos), iebilst un tiesības, lai attiecībā uz viņu netiek pieņemts lēmums, kura pamatā ir tikai automatizēta apstrāde (ar to saprotot, ja noteiktā gadījumā lēmumu pieņem, piemēram, mākslīgais intelekts, tad organizācijai, kura veic šādu lēmuma pieņemšanu, ir jāinformē cilvēks, dodot iespēju apstrīdēt šo lēmumu un pieprasīt darbinieka (cilvēka) iesaisti lēmuma pieņemšanā).¹¹²

Institūciju darbiniekiem, kas ikdienas profesionālās darbības ietvaros jebkādā veidā apkopo un uzglabā personas datus, ņemams vērā, ka personas dati ir apstrādājami tikai sava amata pienākumu izpildei, iestādes uzdevuma vai pilnvarojuma ietvaros, ievērojot iestādes iekšējos dokumentos noteiktos personas datu apstrādes pamatprincipus un konfidencialitātes prasības.

Bērna personas datu apstrāde savā ziņā ir pielīdzināma īpašas kategorijas datu apstrādei, kas arī prasa ievērot īpašu piesardzību un īstenot papildus drošības pasākumus

Aizliegts apstrādāt amata pienākumu izpildes ietvaros iegūtos personas datus savos vai citu personu personīgajos nolūkos. Tāpat jānodrošina, ka iestādes rīcībā esošie personas dati tiek apstrādāti un uzglabāti, izskaužot riskus šo datu noplūšanai.

Jebkuram datu pārzinim, uzsākot personas datu apstrādi, ir jāsniedz informācija datu subjektam par datu apstrādes nolūkiem, kam paredzēti personas dati, apstrādes juridiskais pamats, informācija, vai pārzinis

paredz nosūtīt personas datus citām institūcijām, laikposms, cik ilgi personas dati tiks glabāti u. c. informācija, ja datu subjekts to pieprasa. Personai arī ir tiesības pieprasīt piekļuvi visiem saviem personas datiem, kā arī saņemt to kopijas. Datu subjektam minētā informācija jāsniedz

¹⁰⁹ Priekulis, J. un Danovskis, E., 2020. Tiesu prakses apkopojums. Datu apstrādes joma. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 9.

¹¹⁰ Turpat, 55.

¹¹¹ Turpat

¹¹² DVI. 01.07.2022. #DVIskaidro "Kā īstenot datu subjekta tiesības vēršoties pie pārziņa?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-DST>

kodolīgā, pārrēdzamā, saprotamā un viegli pieejamā veidā. Ja apstrāde pamatojas uz piekrišanu, pārzinim ir jāspēj uzskatāmi parādīt, ka datu subjekts ir piekritis savu personas datu apstrādei.¹¹³

Datu subjektam ir tiesības atsaukt savu piekrišanu jebkurā laikā. Piekrišanas atsaukums neietekmē apstrādes likumību, kas pamatojas uz piekrišanu pirms atsaukuma. Datu subjektam jābūt par to informētam, pirms viņš dod piekrišanu savu datu apstrādei.¹¹⁴

Kad attiecībā uz konkrēto bērnu tiek veiktas kādas darbības vai pieņemti lēmumi, vai tas būtu valsts vai privātajā līmenī, **primārais apsvēruma ir viņa intereses**. Ikvienam bērnam nodrošināma tāda aizsardzība un gādība, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā veic visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos pasākumus.¹¹⁵

Bērna interešu principa saturs individuāli jāpielāgo un jādefinē atbilstoši konkrētā bērna vai bērnu situācijai, ņemot vērā viņa personiskos apstākļus, stāvokli un vajadzības. Pieņemot individuālus lēmumus, bērna intereses jāizvērtē un jānosaka, paturot prātā konkrētā bērna īpašos apstākļus. Pieņemot kolektīvus lēmumus, piemēram, likumdevēja gadījumā, jāizvērtē un jānosaka, kādas ir bērnu intereses vispār, paturot prātā apstākļus, kādos atrodas konkrēta grupa un/vai bērni vispār.¹¹⁶

BTAL noteikts aizliegums izplatīt informāciju par bērnu:

- informācija, kuru par bērnu ieguvusi bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks, vai valsts, vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas;
- aizliegts izplatīt personiski iegūto informāciju par bērnu, kurš kļuvis par nozieguma upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, kā arī tādu informāciju, kas bērnam varētu kaitēt tūlīt vai tālākā nākotnē;
- aizliegts izmantot bērna sniegto informāciju savtīgos nolūkos;
- aizliegts intervēt bērnu un izplatīt presē un citos plašsaziņas līdzekļos informāciju par bērnu, kurš kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, izņemot gadījumu, kad bērns pats izsaka vēlēšanos pārdzīvoto izpaust atklātībai un tam piekriš viņa vecāki vai citi bērna likumiskie pārstāvji. Ja uzsākts kriminālprocess, nepieciešama arī procesa virzītāja atļauja;
- par informācijas neatļautu izmantošanu vai izplatīšanu vainīgās personas saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības.¹¹⁷

Ja noticis datu aizsardzības pārkāpums

Ja noticis datu aizsardzības pārkāpums, kas rada risku fiziskas personas tiesībām un brīvībām, iestādei (nejauša vai nelikumīga datu iznīcināšana, nozaudēšana, neatļauta izpaušana vai piekļuve tiem) cik ātri iespējams, par to jāziņo uzraudzības iestādei – DVI (ne vēlāk kā 72 stundu laikā pēc tam, kad tas atklāts). Ja iestāde ir datu apstrādātāja, par jebkuru datu pārkāpumu jāziņo datu pārzinim. Ja datu pārkāpums radījis lielu risku fiziskām personām, tad jāinformē šīs personas. Paziņojums iesniedzams, aizpildot tiešsaistes formu “Paziņojums par personas datu aizsardzības pārkāpumu” DVI tiešsaistes adresē. Paziņojumā norāda sekojošu informāciju:

¹¹³ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 12. panta pirmā daļa

¹¹⁴ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 7. panta trešā daļa

¹¹⁵ Bērnu tiesību konvencijas 3. panta otrā daļa

¹¹⁶ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts)*, IV nodaļas A daļas 3. punkts, 11.

¹¹⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 71. pants

- apraksta personas datu aizsardzības pārkāpuma raksturu, tostarp, ja iespējams, norāda attiecīgo datu subjektu kategorijas un aptuveno skaitu un attiecīgo personas datu ierakstu kategorijas un aptuveno skaitu;
- norāda datu aizsardzības speciālista vārdu un uzvārdu un kontaktinformāciju vai informāciju par citu kontaktpunktu, kur var iegūt papildu informāciju;
- apraksta personas datu aizsardzības pārkāpuma iespējamās sekas;
- apraksta darbības vai pasākumus, ko pārzinis veicis vai ierosinājis veikt, lai novērstu personas datu aizsardzības pārkāpumu, tostarp attiecīgā gadījumā – pasākumus, lai mazinātu tā iespējamās nelabvēlīgās sekas.¹¹⁸

Šo formu var arī augšupielādēt un aizpildīt, izmantojot portālu www.latvija.lv.

Ja persona (datu apstrādes pārzinis vai apstrādātājs) nepilda DVI lēmumu, inspekcija ir tiesīga piemērot pārkāpējam var tikt piemērots naudas sods.

Pārzinim ieteicams izveidot datu pārkāpumu reģistru, kurā reģistrēt visus datu aizsardzības pārkāpumus, arī, ja par tiem netiek ziņots uzraudzības iestādei vai fiziskām personām.

Personas datu apstrādātāja pienākumi

Saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas 33.panta otro daļu, pārkāpuma ziņošanas pienākums uzraudzības iestādei un fiziskām personām attiecas tikai uz personas datu pārziniem. Vispārīgā datu aizsardzības regula paredz, ka tiklīdz personas datu apstrādātājam kļuvis zināms par personas datu aizsardzības pārkāpumu, viņam bez nepamatotas kavēšanās ir jāpaziņo par to pārzinim. Praksē lielākoties ietekmēto datu pārzinis būs apstrādātāja klients, kura vārdā apstrādātājs veic datu apstrādi, kam būs jāziņo par datu pārkāpumu un kurš tālāk vai nu pats, vai ar apstrādātāja palīdzību vērtēs, vai pārkāpums ir jāziņo uzraudzības iestādei vai fiziskām personām. Šāds ziņošanas pienākums apstrādātājam parasti ir pielīgts arī datu apstrādes līgumā ar datu pārzini, ko kā obligātu prasību paredz Vispārīgās datu aizsardzības regulas 28. pants. Praksē ļoti bieži šādos līgumos ir norāde, ka apstrādātājam ir nekavējoties, bet ne vēlāk kā līdz noteiktam stundu skaitam (piemēram, ne vēlāk kā 24 stundu laikā) no brīža, kad ir kļuvis zināms par datu pārkāpumu, par to ir jāziņo pārzinim. Šāda prasība tiek iekļauta un ir uzskatāma par saprātīgu, lai pats pārzinis var laicīgi sākt izvērtēt iespējamo ietekmi uz fiziskām personām, piemērot nepieciešamos ietekmes mazināšanas pasākumus un izpildīt savu pienākumu ziņot par pārkāpumu uzraudzības iestādei vai personām.

Jāņem vērā, ka iestāde, kas lielākoties darbojas kā personas datu apstrādātāja, noteiktos gadījumos veic personas datu apstrādi arī kā datu pārzinis. Tas nozīmē, ka iestādei ir jāsaprot, kāda ir tās datu apstrādes loma. Noteiktos gadījumos, kad uz iestādi vai uzņēmumu attiecas kiberdrošības regulējums vai tas ir speciālo likumu subjekts, uz to var attiekties papildu ziņošanas un incidentu izvērtēšanas prasības, ko nosaka attiecīgi piemērojamie likumi. Piemēram, ja datu pārkāpums ir saistīts ar kiberdrošības incidentu un uzņēmums ir Informācijas tehnoloģiju drošības likuma (vai nākotnē Nacionālās kiberdrošības likuma) subjekts, tad papildus pienākumam ziņot DVI, iespējams, būs jāziņo arī Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcijai (CERT).¹¹⁹

¹¹⁸ DVI. Personas datu aizsardzības pārkāpuma paziņošana 18.05.2021.

<https://www.dvi.gov.lv/lv/pakalpojumi/personas-datu-aizsardzibas-parkapuma-pazinosana>

¹¹⁹ Zīmešs M. 25.09.2024. Datu aizsardzības incidenta ziņošanas kārtība, <https://ellex.legal/lv/datu-aizsardzibas-incidentu-zinosanas-kartiba/>

IZGLĪTĪBAS IESTĀDES

Izglītības iestādē, neatkarīgi no tā, vai tā ir valsts, pašvaldības vai privāta izglītības iestāde, informācijas aprīte starp izglītojamajiem, skolotājiem, izglītības iestādes personālu, bērnu likumiskajiem pārstāvjiem, izglītības iestādes vadību u. c. iesaistītajām personām ir izglītības procesa īstenošanas pamatā, un svarīgi tās īstenošanā ievērot noteiktās personas datu aizsardzības prasības, kā arī izglītojamo, bērnu un jauniešu, tiesības uz personisko datu aizsardzību un privātās dzīves neaizskaramību.

Turpmāk minētie ieteikumi ir saistoši izglītības iestādēm, pirmsskolas izglītības iestādēm un iestādēm, kas nodrošina bērnu interešu izglītību.

Vadlīnijās, atsaucoties uz pirmavotiem, izmantotie termini “skola” un “skolēns” ir aizvietoti ar terminiem “izglītības iestāde” un “izglītojamais” ar mērķi uzsvērt, ka minētie principi attiecināmi uz visām izglītības iestādēm.

Bērna personas datu apstrāde

Izglītojamo datu apstrādes ietvaru izglītības iestādēm nosaka izglītības jomu regulējošie normatīvie akti (Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums, Profesionālās izglītības likums, Starptautisko skolu likums u. c.). Var būt gadījumi, kad datu apstrādi var pamatot arī ar vecāka piekrišanu. Tāpat datu apstrāde var tikt pamatota ar sabiedrības interešu īstenošanu, piemēram, uzstādot videonovērošanu iestādes teritorijā, lai samazinātu vandālisma risku tās teritorijā ārpus darba laika.¹²⁰

Izglītības iestāde iegūst, apstrādā un uzglabā gan tādus bērnu un jauniešu datus, kas tiešā veidā saistīti ar izglītības pakalpojuma sniegšanu, gan arī citu mērķu sasniegšanai, piemēram, ārpusskolas un dažādu izklaides pasākumu organizēšanai, statistikas datu iegūšanas nolūkos, bērnu un jauniešu drošības un veselības saglabāšanas nolūkos, juridisku pienākumu izpildē u. c. gadījumos. Atsevišķos gadījumos jaunas datu apstrādes rezultātā vai definējot jaunu mērķi, tas var būt savietojams ar jau sākotnēji definēto datu apstrādes mērķi. Ikvienā gadījumā pirms jaunas datu apstrādes ir jāizvērtē, vai jaunais mērķis ir saderīgs ar iepriekš definēto mērķi un, nosakot jaunu mērķi, ir jāpārlicinās, ka datu apstrāde šim mērķim būs likumīga.¹²¹

Izglītības iestādes izstrādā un pieņem izglītojamo personas datu apstrādes un aizsardzības kārtību/personas datu apstrādes politiku, ņemot vērā Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteikto par personas datu apstrādi, tādējādi šī kārtība niansēs dažādās izglītības iestādēs var atšķirties.

Izglītības iestādei ir tiesības izglītojamo un tajā nodarbināto personu drošības, veselības vai dzīvības apdraudējuma gadījumā ierobežot izglītojamiem tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un pārvietošanās brīvību, ja tas nepieciešams apdraudējuma novēršanai.¹²²

Izglītības iestādēs nodrošināma noteikta informācijas tehnoloģiju aizsardzība, ņemot vērā to izmantošanu izglītības iestādes vidē (arī mācību procesā) un to, ka aizvien lielāks personas datu apjoms tiek uzglabāts elektroniski.

Personas datu apstrādē, uzglabāšanā u. c. ar to saistītās darbībās ievērojams normatīvajā regulējumā noteiktais, tāpat izglītības iestādei būtiski sekot līdzi un informēt tajā strādājošos speciālistus un darbiniekus par datu iegūšanas, apkopošanas un uzglabāšanas noteikumiem savu darba pienākumu veikšanas ietvaros, kā arī sniegt informāciju par iespējamiem izņēmumiem

¹²⁰DVI. 25.08.2023. #DVIskaidro: Kas vecākiem jāzina par savu bērnu datu apstrādi izglītības iestādēs?
<https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-kas-vecakiem-jazina-par-savu-bernu-datu-apstradi-izglitiba-iestades>

¹²¹ Ozoliņa, I. 2020. Bērnu un jauniešu personas datu apstrāde izglītības iestādēs. Maģistra darbs. Rīga: Rīgas Stradiņa Universitāte. 27. - 28.

¹²² Izglītības likuma 22.¹ pants

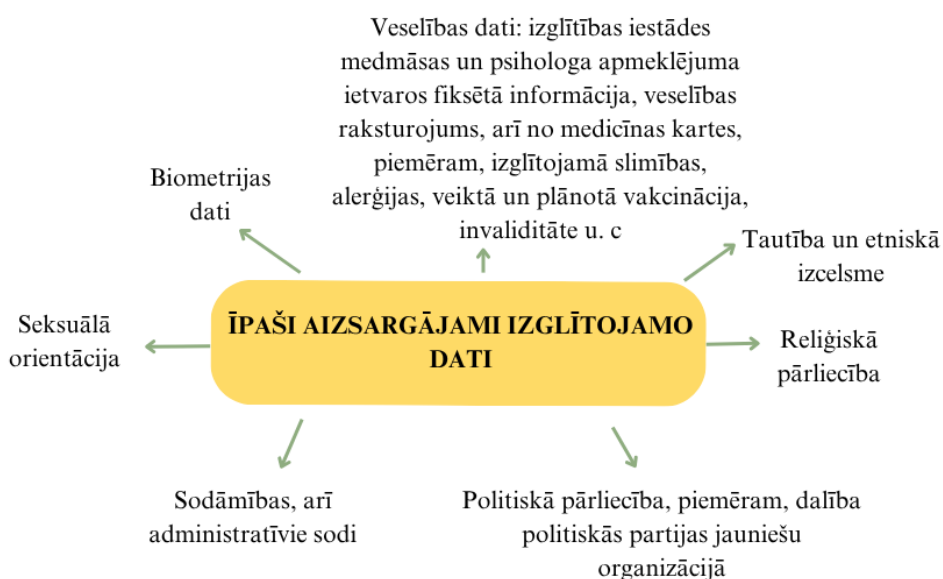
personu datu apstrādē, informāciju par šo datu nodošanu citām personām un nepieciešamības gadījumā skaidrot arī citus ar datu apstrādi izglītības iestādē saistītus jautājumus.

Ja darbinieks mutiski izpauž informāciju citām personām, uz viņu attiecas atbildība par informācijas nepamatotu izplatīšanu. Šādos gadījumos persona (vecāks, ja informācija par viņa bērnu tika mutiski izstāstīta kādam citam) var vērsties pret konkrēto personu civiltiesiskajā kārtībā.¹²³

Izglītības iestādei, tāpat kā citām institūcijām, ir jāapkopo ne vairāk bērna personas datu, cik tas nepieciešams to ievākšanas mērķa sasniegšanai.

Latvijas Sertificēto personas datu aizsardzības speciālistu asociācija (LSPDASA) ir apkopojusi bērnu datu apjomu, kāds visbiežāk ir izglītības iestāžu rīcībā, kā arī norādījusi uz īpaši aizsargājamu personas datu kopumu. **Izglītības iestāžu rīcībā visbiežāk atrodas:**

- izglītojamā identifikācijas dati: vārds, uzvārds, personas kods, dzimšanas datums, identificējošo dokumentu dati u. c.;
- izglītojamā vecāku un radnieku kontaktinformācija: tālruna numurs, e-pasta adrese, dzīvesvietas adrese u. c.;
- izglītojamā mācību procesu raksturojoši dati: sekmju vērtējums, mācību pārbaudījumu saturs, dienasgrāmatās un žurnālos iekļautā informācija, piezīmes, dati pār mācību iestādes apmeklējumu, olimpiāžu un sacensību rezultāti, bibliotēku uzskaites kartīšu informācija u. c.;
- izglītojamā ārpusklases aktivitātes: dalība kori, dejošanas, sporta u. c. pulciņos, dalība citos izglītības iestādes pasākumos;
- fotogrāfijas, audio un video no izglītības iestādes rīkotajiem sporta, izklaides u. c. pasākumiem;
- izglītojamo raksturojoši dati: uzvedības raksturojums, ģimenes stāvoklis, veselības stāvoklis, dzimtā valoda, pārvaldītā valoda, pilsonība u. c.;
- izglītojamā tiesību aizsardzību realizējošā informācija: izglītojamā un ģimenes mantiskais stāvoklis, ģimenes sociālais statuss, institūciju, piemēram, bāriņtiesu sniegtā informācija, informācija un dokumenti par iepriekš iegūto izglītību;
- telpu kontroles piekļuves sistēmu dati.¹²⁴

¹²³ Galiņa, S. 14.09.2023. Datu aizsardzība izglītības iestādēs. <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/30461-datu-aizsardziba-izglitibas-iestades-2023>

¹²⁴ Laganovskis, G. 07.01.2020. Bērnu datu aizsardzība skolās. Kas pieļaujams, bet kas – ne. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/311925-bernu-datu-aizsardziba-skolas-kas-pielaujams-bet-kas-ne-2020>

Izglītojamā piekrišana savu personas datu apstrādei

Kad datu apstrāde tiek veikta uz piekrišanas pamata, piekrišanu sniedz pati persona. Tomēr, ja persona ir nepilngadīga, piekrišana tiks prasīta no vecākiem vai bērnu likumiskajiem pārstāvjiem. Jāņem vērā, ka, pieaugot bērna vecumam, izglītības iestādei un vecākiem būtu jābūt ieinteresētiem arvien vairāk ņemt vērā bērna viedokli, īpaši situācijās, kad bērns nevēlas, lai viņa dati tiktu apstrādāti, tādējādi ļaut pašam šo piekrišanu atsaukt vai iebilst pret datu apstrādi.

Kas sniedz piekrišanu bērnu datu apstrādei

Kamēr kādam no vecākiem nav noteiktas ierobežotas tiesības uz bērna aizbildnību un aprūpi, tikmēr gadījumos, kad nepieciešams sniegt piekrišanu, to var sniegt arī tikai viens no vecākiem. Ja vecākiem rodas domstarpības attiecībā uz lēmumu pieņemšanu par savu bērnu, tās risināmas bāriņtiesā.

Informācijas iegūšana par datiem, kas ir izglītības iestādes rīcībā

Vecākiem ir tiesības vērsties izglītības iestādē ar lūgumu sniegt informāciju par to, kādi dati un kādiem nolūkiem tiek apstrādāti. Šāds pieprasījums būtu izsakāms tikai rakstiskā formā, norādot uz savu identitāti un piederību bērnam, ievērojot, ka arī atbilde tiks sniegta rakstiskā veidā.¹²⁵

Izglītības likumā noteikts, ka vecākiem (personām, kas realizē aizgādību) ir tiesības sniegt un saņemt informāciju par jautājumiem, kas saistīti ar bērna audzināšanu un mācībām.¹²⁶

Ja ir šaubas par datu apstrādes likumību

Ja vecākiem ir radušās aizdomas par datu apstrādes likumību kādā konkrētā gadījumā, tad vecāki var lūgt izglītības iestādei sniegt informāciju par konkrēto situāciju, uzdodot jautājumus par to, kāpēc šie dati ir jāapstrādā un kam tie tiks izmantoti un nodoti tālāk. Ja izglītības iestāde nesniedz skaidru informāciju vai atsakās atbildēt uz šādu lūgumu, vecāki var vērsties DVI.

Lietotņu un tehnisko ierīču izmantošana mācību procesā

Skolotāji mācību vielas veiksmīgākai un interaktīvākai apgūšanai var izmantot dažādas metodes, tajā skaitā tīmekļa vietnes. Izglītības iestāžu vadības vai pašvaldības (ja šādu lietotni izmantot ir lēmusi pašvaldība) uzdevums ir izvērtēt šo lietotņu drošību no datu aizsardzības, tostarp kiberdrošības, skatupunkta. Gadījumos, kad pedagogs izglītības iestādes uzdevumā liek lejupielādēt un izmantot lietotnes, un izglītojamajiem vai pedagogiem par lietotņu uzticamību rodas bažas, par to var konsultēties ar izglītības iestādes vadību vai pašvaldības datu aizsardzības speciālistu.¹²⁷

Ar 2025. gada 31. maiju, īstenojot izglītības programmas, kā arī ar tām saistītos mācību un audzināšanas pasākumus, izglītības iestādei ir pienākums noteikt tehnisko līdzekļu (mācību un audzināšanas procesā un saziņā izmantojamo tehnisko ierīču, tai skaitā informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, iekārtu, robotikas detaļu un programmatūru) izmantošanas nosacījumus un kārtību. Pirmsskolas vecuma un 1. – 6. klases izglītojamiem izglītības iestādē ir aizliegts lietot mobilo tālruni, izņemot gadījumus, kad pedagogs ir atļāvis tos izmantot

¹²⁵ DVI. 25.08.2023. #DVIskaidro: Kas vecākiem jāzina par savu bērnu datu apstrādi izglītības iestādēs?
<https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidroka-vecakiem-jazina-par-savu-bernu-datu-apstradi-izglitibas-iestades>

¹²⁶ Izglītības likuma 57. panta ceturtā daļa

¹²⁷ DVI. 25.08.2023. #DVIskaidro: Kas vecākiem jāzina par savu bērnu datu apstrādi izglītības iestādēs?
<https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidroka-vecakiem-jazina-par-savu-bernu-datu-apstradi-izglitibas-iestades>

izglītības procesā (Izglītības likuma 36. panta sestā daļa). Šie Izglītības likuma grozījumi¹²⁸ tika noteikti ar nolūku izglītības iestāžu dibinātājiem ierobežot mobilo tālrunu bezmērķīgu lietošanu, jo pētījumi rāda, ka personīgā mobilā tālrunā (arī izslēgta) klātbūtne negatīvi ietekmē cilvēka kognitīvās spējas, kā arī palielina digitālās emocionālās vardarbības risku, mobilās ierīces klātbūtne novērš izglītojamo uzmanību un negatīvi ietekmē mācības.

Vecāku saziņa ar skolotāju tiešsaistes lietotnēs

Primārai saziņai starp vecākiem un skolotājiem, īpaši apstrādājot informāciju par katra izglītojamā attīstību un sekmēm, jānotiek drošos informācijas apmaiņas kanālos, piemēram, *e-klases* skolvadības sistēmā, *e-pastā* vai klātienē.

MK 2021. gada 10. augusta noteikumu Nr. 528 "Vispārējās izglītības iestāžu un profesionālās izglītības iestāžu pedagoģiskā procesa un eksaminācijas centru profesionālās kvalifikācijas ieguves organizēšanai obligāti nepieciešamā dokumentācija" 2.12. punktā noteikts, ka izglītības iestādei, kas īsteno vispārējās izglītības programmu, pedagoģiskā procesa organizēšanai ir nepieciešams arī izglītības iestādes noteikts dokuments informācijas apmaiņai ar vecāku, pilngadīgo izglītojamo vai atbildīgo amatpersonu. Dokumenta saturu un formu nosaka izglītības iestādes vadītājs. Izglītības iestādes tad pieņem lēmumu par to, kāda programma vai dokuments tiks izmantots saziņai ar vecākiem, piemēram, skolvadības sistēmā *E-klase* pieejamā dienasgrāmata, digitālā izglītības sistēmas platforma *Mykoob* u. c.

Ārpusstundu saziņa par neformāliem, vispārīgiem jautājumiem var notikt starp vecākiem, piemēram, *Whatsapp* lietotnē, tostarp piesaistot arī skolotāju. Tomēr izglītības iestāde nevar likt pamata saziņu veikt šādā lietotnē, tāpat informāciju, kas ir jāsaņem visiem vecākiem, būtu jāsniedz veidā, lai neradītu iespēju nesasniegt adresātu. Turklāt jābūt pārliecībai, ka visi vecāki ar šo informāciju ir iepazīstināti. Pedagogam ir jāpārliecinās, ka personiska informācija par izglītojamo, jo īpaši saistībā ar tā veselību, netiek sniegta, izmantojot kopējos saziņas rīkus, kur to redz arī citi vecāki.¹²⁹

Izglītojamo fotogrāfiju publicēšana sociālo tīklu u. c. tiešsaistes vietnēs

Izglītības iestādes var publicēt fotoattēlus no izglītības iestādes pasākumiem, nodarbībām, ja ir skaidri noteikts nolūks, piemēram, izglītības iestādes (pašvaldības) budžeta izlietošanas atspoguļošana. Tomēr būtu jāizvairās no neglaimojošu fotogrāfiju publicēšanas un jāņem vērā bērnu vai vecāku lūgums šādas fotogrāfijas dzēst. Par šādu datu apstrādi izglītības iestādēm būtu jāinformē vecāki, tāpat kā par tiesībām ietekmēt datu apstrādi, ciktāl izglītības iestāde to var īstenot. Jāmin, ka tiesības publicēt bērnu fotogrāfijas ir pašai izglītības iestādei, bet ne skolotājam savā privātajā profilā.¹³⁰

Datu subjektam ir tiesības pieprasīt publicēto fotogrāfiju dzēst.

Izglītības iestādēm jāapzina ar izglītojamo fotogrāfiju un video izplatīšanu saistītos jautājumus (vecāku informēšana, atļauja filmēt un fotografēt, veids, kādā vecāki sniedz savu piekrišanu/nepiekrišanu u. tml.) un to, kādā veidā šī informācija nonāks arī pie bērnu likumiskajiem pārstāvjiem.

Foto un video materiālu publicēšana

Situācijās, kad izglītības iestādes organizē, piemēram, izglītības procesa noslēguma pasākumu (sabiedrībā zināms kā izlaidums) absolventiem, kurā plānota fotografēšana vai filmēšana, kā arī vēlāk attēlus publicē izglītības iestādes tīmekļa vietnē, sociālajos tīklos,

¹²⁸ Grozījumi izglītības likumā. Pieņemti 20.09.2018. Stājušies spēkā 18.10.2018.

¹²⁹ DVI. 25.08.2023. #DVIskaidro: Kas vecākiem jāzina par savu bērnu datu apstrādi izglītības iestādēs? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-kas-vecakiem-jazina-par-savu-bernu-datu-apstradi-izglitiba-iestades>

¹³⁰ Turpat

novada avīzē vai kur citur, jāapzinās, ka uz šādām darbībām attiecas Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības, kas nozīmē, ka ir nepieciešams piemērot atbilstošu tiesisko pamatu, lai datu apstrāde, piemēram, fotogrāfiju publicēšana, būtu likumīga.

Ievērojot Vispārīgās datu aizsardzības regulas nosacījumus, izlaiduma fotogrāfiju, kurās redzamas identificējamas fiziskas personas, publicēšana sociālajos tīklos ir personas datu apstrāde. Kā jebkurai personas datu apstrādei, ir jāpiemēro minētajā regulā noteiktās prasības.¹³¹

Konkrētajā gadījumā DVI identificē trīs iespējamās tiesiskās pamatus, ko varētu piemērot izglītības iestādes veiktajai datu apstrādei:

1. Sabiedrības intereses

Pašvaldību izglītības iestādes konkrētajā gadījumā datu apstrādes procesu var balstīt uz sabiedrības interesēm par izglītības iestādes organizētajiem pasākumiem.

Veicot izlaiduma apmeklētāju (absolventu, vecāku u. c. viesu) datu apstrādi, lai izpildītu izglītības iestādei noteiktos uzdevumus, kurus tā veic sabiedrības interesēs, kā arī īstenojot izglītības iestādei likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras (izlaiduma organizēšana, diploma izsniegšana absolventiem, kas tiek īstenots, saņemot finansējumu, piemēram, no pašvaldības), līdzīgi kā piemērojot leģitīmās intereses, izglītības iestādei ir jāveic interešu samērošana. Izglītības iestādei ir nepieciešams izvērtēt sabiedrības kopējo ieguvumu, piemēram, iespēju atskatīties par izlaiduma norises gaitu attiecībā pret izlaiduma apmeklētāju tiesībām uz privātās dzīves neaizskārumu (netikt publicētam izglītības iestādes sociālajos tīklos, tīmekļa vietnē vai vietējā pašvaldības avīzē). Tas nozīmē – ja sabiedrības kopējais ieguvums ir lielāks nekā iespējamais privātuma aizskāruma izlaiduma apmeklētājiem, tad šāda datu apstrāde ir atļauta.¹³²

2. Likumīgās intereses

Privātās izglītības iestādes konkrētajā gadījumā datu apstrādes procesu var balstīt uz leģitīmajām interesēm.

Balstoties uz likumīgām interesēm, kad tiek pretnostatītas absolventu, vecāku, viesu u. c. izlaidumu apmeklētāju intereses uz privātumu un izglītības iestādes likumīgās intereses (piemēram, popularizēt izglītības iestādi), ir jāveic interešu līdzsvarošanas pārbaude. Kā tiesiskais pamats datu apstrādei tiek izvēlēts Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta f. apakšpunkts – interešu samērošana. Ar to saprotams, ka ir jāvērtē, kā plānotā personas datu apstrāde (fotografēšana, filmēšana un publicēšana) ietekmēs konkrētus cilvēkus; izglītības iestādes interesei ir jābūt daudz svarīgākai nekā izlaiduma apmeklētājam radītajām negatīvām sekām un riskiem (ja tādi var rasties).

Vienlaikus izlaiduma apmeklētājs (ja tā ir nepilngadīga persona, tad viņa likumiskais pārstāvis) ir jāinformē par šādu personas datu apstrādi.¹³³

3. Izlaiduma apmeklētājs ir devis savu piekrišanu

Izglītības iestādes publicē ierakstus ar absolventu fotogrāfijām, lai parādītu, ka šādi svētki tiek svinēti.

Personas piekrišana ir jebkura brīvi sniegta, konkrēta, apzināta un viennozīmīga norāde uz datu subjekta vēlmēm, ar kuru viņš paziņojuma vai skaidri apstiprinošas darbības veidā sniedz piekrišanu savu (vai savu bērnu) personas datu apstrādei. Pilngadīgie absolventi paši var sniegt piekrišanu savai datu apstrādei šādos gadījumos.

Tā kā līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā, lai veiktu bērnu personas datu apstrādi (fotografēšanu, filmēšanu), ir jāsaņem vecāku (bērnu likumisko pārstāvju) piekrišana.

Piekrišana kā tiesiskais pamats var būt arī nepiemērots konkrētajā gadījumā, jo izglītības iestādei ir jānodrošina iespēja jebkurā laikā šo piekrišanu atsaukt. Tas var radīt risku, ka,

¹³¹ DVI. 10.06.2022. #DVIskaidro "Izlaidumu laiks - kas jāņem vērā, fotografējot vai filmējot?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-izlaidums>

¹³² Turpat

¹³³ Turpat

publicējot šādus attēlus, kāds no pasākuma dalībniekiem var izlemt, ka nevēlas, lai bilde būtu publiski pieejama un īstenot savas tiesības uz piekrišanas atsaukšanu, kas nozīmē, ka izglītības iestādei ir jānodrošina, ka konkrētais fotoattēls tiek izņemts no publiskās vides pēc šādas informācijas saņemšanas.¹³⁴

Videonovērošana izglītības iestādes iekšējās telpās

Ja ar videonovērošanas sistēmu palīdzību iespējams identificēt konkrētu personu, tā tiek uzskatīta par personas datu apstrādi. Pirms šādas apstrādes uzsākšanas ir būtiski skaidri noteikt mērķi – kāpēc dati tiek apstrādāti un ko ar to iecerēts sasniegt. Kā ar jebkuru citu personas datu apstrādi, arī šajā gadījumā ir jāinformē cilvēki par šādu apstrādi. Lai gan Vispārīgā datu aizsardzības regula pati par sevi neaizliedz videonovērošanas izmantošanu izglītības iestādēs, šāda datu apstrāde vienmēr jāveic īpaši atbildīgi. Pārzinim ir jāspēj pamatot, kāpēc tieši videonovērošana ir nepieciešama konkrētajā situācijā un kāpēc mērķi nevar sasniegt ar citiem līdzekļiem. Ir jānosaka, vai, piemēram, kārtības nodrošināšana ir svarīgāka par bērnu privātumu. Tādēļ katrs gadījums ir jāizvērtē individuāli, ņemot vērā konkrēto telpu, laiku, mērķi un cilvēkus, kurus ietekmēs šīs videonovērošana.¹³⁵

1. Video novērošana izglītības iestāžu gaitenēs

Izglītības iestāžu gaitenēs nereti tiek uzstādītas kameras, lai situācijās, kad notiek strīdi starp izglītojamajiem vai tiek bojāts izglītības iestādes inventārs, būtu iespējams iegūt pierādījumus un noskaidrot iesaistītās personas turpmākas rīcības izvērtēšanai. Tāpat izglītības iestādes bieži lemj par videonovērošanas uzstādīšanu izglītības iestāžu gaitenēs, lai nodrošinātu kopējo kārtību un drošību.

Lai arī iepriekš minētie notikumi, piemēram, kautiņi, inventāra bojāšana vai izglītojamo konflikti, kuru izmeklēšanā var palīdzēt videonovērošanas ieraksti, var kalpot kā pamats videonovērošanas ieviešanai, pārzinim jeb izglītības iestādei ir jāveic šāda datu apstrādes mērķa regulāra pārskatīšana. Piemēram, ja ilgstošā laika posmā līdzīgi incidenti nav notikuši, būtu jāizvērtē, vai videonovērošana joprojām ir nepieciešama. Tādā gadījumā būtu pamats datu apstrādi videonovērošanas veidā pārtraukt, jo sākotnēji noteiktais mērķis būtu sasniegts.

DVI šāda veida datu apstrādē nesaskata būtisku datu subjektu tiesību un privātuma aizskārumu. Tomēr tas neatbrīvo pārzini no pienākuma regulāri izvērtēt, kā jau iepriekš norādīts, vai konkrētajā situācijā datu apstrāde ir pamatota un vai pastāv sabiedrības vai leģitīmas intereses tās veikšanai. Vienlaikus šāda videonovērošana var būt noderīga arī gadījumos, kad izglītības iestādes telpās tiek fiksēta nepiederošu personu klātbūtne.

2. Videonovērošana privātās telpās – ģērbtuvēs, atpūtas telpās, labierīcībās

DVI līdzšinējā prakse liecina, ka videonovērošanas ierīkošana atpūtas telpās u. c. līdzīga rakstura zonās, kur uzturas gan personāls, gan izglītojamie (un attiecīgi arī viņu vecāki kā likumiskie pārstāvji), tiek uzskatīta par būtisku privātuma aizskārumu. Telpās, kurās cilvēki pārgērbjas vai kurās personāls atpūšas starp mācību nodarbībām, tiek sagaidīts īpašs privātums, kas, ierīkojot videonovērošanas kameras, tiktu apdraudēts. Tādējādi DVI neatbalsta šādas datu apstrādes prakses īstenošanu, vienlaikus norādot, ka problēmsituāciju gadījumos (incidenti šajās telpās, strīdi cilvēku starpā) iestādei būtu jāvērtē, kā tādas nepieļaut turpmāk, piemēram, īstenojot pasākumus, kas neapdraudētu privātumu. Piemēram, kārtību var nodrošināt, piesaistot dežurantu vai kādu citu darbinieku.

3. Videonovērošana mācību un ārpusklases aktivitāšu laikā

¹³⁴ DVI. 10.06.2022. #DVIskaidro "Izlaidumu laiks - kas jāņem vērā, fotografējot vai filmējot?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-izlaidums>

¹³⁵ DVI. 31.03.2025. #DVIskaidro: Vai skolu klasēs, gaitenēs, atpūtas telpās ir pieļaujama videonovērošana? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vai-skolu-klases-gaitenos-atputas-telpas-ir-pielaujama-videonoverosana>

Neatkarīgi no tā, kur tiek uzstādīta videonovērošanas kamera, tās aprīkošana ar audio ieraksta funkciju parasti nav pamatota, jo skaņas ierakstīšana ir atsevišķs personas datu apstrādes veids, kas būtiski ietekmē cilvēku privātumu. Lai šādu funkciju ieviestu, izglītības iestādei būtu jāveic atsevišķs un pamatots izvērtējums. DVI norādījusi, ka lielākoties šādu praksi neatbalsta.

Kā minēts iepriekš, pārzinim ir jāspēj pamatot, kāpēc tieši videonovērošana ir nepieciešama konkrētajā situācijā un kāpēc mērķi nevar sasniegt ar citiem līdzekļiem. Ir jānosaka, vai, piemēram, kārtības nodrošināšana ir svarīgāka par bērnu privātumu. Arī šeit katrs gadījums ir jāizvērtē individuāli, ņemot vērā konkrēto telpu, laiku, mērķi un cilvēkus, kurus ietekmēs šīs videonovērošana.¹³⁶

Izglītojamo mantu pārmeklēšana un pārvietošanās ierobežošana

Likumdevējs noteicis, ka izglītības iestādei ir tiesības izglītojamo un tajā nodarbināto personu drošības, veselības vai dzīvības apdraudējuma gadījumā ierobežot izglītojamiem Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības – tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un pārvietošanās brīvību –, ciktāl tas nepieciešams apdraudējuma novēršanai.¹³⁷

Grozījumi Vispārējās izglītības likumā paredz, ka no 2025. gada 1. februāra izglītības iestādes vadītājam vai viņa pilnvarotai personai ir tiesības savas, izglītojamo, pedagogu vai citu personu drošības, veselības vai dzīvības apdraudējuma gadījumā Ministru kabineta noteiktajā kārtībā pieprasīt, lai izglītojamais uzrāda, un pārbaudīt izglītojamā personīgās mantas, kā arī ierobežot izglītojamā pārvietošanos. Savukārt izglītojamam ir noteikts pienākums minētajā situācijā uzrādīt savas mantas un pildīt izglītības iestādes vadītāja vai viņa pilnvarotas personas norādījumus.

Informēšana par riskiem, ko var radīt izglītojamā veselība vai citi apstākļi

Ņemot vērā, ka drošības risku, tostarp vardarbīgu konfliktu, pamatā var būt arī izglītojamo veselības stāvoklis, izglītojamā vecākiem vai personām, kas realizē aizgādību, ar grozījumiem ir precizēts pienākums informēt izglītības iestādes vadītāju par bērna veselības stāvokli un jebkādiem citiem apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt izglītības procesu un būt nozīmīgi tajā iesaistītajām personām.¹³⁸ Ar 2025. gada 1. februāri ir stājusies spēkā prasība par šādiem apstākļiem informēt rakstiski normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, piesakot bērnu izglītības iestādē, kā arī pēc apstākļu maiņas.¹³⁹

Pienācīgas sadarbības trūkums starp vecākiem un izglītības iestādi, kā rezultātā tās rīcībā nav bijis visas nepieciešamās informācijas, lai nodrošinātu izglītojamā veselības stāvoklim atbilstošu izglītības procesa īstenošanas veidu, var būt konfliktsituāciju iemesls izglītības iestādēs. Izglītības iestāžu vadītājiem paredzēts pienākums izglītības procesa nodrošināšanā ņemt vērā savā rīcībā esošo informāciju par izglītojamā veselības stāvokli u. c. apstākļiem, kas var radīt iepriekšminēto nevēlamo ietekmi.

Uzņemot izglītojamo no citas izglītības iestādes, izglītības iestādes vadītājam arī noteikts pienākums pārbaudīt, vai Valsts izglītības informācijas sistēmā ir atzīme par izglītojamā veselības stāvokli minētajā kontekstā, un ņemt to vērā izglītības procesā.

Tāpat izglītības iestādes vadītājam ir noteikts pienākums nodrošināt attiecīgas atzīmes izdarīšanu vai dzēšanu Valsts izglītības informācijas sistēmā. Ja šāda atzīme ir veikta, tad iepriekšējās izglītības iestādes vadītājam pēc pieprasījuma ir pienākums nodot savā rīcībā esošo aktuālo informāciju par bērna veselības stāvokli u. c. apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt

¹³⁶ DVI. 31.03.2025. #DVIskaidro: Vai skolu klasēs, gaitenēs, atpūtas telpās ir pieļaujama videonovērošana? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vai-skolu-klases-gaitenos-atputas-telpas-ir-pielaujama-videonoverosana>

¹³⁷ Izglītības likuma 22.¹ pants

¹³⁸ Izglītības likuma 58. panta pirmās daļas 4. punkts

¹³⁹ Izglītības likuma 58. panta otrā daļa

izglītības procesu un būt nozīmīgi tajā iesaistītajām personām, kā arī par iepriekš īstenotajiem atbalsta pasākumiem.

Ar 2025. gada 1. februāri noteikta arī administratīvā atbildība par informācijas nesniegšanu izglītības iestādei.¹⁴⁰ Par apzinātu normatīvajos aktos noteiktās informācijas nesniegšanu izglītības iestādei varēs piemērot naudas sodu no divdesmit līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām, kas ir 100 – 700 eiro. Par kompetento iestādi administratīvā pārkāpuma procesā līdz lietas izskatīšanai pašvaldības administratīvajā komisijā ir noteikta Valsts policija (VP) vai pašvaldības policija.

BĀRIŅTIESAS

Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa. Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo.¹⁴¹ Tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Vecāku strīds par aizgādības tiesībām izšķirams, ņemot vērā bērna intereses un noskaidrojot bērna viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt.¹⁴²

I

Bāriņtiesas tiesības apstrādāt personas datus bez datu subjekta piekrišanas

Bāriņtiesa, veicot bērnu un ģimenes izpēti, un ar to saistīto datu vākšanu un izmantošanu, rīkojas tai piešķirto juridisko uzdevumu un oficiālo pilnvaru ietvaros, prioritāri nodrošinot bērnu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Bāriņtiesa var lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Bāriņtiesa, apstrādājot personu datus psiholoģiskās izpētes nolūkos, darbojas uz Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta c. un e. apakšpunktu pamata.

Lai atzītu par tiesisku personas datu apstrādi bez pašas personas piekrišanas, noskaidrojams, vai bāriņtiesai savu uzdevumu aizsargāt bērna tiesības nav iespējams īstenot, neapstrādājot bez atļaujas personas datus.¹⁴³

Bērnu tiesību pārkāpumu konstatēšana un situācijas apzināšana ģimenē

Bāriņtiesa kā kompetentā iestāde bērnu tiesību aizsardzības jomā pati var izvēlēties efektīvākos līdzekļus, kā konstatēt bērnu tiesību pārkāpumus. Psiholoģiskā izpēte attiecībā uz emocionālās vardarbības konstatēšanu ir piemērots līdzeklis situācijas ģimenē noskaidrošanai.

Bāriņtiesai nav jāpaļaujas vai jāgaida, kad cita institūcija vai persona, atbilstoši BTAL normām, ziņos bāriņtiesai par konstatētiem bērnu tiesību pārkāpumiem, un tikai tad bāriņtiesai būtu pamats rīkoties. Šāda pieeja būtu pretēja bērnu tiesību efektīvai aizsardzībai. Bāriņtiesa ar psihologa atzinuma saņemšanu noskaidro situāciju ģimenē kopumā. Psihologa rīcība, izmantojot psiholoģiskās izpētes atzinuma sagatavošanā informāciju, kas iegūta ģimenes vizītēs vēl pirms bāriņtiesas lūgtās psiholoģiskās izpētes uzsākšanas, nav uzskatāms ne par bērnu, ne vecāka tiesību pārkāpumu. Tas tāpēc, ka ģimenes psiholoģiskās izpētes mērķis ir iegūt pēc iespējas visaptverošāku situācijas novērtējumu no bērnu tiesību ievērošanas viedokļa.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Izglītības likuma 66.¹ pants

¹⁴¹ Civillikuma 178. pants

¹⁴² Civillikuma 178¹. pants

¹⁴³ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

¹⁴⁴ Turpat

Likumā noteikto pienākumu izpildei, arī tiesību pārkāpumu konstatēšanai, policijai ir tiesības iegūt informāciju no citām iestādēm, arī bāriņtiesas. Savukārt bāriņtiesai ir pienākums šo informāciju policijai sniegt.

Bērnu tiesību aizsardzībai jābūt efektīvai. Efektivitāte, savukārt, nozīmē bērnu tiesību maksimālu aizsardzību. Šos mērķus ir iespējams sasniegt tikai tad, ja policijas un bāriņtiesas informācijas apmaiņā tiek iekļauta visaptveroša un pilnīga informācija par bērnu stāvokli konkrētā ģimenē. Tāpēc, ja VP bāriņtiesai pieprasa psiholoģiskās izpētes atzinumu u.c. lietas materiālus, kas satur informāciju par situāciju konkrētā ģimenē, tad bērnu tiesību efektīvas aizsardzības nolūkā bāriņtiesai šī informācija jānosūta policijai. Neapstrādājot ģimenes datus, policija nevar efektīvi aizsargāt bērnu tiesības un konstatēt pārkāpumus bērnu tiesību jomā.¹⁴⁵

Psihologa atzinuma izpaušana bērna vecākiem

Raugoties no bērnu tiesību aizsardzības regulējuma viedokļa, bērna piekrišana vai nepiekrišana nav priekšnoteikums, lai psihologa atzinumu darītu vai nedarītu zināmu bērna vecākiem. Ja bērns ir pusaudža vecumā, tad, nenoliedzami, var pastāvēt situācijas, kad pusaudzis var lūgt psihologam uzticēto informāciju neizpaust bērna vecākiem, jo tas var kaitēt pašam pusaudzim turpmākā komunikācijā ar vecākiem vai vecāki par pusaudža izteikto var vērsties pret viņu. Tomēr, ja runa ir par mazākiem bērniem, tad viņu viedoklis par atzinumā minēto var nebūt izšķirošs izlemšanai par atzinuma izsniegšanu vecākiem, jo mazu bērnu viedoklis var būt neobjektīvs un ietekmēts.¹⁴⁶

Kā norādījusi Psihologu sertifikācijas padomes priekšsēdētāja R. Niedre, psihologam, veicot šādu izvērtējumu, jāņem vērā iespējamie psiholoģiskās izpētes ierobežojumi, piemēram, sākotnējās informācijas trūkums no kāda no bērna vecākiem, bērna vecums u. c. faktori, kas liedz objektīvi izvērtēt iespējamo kaitējumu bērna tiesībām un tiesiskajam interesēm, izpaūžot vecākiem atzinumā sniegto informāciju. Pastāv risks, ka psihologa rīcībā, īpaši, sniedzot atzinumu privātp praksē, var būt vienpusīga, pat neobjektīva informācija par kādu no bērna vecākiem. Vienlaikus gan psihologam, gan bāriņtiesai, kas saņem psihologa atzinumu, katrā lietā jāizvērtē, vai atzinumā par bērnu ietvertās informācijas izpaušana vecākiem nekaitēs bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm. Prioritāri izvērtējumu par atzinumā iekļautās informācijas iespējamo neizpaušanu bērna vecākiem veic bāriņtiesa.

Tiesību normas liedz bāriņtiesai izpaust informāciju, kas var kaitēt bērnam, arī, ja pastāv aizdomas, ka vecāks pēc atzinuma var negatīvi vērsties pret bērnu. Tādējādi var būt situācijas, kad bāriņtiesa, no bērnu tiesību aizsardzības viedokļa, liedz vecākam vai vecākiem iepazīties ar psihologa atzinumā ietverto informāciju par bērnu.¹⁴⁷

Piemērs (turpmāk norādītā informācija un secinājumi nepilnā apmērā izgūti no LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023):

Bērnu tēvs, kuram nav atņemtas aizgādības tiesības, vērsās bāriņtiesā, norādot uz bērnu mātes ļaunprātīgu rīcību, norādot, ka viņam ir radītas problēmas ar saskarsmes tiesību izmantošanu ar saviem bērniem. Bērnu tēvs lūdza izvērtēt, vai, dzīvojot pie bērnu mātes, nav pārkāptas bērnu tiesības, un nozīmēt bērnu mātei un bērniem psiholoģisko izpēti.

Bāriņtiesa lūdza bāriņtiesas psihologam veikt pieteicēju (bērnu mātes un bērnu) ģimenes psiholoģisko izpēti. Tika saņemts psiholoģiskās izpētes atzinums, kas tika nosūtīts sociālajam

¹⁴⁵ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

¹⁴⁶ Turpat

¹⁴⁷ Turpat

dienestam un bērnu tēvam. Bāriņtiesa vēlāk, pēc pieprasījuma, lietas materiālus par bērnu māti un bērniem, tajā skaitā - psiholoģiskās izpētes atzinumu, nosūtīja VP.

Vecāki vērsās dažādās iestādēs, arī VP, sūdzoties viens par otra rīcību un situāciju ģimenē, arī norādot uz saskarsmes problēmām un iespējamu vardarbību pret bērniem.

Pieteicēja vērsās tiesā ar pieteikumu par bāriņtiesas bezdarbību, neaizstāvēt bērnu mantiskās intereses un par personiska rakstura informācijas par pieteicējiem iegūšanu un nodošanu trešajām personām. Pieteicēji uzskatīja, ka bāriņtiesa nedrīkstēja veikt psiholoģisko izpēti un izpētes rezultātus nosūtīt VP, sociālajam dienestam un bērnu tēvam.

Pieteicēji uzskatīja, ka bāriņtiesa prettiesiski apstrādāja personu datus, kā arī bāriņtiesas prettiesiskā rīcība ilgstošā laikā radīja stresu, aizvainojumu, pārdzīvojumus par iejaukšanos privātajā dzīvē, norādot, ka bāriņtiesa nav aizstāvējusi bērnu tiesības un to, ka psihologa atzinumā ietvertā informācija negatīvi ietekmējusi bērna mātes reputāciju.

- Ievērojot Bāriņtiesu likuma 4. panta otro daļu un 16. panta 7. punktu, bāriņtiesai ir tiesības lūgt psihologu veikt ģimenes psiholoģisko izpēti. Konkrētajā gadījumā bija ieilgušas vecāku konfliktējošas attiecības, bija aizdomas par vardarbību ģimenē, un bāriņtiesai bija pienākums noskaidrot situāciju ģimenē. Bērnu māte bija devusi piekrišanu psiholoģiskās izpētes veikšanai, kā arī labprātīgi ieradās pie psihologa. Bāriņtiesai bija tiesības lūgt un saņemt psihologa atzinumu par situāciju pieteicēju ģimenē.
- Atbilstoši Psihologu likuma 19. panta ceturtajai daļai, psihologa atzinuma pieejamība ir ierobežota, atbilstoši fizisko personu datu aizsardzības jomu regulējošajiem tiesību aktiem. Atbilstoši Informācijas atklātības likuma 5. panta pirmajai daļai, ierobežotas pieejamības informācija ir pieejama ierobežotam personu lokam sakarā ar dienesta pienākumu veikšanu.
- Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17. panta 4. punktu, bāriņtiesai ir pienākums sadarboties ar sociālajiem dienestiem un policiju bērnu tiesību aizsardzībā.
- Iestādēm ir jāpārbauda vecāku iesniegumos norādītie apstākļi. VP šajā sakarā pieprasīja informāciju bāriņtiesai par situāciju ģimenē, savukārt bāriņtiesai bija pienākums sniegt šo informāciju, lai VP varētu objektīvi pārbaudīt iesniegumā minēto un pieņemt lēmumu. Sociālajam dienestam psihologa atzinums tika nosūtīts, lai risinātu ieilgušo konfliktējošo situāciju ģimenē. Ievērojot minēto, bāriņtiesa pamatoti atzinumu nosūtīja kompetentajām iestādēm situācijas risināšanai ģimenē bērnu tiesību aizsardzībai. Bāriņtiesa psihologa atzinumu arī pamatoti nosūtīja bērnu tēvam, jo arī viņam tika veikta psiholoģiskā izpēte un, atbilstoši Psihologu likuma 17. panta pirmajai daļai, klientam ir tiesības saņemt izpētes rezultātus un secinājumus. Bērnu tēvs arī varēja iepazīties ar secinājumiem par bērnu psiholoģisko izpēti.
- Abi bērnu vecāki, arī pieteicēja, bija piekritusi, ka ģimenei tiek veikta psiholoģiskā izpēte. Tas, savukārt, nozīmē, ka, lai veiktu psiholoģisko izpēti, bāriņtiesa informāciju par konkrēto ģimeni nosūtīja psihologam izpētes veikšanai. Likums nenoteic, ka personai ir jāiepazīstas ar bāriņtiesas konkrētu psihologu, pirms izlemt par psiholoģisko izpēti.¹⁴⁸
- Bāriņtiesa, veicot izpēti par to, vai ģimenē pret bērniem netiek pieļauta vardarbība, var lūgt veikt psiholoģisko izpēti bez vecāku piekrišanas. Tas izriet no Psihologu likuma 18. panta

¹⁴⁸ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

otrās daļas 3. punkta. Pretējā gadījumā, ja bāriņtiesas nozīmētai bērnu psiholoģiskajai izpētei bāriņtiesai būtu jāprasa vecāku piekrišana, piekrišanas nedošanas gadījumā bāriņtiesa nevarētu atklāt gadījumus, kad ģimenē tiek pārkāptas bērnu tiesības, jo vecāki šādos gadījumos ne vienmēr ir ieinteresēti sadarboties ar bāriņtiesu u. c. speciālistiem situācijas noskaidrošanā. Bāriņtiesai, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 4. panta otrajai daļai, ir noteikts pienākums aizsargāt bērnu tiesības un tiesiskās intereses. Līdz ar to, lai šo pienākumu efektīvi izpildītu, bāriņtiesai ir jābūt iespējai iegūt psiholoģiskās izpētes rezultātus arī bez vecāku piekrišanas. Savukārt, ja vecāks, neiesaistot bāriņtiesu, privātā kārtā lūdz sevis izvēlētam psihologam veikt psiholoģisko izpēti vai saņemt konsultāciju, tad vecāks kā bērnu likumiskais pārstāvis var iebilst izpētes veikšanai savam bērnam vai pats bērns var nepieņemt izpētes veikšanu; ja lietā ir iesaistīta bāriņtiesa kā bērnu tiesību aizsardzības un uzraudzības institūcija un bāriņtiesas uzraudzības ietvaros tiek veikta psiholoģiskā izpēte, kā konkrētajā gadījumā, vecāka akcepts psiholoģiskajai izpētei nav noteicošs.

- Personas datu apstrādes tiesiskais pamats ir ietverts Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punktā, kas paredz, ka apstrāde ir likumīga tikai tādā apmērā un tikai tad, ja ir piemērojams vismaz viens no turpmāk minētajiem pamatojumiem: a) datu subjekts ir devis piekrišanu savu personas datu apstrādei vienam vai vairākiem konkrētiem nolūkiem; c) apstrāde ir vajadzīga, lai izpildītu uz pārzini attiecināmu juridisku pienākumu; e) apstrāde ir vajadzīga, lai izpildītu uzdevumu, ko veic sabiedrības interesēs vai īstenojot pārzinim likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras. Tātad Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkts nosaka vairākus pamatojumus, kad personas datu apstrāde ir likumīga, tostarp gan situāciju, kad datu subjekts sniedz piekrišanu savu personas datu apstrādei vienam vai vairākiem konkrētiem nolūkiem, gan situāciju, kad personas datu apstrāde ir vajadzīga, lai izpildītu uz pārzini attiecināmu juridisku pienākumu vai īstenojot pārzinim likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras.
- Tāpat Vispārīgās datu aizsardzības regulas 3. pants paredz, ka šī panta 1. punkta c. un e. apakšpunktā minēto apstrādes pamatu nosaka ar: a) ES tiesību aktiem vai b) dalībvalsts tiesību aktiem, kas piemērojami pārzinim. Tātad datu apstrādes pamatu nosaka ar dalībvalstu tiesību normām.
- Bāriņtiesa, veicot bērnu un ģimenes izpēti un ar to saistīto datu vākšanu, un izmantošanu, rīkojas tai piešķirto juridisko uzdevumu un oficiālo pilnvaru ietvaros atbilstoši Bāriņtiesu likuma 4. panta otrajā daļā noteiktajam prioritāri nodrošināt bērnu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību un 16. panta 7. punktā noteiktajam lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Tādējādi bāriņtiesa, apstrādājot personu datus psiholoģiskās izpētes nolūkos, darbojas uz Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta c. un e. apakšpunktu pamata. Līdz ar to Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta a. apakšpunktā minētā personas piekrišana šādā gadījumā nav nepieciešama kā datu apstrādes tiesiskais pamats.¹⁴⁹
- Bāriņtiesa, apstrādājot personu datus, ņem vērā arī no Psihologu likuma izrietošos noteikumus, izskatāmajā gadījumā – 18. pantu – par iespēju veikt bērnam psiholoģisko izpēti arī bez vecāku piekrišanas. Tātad bāriņtiesas juridisko pienākumu izpilde un oficiālo

¹⁴⁹ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

pilnvaru īstenošana ir viens no Vispārīgās datu aizsardzības regulā minētajiem pamatiem personas datu apstrādei arī tad, ja persona piekrišanu nav devusi.

- Vienlaikus Senāts, piemērojot Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. pantu, ir atzinis, ka ar šo konstatējumu nav pietiekami. Proti, datu apstrāde ir tiesiska tikai tādā apmērā un tikai tad, ja apstrāde ir vajadzīga. Vispārīgās datu aizsardzības regulas 39. apsvērumā uzsvērts, ka personas datiem vajadzētu būt adekvātiem, atbilstīgiem, un tiem būtu jāietver tikai tas, kas nepieciešams tam nolūkam, kādam tie tiek apstrādāti. Personas dati, kuru apstrādei persona nav devusi piekrišanu, būtu jāapstrādā tikai tad, ja apstrādes nolūku nav iespējams pienācīgi sasniegt ar citiem līdzekļiem. Kā, interpretējot Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta e. apakšpunktā ietvertu normu, norādījusi EST, apstrādājot datus, pamatojoties uz uzdevumu pildīšanu, jāraugās, lai netiktu pārsniegts tas, kas ir nepieciešams mērķa sasniegšanai. Šī prasība nav izpildīta, ja izvirzīto vispārējo interešu mērķi saprātīgi var sasniegt tikpat efektīvi ar citiem līdzekļiem, kas mazāk aizskartu datu subjektu pamattiesības, it īpaši tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un personas datu aizsardzību. Atkāpties no šāda datu aizsardzības principa var tikai tiktāl, cik tas ir strikti nepieciešams. Tātad vajadzībai apstrādāt personas datus ir jābūt nepārprotami saistītai ar mērķa sasniegšanu un datu apstrādātājam uzticētajiem uzdevumiem. Uzdevuma izpilde ir vajadzīga, ja uzdevumu nevarētu izpildīt, neizmantojot tādas personas datus, kas to nevēlas. Nepieciešams konstatēt tiešu saikni starp uzdevuma izpildi un personas datu apstrādi.
- Pieteicēju datu apstrāde izskatāmajā gadījumā bija nepieciešama konkrēta mērķa sasniegšanai – bāriņtiesai noskaidrot situāciju ģimenē bērnu tiesību aizsardzības nolūkos. Šo mērķi kvalitatīvi varēja sasniegt tikai tādā veidā, ka bāriņtiesa psihologam nosūtīja informāciju par konkrēto ģimeni, kas nepieciešama psiholoģiskās izpētes veikšanai. Līdz ar to bāriņtiesa savu uzdevumu aizsargāt bērnu tiesības izskatāmajā lietā nevarēja īstenot citādi t. i., neapstrādājot pieteicēju datus; apstrādes nolūku izpētīt, vai pret bērniem ģimenē netiek pieļauta vardarbība, arī emocionālā vardarbība, izskatāmajā gadījumā nav bijis iespējams pienācīgi sasniegt ar citiem līdzekļiem. Psiholoģiskā izpēte, it īpaši attiecībā uz emocionālās vardarbības konstatēšanu, ir piemērotākais līdzeklis situācijas noskaidrošanai.
- Personai ir tiesības atsaukt savu piekrišanu savu datu apstrādei. Tomēr no Vispārīgās datu aizsardzības regulas 7. panta 1. un 3. punkta secināms, ka atsaukt piekrišanu ir iespējams, ja apstrāde ir bijusi pamatota ar personas piekrišanu.
- Ja kāda persona ir vērsusies bāriņtiesā un ziņojusi par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem, tad bāriņtiesai ir pienākums šo informāciju pārbaudīt. Tas nozīmē arī to, ka bāriņtiesa kā kompetentā iestāde bērnu tiesību aizsardzības jomā pati var izvēlēties efektīvākos līdzekļus, kā konstatēt bērnu tiesību pārkāpumus. Konkrētajā gadījumā bāriņtiesa bija uzskatījusi par nepieciešamu noskaidrot stāvokli ģimenē ar psiholoģiskās izpētes palīdzību, kurai pieteicēja kā bērnu māte bija piekritusi. Bāriņtiesai nav jāpaļaujas vai jāgaida, kad cita institūcija vai persona, piemēram, psihologs, atbilstoši BTAL normām, ziņos bāriņtiesai par konstatētiem bērnu tiesību pārkāpumiem, un tikai tad bāriņtiesai būtu pamats rīkoties. Šāda pieeja būtu pretēja bērnu tiesību efektīvai aizsardzībai.¹⁵⁰
- Pārbaudot datu apstrādes tiesiskumu, jākonstatē, vai iestādes uzdevumu var izpildīt, neapstrādājot konkrētos datus. *Tā kā bāriņtiesa informāciju VP nosūtīja pēc tās*

¹⁵⁰ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

pieprasījuma, tad ir jāņem vērā likuma „Par policiju” 12. panta pirmās daļas 31. punkta regulējums, atbilstoši kuram, policijas darbiniekam, pildot viņam uzliktos pienākumus, atbilstoši dienesta kompetencei, ir tiesības pieprasīt un saņemt bez maksas no publiskām personām un privātpersonām informāciju, dokumentus u. c. materiālus. Tātad likumā noteikto pienākumu izpildei, arī tiesību pārkāpumu konstatēšanai, policijai ir tiesības iegūt informāciju no citām iestādēm, arī bāriņtiesas. Savukārt bāriņtiesai ir pienākums šo informāciju policijai sniegt. Neapstrādājot pieteicēju ģimenes datus, policija nevar efektīvi aizsargāt bērnu tiesības un konstatēt pārkāpumus bērnu tiesību jomā. Turklāt apgabaltiesa tika konstatējusi, ka vecāki bija vērsušies policijā, sūdzoties viens par otra rīcību. Tādējādi vecāki paši arī ir iniciējuši informācijas noskaidrošanu un līdz ar to viņiem ir jārēķinās ar savu datu apstrādi informācijas noskaidrošanas procesā par situāciju ģimenē.

- Saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. pantu, kā minēts iepriekš, dati izmantojami tikai tādā apjomā, kāds nepieciešams iestādes uzdevumu izpildei. Ja informācija policijai bija nepieciešama bērnu tiesību potenciālo pārkāpumu konstatēšanai pieteicēju ģimenē, tad no bērnu tiesību aizsardzības viedokļa ir būtiski, ka policija var saņemt visu nepieciešamo informāciju situācijas kvalitatīvai izpētei. Tādējādi nebūtu pareizi uzskatīt, ka bāriņtiesai, pirms informācijas nodošanas policijai, būtu skrupulozi jāizvērtē, cik detalizēti policijai šāda informācija ir nepieciešama. Pretējā gadījumā policija nevarētu detalizēti noskaidrot, vai netiek pārkāptas bērnu tiesības konkrētajā ģimenē.
- ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmajā daļā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. Konvencijas 3. panta trešā daļa noteic, ka dalībvalstis nodrošina to, lai iestādes, dienesti un struktūras, kas ir atbildīgas par bērnu aprūpi vai aizsardzību, atbilstu kompetentu iestāžu noteiktajiem standartiem, īpaši drošības, veselības un personāla lieluma un piemērotības ziņā, kā arī tiktu veikta kompetenta uzraudzība.¹⁵¹
- Atbilstoši BTAL 4. panta 5. punktam, bērna tiesības tiek aizsargātas, lai sasniegtu bērna drošību, kā arī viņa veselības un dzīvības maksimālu aizsardzību. Šī likuma 6. panta otrā daļa noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Šīs personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu: 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu; 2) rīkojoties jebkāda ar bērnu saistītā lietā; 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu. Tas nozīmē, ka bērnu tiesību aizsardzībai ir jābūt efektīvai, maksimāli aizsargājot bērnu tiesības. Šos mērķus ir iespējams sasniegt tikai tad, ja policijas un bāriņtiesas informācijas apmaiņā tiek iekļauta visaptveroša un pilnīga informācija par bērnu stāvokli konkrētā ģimenē. Tāpēc, ja VP bāriņtiesai pieprasīja psiholoģiskās izpētes atzinumu u. c. lietas materiālus, kas satur informāciju par situāciju ģimenē, tad bērnu tiesību efektīvas aizsardzības nolūkā bāriņtiesai šī informācija bija jānosūta policijai. *Bāriņtiesa zināja, ka konkrētā ģimene ir sociālā dienesta redzeslokā un ģimenei ir nepieciešama palīdzība ģimenes situācijas risināšanā un pamatoti šo atzinumu nosūtīja arī pašvaldības sociālajam dienestam, kura speciālistu*

¹⁵¹ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

uzdevums ir palīdzēt ģimenēm krīzes situācijās, arī ar psihologu u. c. speciālistu starpniecību.

- Bāriņtiesas darbības noteikumu 13. punkts noteic, ka ar bāriņtiesas lietvedībā esošajiem lietās materiāliem var iepazīties: 1) konkrētā administratīvā procesa dalībnieki un lietā pieaicināts tuļks, ja no administratīvās lietas dalībnieka saņemts attiecīgs iesniegums, – ar konkrētās lietas materiāliem; 2) prokurors, inspekcijas inspektors vai cita inspekcijas direktora norīkota amatpersona – ar visu bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu materiāliem. Ņemot vērā, ka izskatāmajā lietā bāriņtiesa informāciju VP nosūtīja pēc policijas pieprasījuma un pašvaldības sociālajam dienestam pēc savas iniciatīvas, pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 17. panta 4. punktu, Bāriņtiesas darbības noteikumu 13. punkts nav piemērojams.
- Psihologu likuma 17. panta pirmajā daļā noteikts, ka klientam ir tiesības sev saprotamā veidā saņemt no psihologa informāciju par psihologa profesionālās darbības mērķiem, psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) metodēm, gaitu, tās rezultātiem un secinājumiem. *Apgabaltiesa konstatēja, ka abi vecāki bija piekrituši izpētei. Bērnu tēvs bija vērsies bāriņtiesā un lūdzis psiholoģisko izpēti tieši nolūkā noskaidrot, vai pret bērniem netiek pieļauta vardarbība. Līdz ar to bērnu tēvam kā bērnu vecākam bija tiesības saņemt psiholoģiskās izpētes rezultātus un uzzināt, vai pret bērniem netiek pieļauta vardarbība, ja vien psiholoģiskās izpētes saturs izpaušana nav pretēja bērnu tiesībām un interesēm. Bāriņtiesa varēja informēt bērnu tēvu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem.*
- Psihologu likuma 14. panta 9. punktā noteikts, ka psihologam, veicot profesionālo darbību, ir pienākums neizpaust par klientu iegūto informāciju trešajām personām, izņemot normatīvajos aktos noteiktos gadījumus. Šī tiesību norma ir skatāma sistēmiski ar citām Psihologu likuma un Bāriņtiesu likuma normām, kuras analizētas iepriekš. Konkrētajā gadījumā psihologam veikt izpēti ir lūgusi bāriņtiesa likumā noteiktā pilnvarojuma ietvaros, kas nozīmē, ka psihologam, pabeidzot psiholoģisko izpēti un sastādot psiholoģiskās izpētes atzinumu, šī informācija ir jāsniedz bāriņtiesai. Tātad tas ir likumā noteikts gadījums, kad psihologam no klienta iegūtā informācija, kas tiek ietverta psiholoģiskās izpētes atzinumā, ir jānodod bāriņtiesai, ar atzinumu varēja iepazīties arī bērnu tēvs, un tas nav personas datu apstrādes pārkāpums. Tāpat no Psihologu likuma 14. panta neizriet, ka bērnu tēvam psihologa atzinumu par bērniem nevar izpaust, ja otrs vecāks tam iebilst. Šajā tiesību normā nav ietverts šāds aizliegums.
- Bērna piekrišana vai nepiekrišana nav priekšnoteikums, lai psihologa atzinumu darītu vai nedarītu zināmu bērna vecākiem. Ja bērns ir pusaudža vecumā, tad var pastāvēt situācijas un praksē tādas arī rodas, kad pusaudzis var lūgt psihologam uzticēto informāciju neizpaust bērna vecākiem, jo tas var kaitēt pašam pusaudzim turpmākā komunikācijā ar vecākiem vai vecāki par pusaudža izteikto var vērsties pret viņu. Tomēr, ja runa ir par mazākiem bērniem, tad viņu viedoklis par atzinumā minēto var nebūt izšķirošs izlemšanai par atzinuma izsniegšanu vecākiem, jo mazu bērnu viedoklis var būt neobjektīvs un ietekmēts. Bāriņtiesai, kas saņem psihologa atzinumu, katrā lietā ir jāizvērtē, vai atzinumā par bērnu ietvertās informācijas izpaušana vecākiem nekaitēs bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm.¹⁵²

¹⁵² LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

- BTAL 71. pants un Bāriņtiesu likuma 17. panta 6. punkts liedz bāriņtiesai izpaust informāciju, kas var kaitēt bērnam, arī, ja pastāv aizdomas, ka vecāks pēc atzinuma var negatīvi vērsties pret bērnu. Līdz ar to var būt situācijas, kad bāriņtiesa no bērnu tiesību aizsardzības viedokļa liedz vecākam vai vecākiem iepazīties ar psihologa atzinumā ietverto informāciju par bērnu.
- Ja psihologa ieskatā atzinumā par bērnu ietvertās informācijas izpaušana vecākiem var kaitēt bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm, tad tas jānorāda atzinumā, pamatojot savu viedokli. Ja psihologs izpēti nav veicis pēc bāriņtiesas pasūtījuma un psihologa ieskatā, kādam no bērna vecākiem izpaužot atzinumā par bērnu ietverto informāciju, tas var kaitēt bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm, psihologam jāargumentē savs viedoklis abiem bērna vecākiem, ja viņi lūdz iepazīties ar atzinumu par bērnu.¹⁵³

II

Bērna uzvārda maiņa pēc bērna reģistrācijas

Bērna vārds un uzvārds ir bērna privātās un ģimenes dzīves sastāvdaļa. Tas ir gan personas identifikācijas veids, gan norāda uz saikni ar konkrētu ģimeni. Tāpēc bērna vārdu un uzvārdu patvaļīgi nevar grozīt ne bērna vecāki, ne valsts institūcijas.

Likums paredz, ka arī pēc bērna reģistrācijas var mainīt bērna uzvārdu, ja vecāki par to vienojas. Otra vecāka piekrišana ir nepieciešama, lai šis bērna privātās un ģimenes dzīves jautājums tiktu izspriests starp abiem vecākiem. Otra vecāka piekrišana ir jāsaņem arī tad, ja vienam vecākam ir nodibināta atsevišķa aizgādība, jo bērna uzvārda noteikšana ir jautājums, kas tiek risināts bērna izcelšanās noteikšanas ietvaros, nevis kā vecāku aizgādības jautājums.

Vecāku domstarpību gadījumā jautājumu par bērna uzvārda maiņu izlemj bāriņtiesa.¹⁵⁴

Lēmuma par bērna uzvārda maiņu tiesiskuma pārbaude tiesā

Tiesai, pārbaudot bāriņtiesas lēmuma tiesiskumu, ar kuru izšķirts jautājums par bērna uzvārdu, lietas apstākļi jāvērtē plašā kontekstā – cik ciešas attiecības bērnam ir izveidojušās ar ģimeni, kurā bērns dzīvo, vai bērns sevi identificē ar šo ģimeni, kāda ir bērna psiholoģiskā piesaiste konkrētajai ģimenei u. tml. apstākļi. Tāpat tiesai, lai izsvērtu bērna saikni ar otru vecāku, ir jāvērtē apstākļi, kas par to liecina – kādas ir bērna attiecības ar otru vecāku, kā tās veidojušās ilgtermiņā, cik ilgi bērns pirms tam ir dzīvojis kopā ar otru vecāku, kāda ir bērna emocionālā piesaiste vecākam. Izvērtējuma procesā jālīdzsvaro bērna intereses gan no pašreizējās bērna ģimenes dzīves, gan no bērna ģimenes dzīves viedokļa ar kādu no bioloģiskajiem vecākiem, ja pašreiz nedzīvo ar kādu no tiem.

Apstāklis, ka bērns turpina izmantot kopīgo uzvārdu, ir ārējā pazīme vecāka un bērna turpinātām attiecībām. Bērna uzvārda maiņa, īpaši, ja vecākam radušās problēmas saskarsmes tiesību īstenošanā, var vēl vairāk vājināt vecāka un bērna ģimenes saites. Šī iejaukšanās ģimenes dzīvē var tikt attaisnota, ja uzvārda maiņa atbilst bērna labklājībai un labākajām interesēm.¹⁵⁵

¹⁵³ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023. gada 30. oktobra spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023

¹⁵⁴ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

¹⁵⁵ *Turpat*

Piemērs (turpmāk norādītā informācija un secinājumi nepilnā apmērā izgūti no LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022):

Vecākiem ir kopīgs bērns – meita, dzimusi 2011. gadā. Pēc piedzimšanas meitai tika dots tēva uzvārds. Bērna vecāki nebija noslēguši laulību. 2019. gadā bērna māte stājās laulībā ar citu vīrieti un mainīja arī uzvārdu. Bērns dzīvo kopā ar māti. Māte vērsās bāriņtiesā ar lūgumu lemt arī par bērna uzvārda maiņu, mainot to no bērna tēva uzvārda uz savu [mātes] jauno uzvārdu.

Bāriņtiesa atļāva mainīt bērnam uzvārdu, pamatojot šo lēmumu ar to, ka bērna interesēs ir mainīt uzvārdu, jo bērna ikdienas aprūpi nodrošina mātes ģimene, kurā visiem ir šāds uzvārds. Arī bērns esot izteicis vēlmi mainīt uzvārdu, un bērna viedoklis tika ņemts vērā. Bērna tēvs vērsās tiesā par šī bāriņtiesas lēmuma atcelšanu, administratīvā apgabaltiesa šo pieteikumu noraidīja.

- Civillikuma 151. pants nosaka, ka bērna uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda. Ja vecākiem ir dažādi uzvārdi, bērnam saskaņā ar vecāku vienošanos dod tēva vai mātes uzvārdu. Ja vecāki nevar vienoties par bērna uzvārdu, to nosaka pēc bāriņtiesas lēmuma.
- Bāriņtiesu likuma 19. panta pirmajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par bērna uzvārda, vārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties.
- Civiltāvokļu aktu reģistrācijas likuma 32. panta otrajā daļā noteikts, ka bērna uzvārdu ieraksta atbilstoši vecāku uzvārdam. Ja vecākiem ir dažādi uzvārdi, bērnam saskaņā ar abu vecāku vienošanos, ieraksta tēva vai mātes uzvārdu. Ja vecāki nevar vienoties, bērna uzvārdu ieraksta saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu.
- Bāriņtiesai ir kompetence izšķirt vecāku strīdu par bērna uzvārda ierakstu dzimšanas reģistrā.
- Bērna mātes lūgums mainīt bērna uzvārdu ir aplūkojams nevis kontekstā ar ieraksta izdarīšanu dzimšanas reģistrā, bet gan dzimšanas reģistra ieraksta papildināšanu. To regulē Civiltāvokļu aktu reģistrācijas likuma 37. panta pirmās daļas 1. punkts (dzimšanas reģistra ierakstu papildina, ja persona maina personas kodu, valstisko piederību, tautības ierakstu vai dzimumu, kā arī ja nepilngadīga persona maina vārdu vai uzvārdu). Ja bāriņtiesai ir kompetence izšķirt jautājumu par dzimšanas reģistra ieraksta izdarīšanu, tad arī par šāda ieraksta papildināšanu bāriņtiesai ir kompetence, jo abi šie gadījumi ir saistīti ar bērna uzvārdu, par kuru vecākiem pastāv domstarpības.
- Tā kā bērna māte ir mainījusi uzvārdu, ir konstatējams tiesisks pamats dzimšanas reģistra papildināšanai. Dzimšanas reģistrā saglabājas arī bērna dzimšanas uzvārds.
- Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likums neregulē bērna uzvārdu maiņu vecāku uzvārda maiņas gadījumā. Likums nosaka personas (arī nepilngadīgas) tiesības pašai pēc savas iniciatīvas mainīt vārdu, uzvārdu. Personas vārds un uzvārds visciešākajā veidā saistīts ar personas identitātes sajūtu, ar personas privāto un ģimenes dzīvi. Vārds un uzvārds kalpo arī personas identificēšanai.¹⁵⁶
- Jautājums par bērna uzvārdu vērtējams no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pantam (bērna tiesību aizsardzības princips).
- Izšķirot jautājumu par bērna uzvārdu, jāņem vērā bērna saikne ar ģimeni. Nav apšaubāma sociālās vides ietekme uz bērna pilnvērtīgu attīstību, bērna primārā sociālā vide ir ģimene. Tāpēc viens no būtiskiem apstākļiem ir tas, pie kura no vecākiem bērns dzīvo, kurai ģimenei bērns jūtas piederīgs. Ja bērns ikdienā dzīvo viena no vecākiem ģimenē, un jūtas tajā emocionāli labi, tā var būt bērna interese būt šī vecāka uzvārdā. Tas bērnam rada zināmu psiholoģisku drošību un zināmu komfortu, ka viņš ir piederīgs konkrētajai ģimenei.

¹⁵⁶ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

Nav pamatota iemesla liegt bērnam pieņemt tās ģimenes uzvārdu, kurā viņš emocionāli iekļaujas un skaidri pauž savu vēlmi tajā atrasties.

- Ar uzvārda maiņu netiek apstrīdēta bērna bioloģiskā izcelšanās un bērna tiesības zināt savus vecākus, kā arī netiek ierobežota vecāka, šajā gadījumā – tēva, saskarsme ar bērnu un līdzdalība bērna audzināšanā. Ievērojot bērna vecumu un to, ka bērns apzinās savu izcelšanos, zina, kas ir viņa bioloģiskais tēvs, uzvārda maiņa pati par sevi neapdraud bērna identitāti. Turklāt informāciju par bērna izcelsmi satur dzimšanas reģistrā iekļautās ziņas, bet ne bērna uzvārds. Bērna uzvārda maiņas gadījumā dzimšanas reģistrā sākotnēji iekļautās ziņas par bērna izcelsmi netiek ietekmētas.
- Bērna uzvārds ir privātās dzīves sastāvdaļa, kā arī bērnam ir tiesības kopš dzimšanas uz uzvārdu, savas identitātes saglabāšanu. Uzvārds norāda uz bērna izcelšanos.
- Civiltāvokļa aktu reģistrācijas likums un Ministru Kabineta (MK) noteikumi Nr. 761 par Civiltāvokļa aktu reģistriem iepretim vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likumam nenosaka kritērijus, kuros gadījumos ir pieļaujams mainīt bērnam uzvārdu. Attiecībā uz bērna viedokli šādā gadījumā jāvērtē, vai tas patiesībā nav ar bērnu kopā dzīvojošā vecāka viedoklis. *Bērna mātei šajā gadījumā ar bērna tēvu ir konfliktējošas attiecības, tāpēc bērna māte arī vēlas bērnam jaunu uzvārdu.* Uzvārda maiņa šajā gadījumā nav saistāma tikai ar bērna uzskatu.
- Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likums regulē tos gadījumus, kad pati persona, vai nu sasniedzot pilngadību, vai izņēmuma gadījumā ātrāk, pat jau ar 15 gadu vecuma sasniegšanu, vēlas mainīt vārdu un uzvārdu un ar lūgumu par ieraksta maiņu vēršas dzimtsarakstu nodaļā. Tomēr šis likums neregulē jautājumu par bērna uzvārda maiņu gadījumā, ja mainīts vecāku vai viena vecāka uzvārds un vecāks uz šā pamata vēlas mainīt uzvārdu arī savam bērnam.
- Bērna vārds un uzvārds ir bērna privātās un ģimenes dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā LR Satversmes 96. pants. Bērna vārds un uzvārds ir gan personas identifikācijas veids, gan norāda uz saikni ar konkrētu ģimeni. Tāpat BTAL 8. panta pirmajā un otrajā daļā ir noteikts, ka, kopš dzimšanas brīža, bērnam ir tiesības uz vārdu, uzvārdu un pilsonības iegūšanu, kā arī bērnam ir tiesības uz savas identitātes saglabāšanu. Ir svarīgi, lai bērna vārdu un uzvārdu patvaļīgi negrozītu ne bērna vecāki, ne valsts institūcijas. Tāpēc, lai uzvārda maiņa būtu atļauta, tai jābūt noteiktai likumā un tai jāatbilst bērna vislabākajām interesēm jeb jāievēro bērna tiesību un tiesisko interešu prioritātes princips (BTAL 6. panta pirmā daļa).
- Bērna uzvārda noteikšanu regulē Civillikuma 151. panta pirmā daļa, kas noteic, ka bērna uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda. Ja vecākiem ir dažādi uzvārdi, bērnam, saskaņā ar vecāku vienošanos, dod tēva vai mātes uzvārdu. Ja vecāki nevar vienoties par bērna uzvārdu, to nosaka pēc bāriņtiesas lēmuma. No Civillikuma 151. panta izriet, ka bērnam uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda. Tas nozīmē, ka vecāki, izvēloties bērnam uzvārdu, to nosaka atbilstoši savam vai saviem uzvārdiem. Bērna uzvārds tādējādi tiek atvasināts no abu vecāku kopīgā uzvārda vai viena vecāka uzvārda, ja vecākiem uzvārdi ir atšķirīgi. Vispārīgā gadījumā vecāki uzvārdu bērnam izvēlas, savstarpēji vienojoties.¹⁵⁷
- To, ka tiesiskajā sistēmā ir paredzēta bērna uzvārda maiņa atbilstoši vecāka vai vecākam pielīdzināmas personas uzvārdam, norāda arī citas Civillikuma normas. Piemēram, Civillikuma 172. pants paredz, ka adoptētais kļūst par adoptētāju ģimenes locekli un adoptētajam var piešķirt adoptētāju uzvārdu atbilstoši šā likuma 151. panta noteikumiem. Savukārt Civillikuma 160. panta pirmā daļa paredz, ka tēvam atzīstot paternitāti, bērna uzvārdu, arī pēc bērna reģistrācijas, nosaka atbilstoši šā likuma 151. panta noteikumiem. Ja paternitāte noteikta tiesas ceļā vai arī tiesa apmierina paternitātes apstrīdēšanas prasību, bērna uzvārdu nosaka tiesa, ņemot vērā bērna intereses. Tādējādi no Civillikuma normu iekšējās sistēmas izriet, ka arī jau pēc bērna reģistrācijas var notikt bērna uzvārda maiņa.

¹⁵⁷ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

Šo jautājumu domstarpību gadījumā izlemj Civillikuma 151. pantā minētā institūcija, t. i., bāriņtiesa.

- Arī Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma un noteikumu Nr. 761 normas nav pretrunā ar iepriekš minēto regulējumu. Saskaņā ar Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 37. panta pirmās daļas 1. punktu, dzimšanas reģistru papildina, ja maina personas uzvārdu. Tas nozīmē, ka bērna uzvārda maiņa notiek, papildinot bērna dzimšanas reģistru. Savukārt noteikumu MK noteikumu Nr. 761 134.7. apakšpunkts, kas ietverts noteikumu VII nodaļā par reģistra ierakstu papildināšanu, paredz, ka, pamatojoties uz personas iesniegumu un dzimtsarakstu nodaļas atzinumu, reģistra ierakstu papildina, ja bērnam maina uzvārdu uz tēva vai mātes uzvārdu pēc tēva vai mātes uzvārda maiņas. Savukārt atbilstoši noteikumu 135. punktam, iesniedzot iesniegumu šo noteikumu 134.7. apakšpunktā paredzētajā gadījumā, iesniegumam jāpievieno abu vecāku piekrišana. Šīs tiesību normas arī atspoguļo tādu pašu principu, ka bērna uzvārds ir saistīts ar vecāku vai vecāka uzvārdu (tā maiņas gadījumā var tikt mainīts arī bērna uzvārds) un uzvārdu nosaka saskaņā ar abu vecāku vienošanos.
- Ievērojot iepriekš minētās tiesību normas, ja vecāks uz tiesiska pamata (piemēram, stājoties laulībā) ir mainījis savu uzvārdu, tad bērna uzvārdu, bērna abiem vecākiem vienojoties, var mainīt uz vecāka jauno uzvārdu. Tādējādi tiesiskajā regulējumā ir paredzētas tiesības mainīt bērnam uzvārdu vecāka uzvārda maiņas gadījumā. Tas izlemjams, ievērojot bērna vislabākās intereses.
- Ievērojot iepriekš minēto tiesisko regulējumu, ja vecākam ir mainījis uzvārds un vecāks uz šā pamata iesniedz iesniegumu par uzvārda maiņu arī savam bērnam, tad vecākam ir jāsaņem otra vecāka piekrišana. Turklāt vecāka piekrišana ir jāsaņem ne tikai tad, ja bērns atrodas vecāku kopīgā aizgādībā (neatkarīgi no tā, vai bērna vecāki dzīvo kopā vai atsevišķi), bet arī gadījumā, ja vienam vecākam ir nodibināta atsevišķa aizgādība. Tas izriet no tā, ka bērna uzvārda noteikšana ir jautājums, kas tiek risināts bērna izcelšanās noteikšanas ietvaros un nevis kā vecāku aizgādības jautājums. Tas nozīmē, ka vecāks, kas vēlas bērnam mainīt uzvārdu, nevar šo jautājumu izlemt vienpersoniski un pieprasīt iestādei mainīt bērnam uzvārdu. Otra vecāka piekrišana ir nepieciešama, lai šis bērna privātās un ģimenes dzīves jautājums tiktu izspriests starp abiem vecākiem, tādējādi panākot, ka tiek ņemti vērā abu vecāku viedokļi par šo jautājumu.

Ja otrs vecāks nepiekrīt bērna uzvārda maiņai, tad šis jautājums ir jāizlemj kompetentajai iestādei. Kompetentā iestāde šī jautājuma izlemšanai, saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 19. panta pirmo daļu, ir bāriņtiesa, jo tai noteikts lemt par bērna vārda, uzvārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties.

- Arī Civillikuma 151. pants norāda uz bāriņtiesas kompetenci izšķirt jautājumu, kāds uzvārds bērnam nosakāms. Lai arī minētā Civillikuma norma pamatā attiecas uz lemlšanu par uzvārda noteikšanu pēc bērna piedzimšanas un vecāku strīda gadījumā norāda šo jautājumu lemt bāriņtiesai, tomēr nebūtu saprātīgi uzskatīt, ka, ja vecākiem arī pēc bērna piedzimšanas rodas strīds par bērna uzvārdu, šo jautājumu nevarētu izšķirt bāriņtiesa.
- Ja, atbilstoši Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 32. panta otrajai daļai, bērna dzimšanas reģistrā ieraksta bērnam uzvārdu pēc vecāku vienošanās, bet, ja vecāki nevar vienoties, bērna uzvārdu ieraksta saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu, tad nav pamata uzskatīt, ka arī bērna uzvārda maiņas gadījumā bāriņtiesai nebūtu kompetences šo jautājumu, pastāvot vecāku domstarpībām, izlemt.¹⁵⁸
- Bāriņtiesas kompetence lemt šajā gadījumā ir atbilstoša arī kopējai bērnu tiesību aizsardzības sistēmai, saskaņā ar kuru bāriņtiesa ir tā institūcija, kas rūpējas par bērnu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību (Bāriņtiesu likuma 4. panta otrā daļa). Dzimtsarakstu nodaļa iesniegumu saskaņā ar noteikumiem Nr. 761 var izskatīt tikai tad, ja

¹⁵⁸ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

vecāka iesniegumu vispār ir pamats virzīt tālākai izskatīšanai, tas ir, ja iesniegumam ir pievienoti visi nepieciešamie dokumenti, konkrētajā gadījumā, abu vecāku piekrišana bērna uzvārda maiņai (noteikumu Nr. 761 135. punkts). Ja nav iesniegts dokuments, kas ietver abu vecāku piekrišanu, tad jautājums par bērna uzvārdu vispirms izšķirams bāriņtiesā. Bāriņtiesas lēmums, kurā izšķirts, kāds uzvārds bērnam nosakāms, tādējādi aizstāj vecāku vienošanos.

- *Konkrētajā gadījumā bērna māte pirms vērsšanās bāriņtiesā nav informējusi bērna tēvu par vēlmi mainīt bērnam uzvārdu.* Taču tas nav izšķiroši šī jautājuma izlemšanai. No saprātīgas komunikācijas viedokļa vecāku starpā būtu sagaidāms, ka vecāks, kurš vēlas bērnam mainīt uzvārdu, pirms tam informētu par to otru vecāku, un šis jautājums vecāku starpā tiktu izdiskutēts pat bez valsts institūciju iesaistes. Tomēr, ja arī vecāks par šo otra vecāka, konkrētajā gadījumā – bērna mātes, nodomu uzzina tikai bāriņtiesā, bet vecākam ir bijusi iespēja izteikt savus argumentus, vecāka tiesības uz līdzdalību šajā procesā netiek pārkāptas.
- *Šajā lietā bērna tēva tiesības izteikt viedokli nav tikušas pārkāptas, jo viņš ir piedalījies lietas izskatīšanā bāriņtiesā, arī klātienē tiesas sēdē. Tāpat, izskatot lietu tiesā, viņš ir piedalījies tiesas sēdē pirmās instances tiesā un izteicis savus argumentus.* Līdz ar to bērna tēvam ir bijusi iespēja izteikt savu vērtējumu par šo jautājumu.
- Lai arī tiesību normas detalizētāk neregulē izvērtējuma saturu, tā kā jautājums skar bērna tiesības, tad šis jautājums vērtējams no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa atbilstoši BTAL 6. panta pirmajai daļai. Visos lēmumos, kas attiecas uz bērniem, viņu interesēm ir vissvarīgākā nozīme.
- Nosakot bērna uzvārdu, var tikt aizskarts plašāks interešu loks, kas neaprobežojas tikai ar rūpēm par bērnu un viņa mantu, piemēram, var tikt aizskartas bērna tiesības zināt savu izcelšanos vai identitāti. Bērna un abu vecāku interešu samērošanu likumdevējs nav padarījis atkarīgu no viena vecāka subjektīvā ieskata, bet gan ir paredzējis, ka šīs intereses ir jāsamēro. Šajā izvērtējuma procesā ir jālīdzsvaro bērna intereses gan no esošās bērna ģimenes dzīves viedokļa (jo bērns ikdienā dzīvo mātes jaunajā ģimenē), gan no bērna ģimenes dzīves viedokļa ar bioloģisko tēvu. Ja vecāks, ar kuru bērns vairs ikdienā nedzīvo kopā pēc vecāku šķiršanās, tomēr uztur saskarsmi ar savu bērnu, tad starp šo vecāku un bērnu faktiski turpina pastāvēt ģimenes attiecības. *Konkrētajā gadījumā ar vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmumu bērna tēvam ar bērnu ir noteikti konkrēti saskarsmes tiesību izmantošanas laiki, kurus viņš vēlas izmantot, bērns neregulāri ar tēvu tiekas, vienlaikus saskarsme nav ļoti veiksmīga.* Minētais norāda uz ģimenes saišu pastāvēšanu bērna un tēva starpā.
- Pēc attiecību iziršanas vecāku starpā vecāks, ar kuru bērns ikdienā nedzīvo kopā, var uzskatīt, ka apstākļi, ka bērns turpina izmantot kopīgo uzvārdu, ir ārējā pazīme turpinātām attiecībām viņu starpā. Šādā gadījumā bērna uzvārda maiņa, it īpaši tad, ja vecākam jau ir radušās problēmas saskarsmes tiesību īstenošanā, var vēl vairāk vājināt vecāka un bērna ģimenes saites, kas veido iekļaušanos vecāka tiesībās uz ģimenes dzīvi, ko aizsargā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pants. Šī iekļaušanās var tikt attaisnota, ja uzvārda maiņa atbilst bērna labklājībai, kas ir viens no konvencijas leģitīmajiem mērķiem.¹⁵⁹
- Viens no vērtējamajiem apstākļiem šādā lietā ir tas, pie kura no vecākiem bērns dzīvo. Bērna dzīvošana kopā ar vienu no vecākiem ir pietiekami nopietns arguments, lai bāriņtiesa nolēmtu, ka bērna labākajās interesēs ir veidot kopīgas identitātes sajūtu ar to no vecākiem, ar kuru viņš ikdienā dzīvo kopā. Vienlaikus tikai fakts vien, ka bērns dzīvo kopā ar vienu no vecākiem, nav izšķirošs un pietiekams, lai tikai uz tā pamata mainītu bērnam uzvārdu. Tāpat nebūtu pietiekami uzvārda maiņu pamatot tikai ar to, ka ģimenei ikdienā rodas

¹⁵⁹ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

neērtības, ka citiem konkrētās ģimenes locekļiem ir viens uzvārds, bet bērnam atšķirīgs, jo mūsdienās nav neierasti, ka vienā ģimenē personām var būt atšķirīgi uzvārdi. Tāpat bērnam saprātīgā vecumā var izskaidrot, kāpēc bērnam ir no pārējiem ģimenes locekļiem atšķirīgs uzvārds.

- Apstākļi ir jāvērtē plašākā kontekstā: cik ciešas, harmoniskas attiecības ar šo ģimeni bērnam ir izveidojušās, vai bērns sevi identificē ar šo ģimeni, kāda ir bērna psiholoģiskā piesaiste konkrētajai ģimenei u. tml. apstākļi. Tāpat, lai izsvērtu bērna saikni ar otru vecāku, ir jāvērtē apstākļi, kas par to liecina. Nevar atstāt bez ievēribas bērna attiecības ar otru vecāku, kā tās veidojušās ilgtermiņā, cik ilgi bērns pirms tam ir dzīvojis kopā ar otru vecāku, kāda ir bērna emocionālā piesaiste vecākam u. tml.
- *Konkrētajā lietā konstatēts, ka integrācija mātes jaunajā ģimenē saskan ar bērna interesēm un tāpēc šīs intereses konkrētajos faktiskajos apstākļos prevalē pār tēva interesi saglabāt bērnam pie dzimšanas doto uzvārdu.* Šis vērtējums kopumā ir samērīgs.
- Lietās, kurās ir iesaistīts bērns, tāpat kā jebkurā administratīvajā lietā ir jānodrošina objektīvās izmeklēšanas princips un efektīva procesa vadība. Tomēr šo procesu specifika ir tāda, ka jebkura tieša uzklauššana tiesas sēdē vai jebkuru citu pierādījumu iegūšana ar bērna iesaisti, ir rūpīgi jāvērtē no tā, vai tā nav pretēja bērna vislabāko interešu ievērošanai. Līdz ar to, tiesai pilnvērtīgi jānoskaidro lietas apstākļi, vienlaikus nekaitējot bērna vislabākajām interesēm. Tādējādi to, vai bērna viedoklis tiesai ir jānoskaidro tieši, izlemj tiesa, ievērojot katras konkrētās lietas apstākļus, arī bērna vecumu, brieduma pakāpi un vai tieša uzklauššana nekaitēs bērnam.
- Attiecībā par bērna pausto viedokli, Senāts uzskatīja, ka, no vienas puses, tā kā bērns uzklauššanas laikā bija astoņus gadus vecs, viņš bija pietiekami saprātīgā vecumā, lai varētu formulēt viedokli par situāciju esošajā ģimenē, izjūtām tur dzīvojot un savas domas par uzvārdu. No tiesas sprieduma arī izriet, ka, noskaidrojot bērna viedokli, iestāde nav konstatējusi viedokļa ietekmēšanas pazīmes. No otras puses, jo ilgāk mazā vecumā bērns dzīvo kopā ar konkrēto vecāku, jo augstāka ticamība, ka viedoklis būs vairāk ietekmēts no konkrētā vecāka puses. Turklāt, pat, ja vecāks to nedara apzināti, bērns konkrētā vecumposma attīstības dēļ var būt „pārņēmis” vecāka komunikācijas stilu un viedokli. Tā kā konkrētajā gadījumā bērns pastāvīgi dzīvo ar māti un mātes jauno ģimeni, tad nav izslēgts, ka bērna viedoklis veidojies arī ciešā korelācijā ar mātes un mātes ģimenes viedokli par konkrēto situāciju, attieksmi pret bērna tēvu u. tml. Līdz ar to šādos apstākļos uzvārda maiņa tikai un vienīgi uz bērna paustās nostājas pamata varētu pilnībā neatspoguļot bērna patiesos uzskatus. Tāpēc vērtējumam par bērna uzvārda maiņu jāizriet arī no citiem pierādījumiem lietā.
- Konkrētā lieta nav tikusi izspriesta tikai uz bērna viedokļa pamata, bet lietā ir ticis vērtēts, kāds uzvārds objektīvi, tas ir, ievērojot lietā konstatēto apstākļu kopumu, atbilst bērna vislabāko interešu ievērošanai. Bērna viedoklis ir bijis papildu arguments šā jautājuma izšķiršanai.
- *Bērna tēvs kā argumentu lietā uzrādījis to, ka bērna uzvārds ir jāsaglabā, jo tas ir dzimtas uzvārds.* Šim argumentam, ka konkrēts uzvārds ir jāsaglabā tieši dzimtas uzvārda saglabāšanas nolūkā, vispārīgi varētu būt nozīme. Tomēr šis arguments arī būtu jāizvērtē no bērna interešu ievērošanas viedokļa. Nebūtu saprātīgi, ja dzimtas uzvārda turpināšanas nolūkā bērnam būtu jāsadzīvo ar uzvārdu, kas nekādā mērā neatbilstu bērna identitātes sajūtai. *Pieteicējs ir norādījis, ka uzvārds ir latvisks, tas ir dzimtas uzvārds un tāpēc tas ir saglabājams.* Tomēr šie argumenti ir vispārīgi, tas ir, tādi, kurus var attiecināt uz ikvienu latvisku dzimtas uzvārdu.¹⁶⁰

¹⁶⁰ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

- Bērnā dzimšanas reģistrs uzvārda maiņas gadījumā tiek papildināts ar jaunu ierakstu. Vienlaikus dzimšanas reģistrā ir redzams arī bērna dzimšanas uzvārds. Tādējādi bērna tiesības uz savu izcelšanos netiek ietekmētas.
- Ar lēmumu par uzvārda maiņu netiek ierobežotas tēva saskarsmes tiesības un līdzdalība bērna audzināšanā. Līdz ar to bērna uzvārds un saskarsmes tiesības ir nošķirami jautājumi. Tas, ka bērnā būs mātes jaunais uzvārds, nepiešķir, no vienas puses, viņai juridiskas priekšrocības aizgādības īstenošanā, un, no otras puses, nemazina pieteicēja tiesības pieteicēja un bērna saskarsmē vai aizgādībā.
- Lai arī saskarsmes tiesību īstenošana kā tāda nav saistīta ar to, kāds uzvārds bērnā ir nosakāms, tomēr bērnā saskarsme ar otru vecāku, ja tas, turklāt, noteikts ar tiesas nolēmumu, ir jānodrošina. Saskarsmes liegšana bērnā ar vecāku var atstāt iespaidu uz bērna un vecāka attiecībām ilgtermiņā, līdz pat pilnīgai atsvešinātībai. Turklāt, kā minēts iepriekš, uzvārda maiņa, ja bērns pirms tam bijis tēva uzvārdā, pati par sevi var arī vājināt vecāka un bērna saikni. Arī dzīvē gūtie novērojumi liecina, ka uzvārda maiņu bērnā vecāks var sākt izmantot kā argumentu, kāpēc bērns vairs nav saistīts ar bioloģisko vecāku. Tomēr tāda izpratne nav pamatota.
- Tas, ka bāriņtiesa ir nolēmusi atļaut bērnā mainīt uzvārdu uz mātes jauno uzvārdu, jo ir secinājusi, ka bērna interesēm atbilstošāk ir būt mātes jaunās ģimenes uzvārdā, nekādā veidā nedrīkst ietekmēt bērna un tēva savstarpējās attiecības; bērna māte bērna uzvārda maiņu nedrīkst vērst pret bērna un tēva attiecībām, tās pasliktinot. It īpaši ņemot vērā, ka bērns ikdienā dzīvo kopā ar māti un tādējādi vairāk ir mātes ietekmē.¹⁶¹

III

Bāriņtiesas pienākums izšķirt vecāku strīdu par bērna fotogrāfiju publiskošanu

No Civillikuma 177. panta pirmās un otrās daļas un BTAL 24. panta trešās daļas secināms, ka vecāku aizgādība pār bērnu nozīmē bērna ar tiesību normām aizsargāto tiesību un interešu, tostarp bērna tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, aizstāvību, kā arī rūpes par bērna drošību, kas nozīmē arī rūpes par bērna iespējamo apdraudējumu internetā. Jautājums par bērna fotogrāfiju publiskošanu internetā ir saistāms gan ar bērna pamattiesību uz privātās dzīves neaizskaramību aizsardzību, gan ar vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību. Jautājums par fotogrāfiju publicēšanu ir būtisks bērna drošībai un labklājībai un tā izlemšana, saskaņā ar Civillikuma 177. pantu, ir daļa no aizgādības pienākumiem. Tādējādi bērna personas datu un bērna drošības aizsardzība iekļaujas vecāku aizgādības tiesību tvērumā.

Rūpes par bērna datu aizsardzību gulstas uz abiem vecākiem, jo abiem vecākiem ir aizgādības tiesības, arī tad, ja vecāki dzīvo šķirti. Ja vecāku starpā pastāv strīds, tad vecāku domstarpības par bērna fotogrāfiju publiskošanu internetā, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 19. panta otrajai daļai, izšķir bāriņtiesa.¹⁶²

Piemērs (turpmāk norādītā informācija un secinājumi izgūti no LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmuma lietā Nr. SKA-864-15):

Pieteicēja vērsās bāriņtiesā ar lūgumu uzdot bērnu tēvam izdzēst no tīmekļa vietnes bērnu fotogrāfijas, bet bāriņtiesa, faktu trūkuma dēļ, administratīvo lietu izbeidza. Tāpēc pieteicēja ar pieteikumu uzlikt pienākumu bāriņtiesai uzdot bērnu tēvam izdzēst no tīmekļa vietnes bērnu fotogrāfijas vērsās tiesā.

Administratīvās rajona tiesas tiesnesis ar lēmumu atteica pieņemt pieteikumu, norādot, ka, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 19. panta otrajai daļai, bāriņtiesa izšķir vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos. Savukārt Civillikuma 177. panta pirmā, otrā, trešā, ceturtā, piektā un septītā daļa, kā arī 178. panta otrā daļa nosaka, kas ir aizgādība un kādi ir vecāku

¹⁶¹ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022

¹⁶² LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-864-15

pienākumi aizgādības jautājumā. No minētajām tiesību normām izriet, ka bāriņtiesas kompetencē ir izšķirt tikai tādas vecāku domstarpības, kas ir saistītas ar bērna aizgādības jautājumiem, kuri konkrēti ir noteikti Civillikumā.

Tiesnesis norādīja, ka, no pieteicējas iesnieguma bāriņtiesai un pieteikuma tiesai neizriet, ka pieteicējas prasījums ir saistīts ar vecāku domstarpībām bērnu aizgādības jautājumos, kuru izšķiršana ir bāriņtiesas kompetencē un būtībā pieteicēja paudusi neapmierinātību ar bērnu tēva rīcību, ievietojot bērnu fotogrāfijas tīmekļa vietnē. Šāda prasījuma izskatīšana nav bāriņtiesas kompetencē, tāpēc pieteikumu atsakāms pieņemt, jo tas nav izskatāms administratīvā procesa kārtībā.

Par Administratīvās rajona tiesas tiesneša lēmumu pieteicēja iesniedza blakus sūdzību, ko pamatoja ar argumentiem, ka tiesa sašaurināti tulkojusi Civillikuma 177. pantu, jo šajā normā minētais vecāku tiesību un pienākumu uzskaitījums nav izsmēlošs. Tiesa neesot pamatojusi, kāpēc jautājums par bērnu fotogrāfiju publiskošanu nav saistīts ar bērnu aizgādību. Tiesas interpretācija esot pretrunā arī minētā likuma 177. panta piektajai daļai, kas nosaka vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību. Bērnu fotogrāfiju publiskošana ir līdzvērtīga bērnu personas datu izpaušanai. Izpaužot bērnu personas datus, viņu drošība ir apdraudēta, tādēļ vecāku pienākums ir maksimāli novērst jebkādas iespējamās potenciālos bērnu drošības apdraudējumus. Turklāt Civillikuma 177. panta otrā daļa noteic, ka aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, un, ka tiesa arī nav ievērojusi bāriņtiesu izveidošanas mērķi un darbības principus.

- Bāriņtiesai, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 4. panta otrajai daļai, prioritāri jānodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzība, un, atbilstoši minētā likuma 17. panta 1. punktam, jāaizstāv bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Saskaņā ar minētā likuma 19. panta otro daļu, bāriņtiesa izšķir vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos (izņemot domstarpības par bērna dzīvesvietas noteikšanu) un, ja nepieciešams, pieņem lēmumu. Ievērojot minēto, vecāku domstarpību gadījumā par bērna aizgādības tiesību īstenošanu, bāriņtiesai, aizstāvot un aizsargājot bērna tiesības un intereses, ir jāizšķir strīds. Vienīgais izņēmums aizgādības tiesību jomā, par ko bāriņtiesa nelemj, ir bērna dzīvesvietas noteikšana, kas ir vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē. Tādējādi, ja tiek konstatēts, ka konkrēts strīds ir saistīts ar aizgādības tiesību īstenošanu, bāriņtiesai tas ir jāizšķir.
- Atbilstoši BTAL 24. panta trešajai daļai, vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji), un viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Atbilstoši Civillikuma 177. panta pirmajai un otrajai daļai līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā, un aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Šī panta trešā daļa noteic, ka rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.
- Atbilstoši Civillikuma 178. panta otrajai daļai, ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo.
- Augstākā tiesa ir norādījusi, ka no Civillikuma normām, kas regulē vecāku un bērnu personiskās attiecības, izriet, ka jēdziens *aizgādība* aptver visu vecāku un bērnu attiecību spektru un tajā ietilpst visplašākais vecāku tiesību un pienākumu apjoms.¹⁶³
- Vecāku kā bērna dabisko aizbildņu aizgādība pār bērnu nozīmē ne tikai Civillikuma 177. pantā tieši noteikto pienākumu rūpēties par bērnu (aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu) un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, bet arī nodrošināt ar tiesību normām aizsargātās bērna tiesības un intereses. Nav pamata aizgādības tiesību apjomu interpretēt citādi, jo bērns līdz pilngadības sasniegšanai

¹⁶³ LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-864-15

pilnībā atrodas vecāku aizgādībā un bērna tiesību un interešu aizsardzība notiek ar vecāku gādību. Tādējādi secināms, ka vecāku aizgādības jēdzienā ietveras arī visu bērna ar tiesību normām aizsargāto tiesību un interešu aizstāvēšana. Tāpat konstatējams, ka viens no vecāku aizgādības elementiem (uzraudzība) ir arī rūpes par bērna drošību.

- Atbilstoši BTAL 18. panta pirmajai daļai, bērna tiesību garantijas noteiktas LR Satversmē, šajā likumā, citos likumos un normatīvajos aktos, kā arī Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos. Saskaņā ar LR Satversmes 96. pantu, ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Minētās bērna pamattiesības ir nostiprinātas arī BTAL, kura 9. panta pirmā daļa noteic, ka bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.
- Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver personas tiesības uz jebkādu savu datu aizsardzību. Personas fotoattēls ir personas datu veids. Tādējādi tiesības uz savu attēlu, tā izmantošanu ir privātās dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā minētās pamattiesību normas. Tas nozīmē, ka bērna fotoattēls ir bērna privātās dzīves sastāvdaļa. Publicējot bērna fotogrāfijas ar atzīmētu vārdu un ģeogrāfisko atrašanās vietu, ir iespējams gan bērna fiziskās, gan ģimenes ekonomiskās drošības apdraudējums, noziedzniekiem iepazīstoties ar bērna un ģimenes paradumiem, uzturēšanās vietām, mājokli un tā drošību u. c. Bērna fotogrāfiju publicēšana var radīt dažādus apdraudējumus.
- Riskus neizslēdz arī tas, ka *bērna tēvs ir ierobežojis piekļuvi šīm fotogrāfijām sociālajā tīklā tikai savu draugu lokam*, jo, Augstākās tiesas ieskatā, jau šādā lokā izplatot bērnu fotogrāfijas, tās var uzskatīt par publiski pieejamām. Jebkurā gadījumā bērnu tēvs nevar garantēt, ka kāds no viņa draugu loka nepārpublicēs šīs bildes vai neatzīmēs tajās bērnu vārdus. Tieši šāda elementāri iespējama fotogrāfiju kopēšana un pārpublicēšana atšķir digitālā formātā sociālajā tīklā internetā izvietotu fotogrāfiju no ierāmētas fotogrāfijas, kas izlikta apskatei personas mājās.
- Bērna fotogrāfiju izvietošana internetā var novest pie bērna tiesību aizskārumiem vairākos veidos.
- Civillikuma 177. panta pirmajā un otrajā daļā un BTAL 24. panta trešajā daļā norādīts, ka vecāku aizgādība pār bērnu nozīmē bērna ar tiesību normām aizsargāto tiesību un interešu, tostarp bērna tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, aizstāvību, kā arī rūpes par bērna drošību, kas nozīmē arī rūpes par bērna iespējamo apdraudējumu internetā. Tādējādi jautājums par bērna fotogrāfiju publiskošanu internetā ir saistāms gan ar bērna pamattiesību uz privātās dzīves neaizskaramību aizsardzību, gan ar vecāku pienākumu rūpēties par bērnu drošību.
- Iespējamie riski neapšaubāmi nozīmē, ka jautājums par fotogrāfiju publicēšanu ir būtisks bērna drošībai un labklājībai un tā izlemšana saskaņā ar Civillikuma 177. pantu ir daļa no aizgādības pienākumiem. Tādējādi bērna personas datu un bērna drošības aizsardzība iekļaujas vecāku aizgādības tiesību tvērumā.
- Rūpes par bērna datu aizsardzību gulstas uz abiem vecākiem, jo abiem vecākiem ir aizgādības tiesības, arī tad, ja vecāki dzīvo šķirti (Civillikuma 178. pants). Konkrētajā gadījumā bērnu māte, raizējoties par bērnu drošību, iebilst pret to, ka bērnu tēvs publicē bērnu fotogrāfijas internetā. Tādējādi vecāku starpā pastāv strīds par aizgādības tiesību īstenošanu. Vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos, kā konstatēts, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 19. panta otrajai daļai, izšķir bāriņtiesa. Tādējādi secināms, ka bāriņtiesai bija jāizskata konkrētā lieta pēc būtības un jāpieņem lēmums.
- Tā kā bāriņtiesai konkrētā lieta bija jāizskata pēc būtības, un bāriņtiesu lēmumi saskaņā ar minētā likuma 49. panta otro daļu ir pārsūdzami administratīvā procesa kārtībā, Administratīvās rajona tiesas tiesnesim nebija pamata atteikties pieņemt pieteikumu.¹⁶⁴

IV

¹⁶⁴ LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-864-15

Bērna reliģiskā un kultūras identitāte lēmumu pieņemšanā

Neatkarīgi no reliģiskās un kultūras identitātes, lemjot, piemēram, par audžuģimeni vai bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, pienācīgi jāņem vērā bērna audzināšanas pēctecības vēlamā saglabāšana un viņa etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība, dzimtā valoda un, izvērtējot un nosakot bērna intereses, lēmuma pieņemējam jāņem vērā šie īpašie apstākļi. Tas pats attiecas uz adopciju, nošķiršanu no vecākiem vai vecāku laulības šķiršanu. Bērna interešu pienācīga ņemšana vērā nozīmē to, ka bērniem ir pieejama savas valsts un izcelsmes ģimenes kultūra (un, ja iespējams, valoda) un iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni saskaņā ar attiecīgās valsts profesionālajiem noteikumiem.¹⁶⁵

Ja bērns tiek šķirts no vecākiem saistībā ar kādu dalībvalsts veiktu pasākumu, piemēram, viens vai abi vecāki vai bērns ir apcietināti, ieslodzīti cietumā, izsūtīti, deportēti vai miruši (tostarp saistībā ar nāves gadījumu jebkāda cēloņa dēļ laikā, kamēr attiecīgā persona ir apcietinājumā), attiecīgā dalībvalsts pēc pieprasījuma sniedz vecākiem, bērnam vai, ja nepieciešams, citam ģimenes loceklim pamatinformāciju par promesošā ģimenes locekļa vai ģimenes locekļu atrašanās vietu ar nosacījumu, ka šādas informācijas sniegšana nekaitē bērna labklājībai. Dalībvalstis arī nodrošina, lai pats pieprasījuma iesniegšanas fakts neradītu nelabvēlīgas sekas attiecīgai personai vai personām.¹⁶⁶

Lai gan reliģijas un kultūras vērtību, un tradīciju saglabāšana ir daļa no bērna identitātes un tāpēc tā ir jāņem vērā, bērna interesēs nav prakse, kas nav saskanīga vai saderīga ar Bērnu tiesību konvencijā noteiktajām tiesībām. Kultūras identitāte nevar būt aizbildinājums vai attaisnojums tam, kāpēc lēmuma pieņemēji un iestādes turpina uzturēt tādas tradīcijas vai kultūras vērtības, kuru dēļ bērnam vai bērniem tiek liegtas konvencijā garantētās tiesības.¹⁶⁷

Tiesības uz personīgo identitāti

Identitāte ir daudzslāņains jēdziens, kas attiecas uz to, kā indivīdi un to grupas sevi raksturo un tiek uztverti sabiedrībā. Identitāte aptver dažādus elementus, piemēram, personības iezīmes, sociālās lomas, kultūras piederību, dzimumu, tautību, reliģiju, seksualitāti un citus faktorus, kas veido cilvēka pašizpratni un piederības sajūtu. Identitāte veidojas dažādos līmeņos un to ietekmē gan individuālie, gan sociālie, gan kultūras faktori. Tās veidošanās ir dinamiska un var mainīties laika gaitā, un to ietekmē personiskā, sociāla, kultūra, kā arī politiskie un ekonomiskie faktori.¹⁶⁸

- Tiesības būt informētam par savu izcelsmi ietilpst bērna privātās dzīves jomā.
- Paternitātes noteikšana prasa, lai tiktu rūpīgi līdzsvarota bērna ieinteresētība noskaidrot savu identitāti, iepriekš pieņemtā uz varbūtības pamata (prezumētā) vai iespējamā tēva intereses un vispārējās intereses.
- Adoptētam bērnam ir tiesības piekļūt informācijai par savu izcelsmi. Bioloģiskajiem vecākiem var piešķirt juridiskas tiesības neizpaust savu identitāti, bet tas nenozīmē absolūtu veto.

Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 8. pantā ir ietvertas tiesības uz identitāti un personīgo attīstību. Tiesa ir atzinusi, ka informācijai par personas identitāti un ieinteresētībai iegūt informāciju, kas ir nepieciešama, lai uzzinātu patiesību par svarīgiem savas personīgās identitātes aspektiem, piemēram, par savu vecāku identitāti, ir būtiska nozīme personīgās attīstības kontekstā. Izcelsme un dzimšanas apstākļi ir bērna privātās dzīves daļa. Informācija par ļoti personīgiem [savas] bērības, attīstības un priekštecības aspektiem var būt viens no

¹⁶⁵ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), V nodaļas A daļas B apakšnodaļas 57. punkts, 17.

¹⁶⁶ Bērnu tiesību konvencijas 9. panta 4. punkts

¹⁶⁷ Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), V nodaļas A daļas B apakšnodaļas 58. punkts, 17.

¹⁶⁸ Vikipēdija. Brīvā enciklopēdija. "Identitāte" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Identit%C4%81te>

galvenajiem informācijas avotiem par [cilvēka] pagātni un personības veidošanās posmu, tāpēc jautājumu par to, ka bērnam ir liegta piekļuve šai informācijai, var izskatīt saskaņā ar konvencijas 8. pantu (šis pants aizsargā pret nelikumīgu iejaukšanos identitātes saglabāšanā, tostarp nacionālo izcelsmi, vārdu un ģimenes saites, kā paredzēts tiesību aktos. Tas turklāt garantē “pienācīgu palīdzību un aizstāvību” bērna identitātes drīzākai atjaunošanai gadījumos, kad viņam nelikumīgi tiek atņemti daži vai visi identitātes elementi).¹⁶⁹

LR Labklājības ministrija 03.04.2025. vēstulē Nr. 33-2-01/40 norāda: gan starptautiskajā, gan Latvijas tiesiskajā regulējumā nostiprinātas bērna tiesības uz identitāti, tiesības būt informētam par savu izcelsmi. Bērnu tiesību konvencijas 7. pantā noteikts, ka bērnam kopš piedzimšanas brīža ir tiesības uz vārdu, tiesības iegūt pilsonību, kā arī, ciktāl iespējams, tiesības zināt savus vecākus. Atbilstoši konvencijas 8. pantā noteiktajam dalībvalstis apņemas respektēt ikviena bērna tiesības aizsargāt savu identitāti, tostarp pilsonību, vārdu un ģimenes saites, kā paredzēts tiesību aktos, nepieļaujot nelikumīgu iejaukšanos. Savukārt saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 8. pantā noteikto bērnam ir tiesības uz identitātes saglabāšanu.

Aktualizējot bērna tiesību uz identitāti nozīmīgumu, Labklājības Ministrija (LM) izstrādājusi un 2024. gada 10. septembrī stājušies spēkā grozījumi normatīvajā regulējumā, kas paredz bāriņtiesas kompetenci veikt pārrunas ar potenciālajiem adoptētājiem un adoptētājiem par bērna identitātes un tās atklāšanas jautājumiem gan personas piemērotības adoptētāja statusam izvērtēšanas laikā, gan pirmsadopcijas un, ja nepieciešams, arī pēcadopcijas laikā. Būtiski veicināt potenciālo adoptētāju izpratni par bērna attīstības vajadzībām un prasmi atbilstoši reaģēt uz bērna vajadzībām un nodrošināt tās, veicināt adoptētāju un potenciālo adoptētāju izpratni par bērna identitāti un tās atklāšanas nozīmīgumu bērna labvēlīgai attīstībai, norādot uz adoptētu bērnu tiesībām uz identitātes saglabāšanu, nodrošinot kultūras, valodas un sava vārda saglabāšanas iespējas, kā arī veicinot izpratni par adoptēta bērna tiesībām zināt savu pagātni, izcelsmi.

2024. gada 13. decembrī Ministrijā saņemts Latvijas Republikas tiesībsarga (turpmāk – Tiesībsargs) atzinums adoptējama bērna pārbaudes lietā “Par bērna tiesībām adopcijas procesā”, kurā arī aktualizēts jautājums par bērna tiesību uz identitāti ievērošanu un aizsardzību adopcijas procesā un to līdzsvarošanu ar bērna tiesībām dzīvot ģimenē, akcentējot, cik būtiski ņemt vērā bērna tautības, kultūras un saziņas valodas aspektus. Tāpat Tiesībsargs rekomendējis normatīvajā regulējumā noteikt, ka pirmsadopcijas procesā bērna un adoptētāja iepazīšanās un attiecību veidošanas process ir bāriņtiesas vadīts process.

Ja bāriņtiesa atbilstoši Bāriņtiesu likuma 57. pantā noteiktajam atzinusi Latvijas pilsoni, nepilsoni vai ārzemnieku, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā, par adoptētāju, LM atbilstoši noteikumos paredzētajai kārtībai, kādā adoptējami bērni, saņemot attiecīgu informāciju, ziņas par adoptētāju iekļauj adopcijas reģistrā. LM adoptētājam informāciju par adoptējamajiem sniedz, tiklīdz kļūst zināms, ka adoptējamam bērnam tiek meklēti adoptētāji Latvijā. Ja adoptētājs vēlas personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, LM sagatavo atļauju adoptētājam personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu.

Ievērojot minēto, praksē mēdz būt gadījumi, kad adoptētāju, kuriem izsniegta atļauja personīgi iepazīties ar bērnu, tautība un saziņas valoda atšķiras no bērna tautības un viņa saziņas valodas. Bērna interešu pienācīga ņemšana vērā nozīmē to, ka bērniem ir pieejama savas valsts un izcelsmes ģimenes kultūra (un, ja iespējams, valoda) un iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni saskaņā ar attiecīgās valsts profesionālajiem noteikumiem.¹⁷⁰

LM ieskatā pats par sevi apstāklis, ka adoptētāju savstarpējās saziņas valoda atšķiras no bērna dzimtās valodas nevar būt par noteicošo pamatojumu, kāpēc adoptētājiem liegt tiesības īstenot bērna aprūpi. Izprotot un respektējot bērna tiesības uz identitātes saglabāšanu, adoptētāja

¹⁶⁹ ES Pamattiesību aģentūra un EP. 2015. Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā, 63. - 64.

¹⁷⁰ LR Labklājības ministrijas 03.04.2025. vēstule Nr. 33-2-01/40

ģimene, neskatoties uz dzimtās valodas atšķirību, var nodrošināt bērna saiknes saglabāšanu ar savu etnisko piederību (dzimtā valoda, vārds, kultūra, tradīcijas, izcelsme u. c.).

Tādējādi, ievērojot to, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna tiesību un interešu aizsardzību, LM ieskatā, pieņemot lēmumus adoptācijas procesa ietvaros, katra bērna situācija vērtējama individuāli un, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta 2.¹ daļā paredzēto, nosakot bērna labākās intereses, jāņem vērā gan iespēju nodrošināt bērna identitātes saglabāšanu, gan vienlaikus arī bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības un citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.

Latvijas Republikas Civillikumā paredzēts, ka bērnu var adoptēt, ja pirms adoptācijas apstiprināšanas viņš ir atradies adoptētāja aprūpē un uzraudzībā, un ir konstatēta bērna un adoptētāja savstarpējā piemērotība, kā arī ir pamats uzskatīt, ka adoptācijas rezultātā starp adoptētāju un adoptējamo izveidosies patiesas bērna un vecāka attiecības. Savukārt noteikumu 46. punktā paredzēts, ka bāriņtiesa, veicot ģimenes izpēti pirmsadoptācijas aprūpes laikā, tai skaitā noskaidro un izvērtē adoptētāja un adoptējamā bērna personības iezīmes, saderību un savstarpējās attiecības, adoptētāja un adoptējamā bērna savstarpējo piemērotību, kā arī spējas izaudzināt adoptējamo bērnu. Tādējādi bāriņtiesai savas kompetences ietvaros ir vērtējams jautājums par to, vai bērna nodošana adoptētāja aprūpē un uzraudzībā, kā arī adoptācija konkrētajā ģimenē atbilst konkrētā bērna interesēm un adoptētāja ģimene spēs nodrošināt bērna vajadzības, pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam.

Ievērojot minēto, LR aicina bāriņtiesas gadījumos, kad adoptētāju savstarpējās saziņas valoda ikdienā atšķiras no bērna saziņas valodas, jau bērna un adoptētāja iepazīšanās periodā, kā arī vēlākā posmā rūpīgi novērtēt, kāda ir bērna un adoptētāja tikšanās norise; vai adoptētāji spēj komunicēt ar bērnu atbilstoši viņa vecumam bērnam saprotamā valodā; vai pastāv risks un grūtības bērnam iekļauties iespējamo adoptētāju ģimenē, vai arī pastāv citi būtiski riska faktori, kas var ietekmēt bērna emocionālo labsajūtu ģimenē; veikt pārrunas ar adoptētājiem par bērna identitātes jautājumiem, lai gūtu pārliecību par adoptētāju izpratni un gatavību rīkoties bērna labākajās interesēs un nepieciešamības gadījumā sniegt vajadzīgo atbalstu ģimenei.

Vienlaikus bāriņtiesas tiek lūgtas īpašu vērību pievērst bērna un adoptētāju iepazīšanās un savstarpējo attiecību veidošanās procesa organizēšanai, lai iepazīšanās noritētu bērnam saudzīgā veidā, ievērojot bērna individuālās vajadzības, gatavību adoptācijai, nodrošinot, ka bērnam saprotamā veidā tiek izskaidrotas visas veicamās darbības adoptācijas procesa ietvaros, kā arī nepieciešamības gadījumā atbalsta sniegšanai piesaistot citu institūciju speciālistus, piemēram, psihologu.

LM vēlas vērst bāriņtiesu uzmanību arī konstatētajai problemātikai attiecībā uz bērna vārda maiņu adoptācijas gadījumā. Civillikuma 172. panta otrajā daļā noteikts, kādos gadījumos pieļaujama adoptējamā vārda maiņa, proti, ja adoptējamā vārds neatbilst adoptētāja tautībai vai ir grūti izrunājams, adoptējamā vārdu atļauts mainīt vai tam pievienot otru vārdu, izņemot gadījumus, kad adoptējamam jau ir dubults vārds. To, vai atļaut adoptētājam mainīt bērnam vārdu vai tam pievienot otru vārdu savu pilnvaru ietvaros izlemj tiesa.

Lai gūtu ieskatu par pastāvošo praksi adoptējamā bērna vārda maiņas gadījumā, LM veica tiesu prakses apkopojumu, balstoties uz Ministrijas rīcībā esošajiem tiesas spriedumiem par adoptācijas apstiprināšanu.

Konstatēta pozitīva tendence, ka pēdējo trīs gadu periodā mazinājies to gadījumu skaits, kad mainīts adoptējamā vārds, proti, adoptētāji, sniedzot pieteikumu tiesā par adoptācijas apstiprināšanu, retāk lūguši tiesu mainīt bērna vārdu, tādējādi sekmējot bērna tiesību uz identitāti saglabāšanu.¹⁷¹

Izskatot tiesas spriedumus, kuros lūgts mainīt bērna vārdu vai bērna vārdam pievienot otru vārdu, noskaidrots, ka 15 gadījumos argumentācija bērna vārda maiņai pamatota ar vārda neatbilstību adoptētāja tautībai vai ar to, ka bērna vārds ir grūti izrunājams. Vienlaikus konstatēts, ka vairumā gadījumu, kuros adoptētājs lūdzis mainīt bērna vārdu vai bērna vārdam

¹⁷¹ LR Labklājības ministrijas 03.04.2025. vēstule Nr. 33-2-01/40

pievienot otru vārdu, spriedums nav pamatots ar Civillikuma 172. panta otrajā daļā minētajiem nosacījumiem (bērna vārda neatbilstība adoptētāja tautībai, bērna vārds ir grūti izrunājams), bet tiesa norādījusi citu argumentāciju, pamatojot bērna vārda maiņas atbilstību bērna interesēm, piemēram, bērns sevi asociē ar citu vārdu; bērns adoptētāju ģimenē tiek saukts jaunajā vārdā un atsaucas uz to; adoptētais kļūst par adoptētāju ģimenes locekli un adoptētājs iegūst tiesības īstenot aizgādību; bērna vārda maiņa stiprinās saiti starp bērnu un adoptētājiem; bērna vārds adoptētājam neasociējas ar personvārdu; bērna vārda maiņa līdzēs adoptācijas noslēpuma saglabāšanai u. c.

Vienlaikus, izskatot tiesas spriedumus, konstatēts, ka nereti adoptētājs pēc bērna nodošanas adoptētāja aprūpē un uzraudzībā bērnu sācis saukt citā vārdā un bērns sācis sevi identificēt ar šo vārdu. Tiek vērsta uzmanība, ka bērna saukšana citā vārdā, kamēr tiesa nav apstiprinājusi adoptāciju, nav pieļaujama, var aizskart bērna tiesības uz identitātes saglabāšanu, kā arī var būt bērnam traumējoša, īpaši gadījumā, ja tiesas nolēmums par adoptācijas apstiprināšanu nav labvēlīgs. Ievērojot minēto, turpinot adoptētāju izpratnes veicināšanu, bāriņtiesas tiek aicinātas gan pirmsadoptācijas, gan pēcadoptācijas periodā pievērst pastiprinātu uzmanību bērna identitātes jautājumiem, tai skaitā, pārrunājot ar adoptētājiem jautājumu par bērna vārda maiņu, tostarp izskaidrojot, ka tiesa ir kompetenta lemt par bērna vārda maiņu un bērna saukšana citā vārdā pirmsadoptācijas periodā nav pieļaujama.¹⁷²

Paternitātes noteikšana

EP tiesību sistēmā bērni ir sūdzējušies ECT par neiespējamību noteikt sava bioloģiskā tēva identitāti. Tiesa ir atzinusi, ka juridisko attiecību noteikšana starp bērnu un iespējamo bioloģisko tēvu ir daļa no privātās dzīves jomas. Izcelšanās ir viens no cilvēka identitātes pamataspekts, taču bērna ieinteresētība paternitātes noteikšanā ir jālīdzsvaro ar prezumētā tēva interesēm un vispārējām interesēm. Bērna ieinteresētība iegūt juridisku noteiktību par savu izcelšanos no tēva nepārspēj tēva ieinteresētību atspēkot juridisko paternitātes prezumpciju.

Piemērs: *Lietā Mikulic pret Horvātiju pieteikuma iesniedzēja bija dzimusi ārļaulībā un sākusī tiesvedību pret savu prezumēto tēvu par paternitātes noteikšanu. Atbildētājs vairākas reizes bija atteicies ierasties uz DNS testiem, kas bija noteikti ar tiesas rīkojumu, tādā veidā par aptuveni pieciem gadiem nevajadzīgi pagarinot ar paternitātes noteikšanu saistītās procedūras. ECT ir atzinusi, ka gadījumos, kad saskaņā ar valsts tiesību aktiem iespējamais tēvus nevar piespiest veikt medicīniskus testus, valstīm jānodrošina alternatīvi līdzekļi, kas neatkarīgai iestādei ļauj ātri identificēt bioloģiskos tēvus. Tiesa ir atzinusi, ka pieteikuma iesniedzējas gadījumā ir pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 8. pants.*

Latvijas Republikas Tiesībsargs 03.10.2023. vēstulē Nr. 1-5/275 bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, Bērnu aizsardzības centram un LM norādījis: ka viena no bērna pamattiesībām ir tiesības zināt savus vecākus. Tātad abu vecāku ieraksts bērna dzimšanas reģistrā ir bērna labākajās interesēs un valstij pēc iespējas ir jāveic viss iespējamais, lai bērna paternitāte tiktu noteikta, vienlaikus izšķirot tās situācijas, kad bērna tēvs nav identificējams.

LR Tiesībsargs, izskatot personu iesniegumus, kas saistīti ar bērna tiesībām, ir konstatējis, ka iestādes – bāriņtiesas un sociālie dienesti ne vienmēr vērš vecāku uzmanību uz viņu pienākumu paternitātes noteikšanai. Nereti ir konstatēti gadījumi ģimenēs, kas nonākušas bāriņtiesu un/vai sociālo dienestu redzeslokā, ka bērna tēvs ir zināms, dzīvo kopā ar bērna māti un bērnu vienā ģimenē, bet paternitāte bērnam nav noteikta. Visbiežāk šādās situācijās iemesli paternitātes nenoteikšanai ir sadzīviski: nav bijis derīgs personu apliecinošs dokuments, tēvs atradies ārzemēs, vecāku starpā bijušas nesaskaņas u. c. Bāriņtiesu un/vai sociālo dienestu dokumentos tiek fiksēts abu vecāku teiktais par bērna izcelšanos, bet iestādes nekādā veidā

¹⁷² LR Labklājības ministrijas 03.04.2025. vēstule Nr. 33-2-01/40

neveicina, lai vecāki dotos uz dzimtsarakstu nodaļu un iesniegtu kopīgu iesniegumu paternitātes atzīšanai.

Nemot vērā bērna tiesību prioritātes principu un bērna tiesības zināt savus vecākus, bērna paternitātes noteikšana ir nevis vecāku tiesība, bet gan pienākums, kurš jāpilda, ievērojot bērna tiesības un intereses. Ikvienam bērnam ir svarīgi būt abu vecāku aprūpē, saņemt abu vecāku gādību. Turklāt, bērnam ar nenoteiktu paternitāti noteiktās situācijās ir liegts saņemt valsts atbalstu. Piemēram, uzturlīdzekļus, ja otrs vecāks neiesaistās bērna audzināšanā un aprūpē, saņemt sociālā nodrošinājuma pabalstu vai apgādnieka zaudējuma pensiju vecāka nāves gadījumā līdz 24 gadu vecumam. Tiesībsargs vērsis uzmanību, ka arī tad, ja bērna mātei ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, bērna māte kopā ar personu, kura uzskata sevi par bērna tēvu, var vērsties dzimtsarakstu nodaļā bērna paternitātes atzīšanai. Tāpat bērna māte var vērsties rajona tiesā ar pieteikumu par paternitātes noteikšanu, ja paternitāte netiek atzīta brīvprātīgi, vai paternitātes fakta konstatēšanu, ja persona, kura ir uzskatāma par bērna tēvu, ir mirusi. Bāriņtiesas un sociālie dienesti tiek aicināti veicināt bērna tiesību zināt savus vecākus nodrošināšanu. Ja redzeslokā nonākušajās ģimenēs tiek konstatēts, ka bērna paternitāte nav noteikta, bet bērna tēvs ir zināms vai pat dzīvo kopā ar bērna māti un bērniem, izskaidrot vecākiem viņu pienākumu noteikt bērna paternitāti un informēt, kādā kārtībā tas veicams. Tāpat iestādes tiek aicinātas informēt vecākus par iespēju saņemt pašvaldībā juridiskas konsultācijas paternitātes jautājumos vai iespēju saņemt valsts apmaksātu juridisko palīdzību.

Prasību paternitātes noteikšanai tiesā var iesniegt bērna māte vai bērna aizbildnis, bērns pats pēc pilngadības sasniegšanas, kā arī persona, kas sevi uzskata par bērna bioloģisko tēvu. Ja persona, no kuras bērns cēlies, ir mirusi, bērna māte, bērna aizbildnis un bērns pats pēc pilngadības sasniegšanas var prasīt tiesas ceļā konstatēt paternitātes faktu. Bāriņtiesai ir tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumus un pieteikumus bērna vai aizgādībā esošās personas interesēs, izņemot pieteikumus par rīcībspējas ierobežošanu un pārskatīšanu un pagaidu aizgādības nodibināšanu, kā arī prasības pieteikumus par paternitātes pieņemuma apstrīdēšanu. Ja bērns nonācis ārpusģimenes aprūpē, tad bāriņtiesai ir īpaši jā rūpējas un jāuzrauga, lai bērna tiesības tiktu nodrošinātas un ievērotas, tajā skaitā jautājumā par bērna paternitāti. Bāriņtiesas tiek aicinātas visos gadījumos, kad bērnam ārpusģimenes aprūpē nav noteikta paternitāte, bet bāriņtiesas rīcībā ir informācija par iespējamo bērna tēvu, veicināt bērna tiesības zināt savus vecākus nodrošināšanu un paternitātes atzīšanu. Bērna interesēs ir izmantot bāriņtiesai noteiktās tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumus bērna paternitātes noteikšanai vai paternitātes fakta konstatēšanai, ja personas, kurām ir tiesības iesniegt tiesā prasību, to nedara un viņu motivēšana paternitātes sakārtošanai nav izdevusies.¹⁷³

Maternitātes noteikšana – anonīma izcelsme

EP tiesību sistēmā bērna ieinteresētība noskaidrot savu izcelsmi un jo īpaši savu māti, ir jālīdzsvaro ar citām privātām un publiskām interesēm, piemēram, iesaistītās ģimenes vai ģimeņu interesēm, sabiedrības ieinteresētību novērst nelikumīgus abortus un bērnu pamešanu vai veselības aizsardzības apsvērumiem. Gadījumi, kad bioloģiskā māte nolemj palikt anonīma, bet bērns par bioloģisko māti var uzzināt vismaz neidentificējošu informāciju būtu saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 8. pantu, kas nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un sarakstes neaizskaramību un, ka publiskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas ir paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts vai sabiedrisko drošību vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.

Piemērs:

¹⁷³ Latvijas Republikas Tiesībsarga 03.10.2023. vēstule Nr. 1-5/275

*Māte uzreiz pēc dzemdībām bija atteikusies no pieteikuma iesniedzējas un nebija piekritusi sava vārda norādīšanai dzimšanas apliecībā. Pieteikuma iesniedzēja nevarēja piekļūt neidentificējošai informācijai par savu izcelsmi un nevarēja panākt, lai viņai tiktu izpausta mātes identitāte. ECT atzina, ka šajā lietā tika pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants, jo valsts nebija nodrošinājusi pareizu līdzsvaru starp bioloģiskās mātes un bērna konfliktējošām interesēm.*¹⁷⁴

Savas izcelsmes noteikšana – adopcija

EP tiesību sistēmā adopcijas gadījumos ir piemērojamas un kā pamats tiek izmantotas Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 8. pantā minētās tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. Uz šo tematu attiecas arī divas īpašas EP konvencijas, proti, Eiropas Konvencija par bērnu adopciju un pārskatītā Eiropas Konvencija par bērnu adopciju. Saskaņā ar šiem instrumentiem, adopcijas gadījumos jāievēro ar bērna tiesībām pamatota pieeja. Pārskatītajā Eiropas Konvencijā par bērnu adopciju, piemēram, ir noteikts, ka kompetentā iestāde nedrīkst nodibināt adopciju, ja tā nav pārliecināta, ka adopcija atbilst bērna vislabākajām interesēm. Arī ECT uzsver, ka zināmos apstākļos, tostarp adopcijas gadījumos, bērna vislabākās intereses var būt prioritāras salīdzinājumā ar vecāku interesēm. Pārskatītajā Eiropas Konvencijā par bērnu adopciju turklāt ir noteikts, ka kompetentā iestāde nedrīkst nodibināt adopciju bez bērna piekrišanas, ja bērnu saskaņā ar tiesību aktiem uzskata par tādu, kam ir pietiekama izpratne. Savukārt gadījumos, kad netiek uzskatīts, ka bērnam ir pietiekama izpratne, jāraugās, lai viņa viedoklis un vēlmes pēc iespējas tiktu uzklautas un ņemtas vērā atbilstoši viņa brieduma pakāpei.¹⁷⁵

EP tiesību sistēmā pārskatītās Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju 20. panta trešajā daļā ir definētas adoptētu bērnu tiesības piekļūt iestāžu rīcībā esošai informācijai par savu izcelsmi, proti – adoptētājam un adoptētajam ir piešķirama iespēja saņemt dokumentu, kurā būtu izraksti no civilstāvokļa aktu reģistra ierakstiem, kas apliecina adoptētās personas dzimšanas faktu, datumu un vietu, bet kas tieši neatklāj adopcijas faktu un adoptētā bijušo vecāku personību.

Saskaņā ar šo punktu, puses var piešķirt bioloģiskajiem vecākiem juridiskas tiesības neizpaust savu identitāti, ja tas nenožīmē absolūtu veto. Kompetentajai iestādei jāspēj noteikt, vai bērna tiesības prevalē pār bioloģisko vecāku tiesībām un iestāde var atklāt identificējošu informāciju, ņemot vērā apstākļus un attiecīgo tiesību apdraudējumu. Adopcijas gadījumā adoptētajam bērnam jābūt vismaz iespējai iegūt dokumentu, kas apliecinā viņa dzimšanas laiku un vietu.

Starptautiskajās tiesībās saskaņā ar Hāgas Konvenciju par starpvalstu adopciju adoptētam bērnam ir iespēja “atbilstošā uzraudzībā” piekļūt informācijai par savu vecāku identitāti, bet atļaujas došana vai liegšana ir atstāta katras puses ziņā.¹⁷⁶

¹⁷⁴ ES Pamattiesību aģentūra un EP. 2015. Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā, 66.

¹⁷⁵ Turpat, 105.

¹⁷⁶ Turpat, 66. - 67.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Plunkett, L. Sharenthood. 2020. *Why We Should Think Before We Talk About Our Kids Online*. London: The MIT Press.
2. Sitņikova, S. 2015. "Tiesības tika aizmirstam" kā tiesības uz privātumu un to tiesiskais regulējums. SOCRATES, RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Nr.3 (3) 69. <https://doi.org/10.25143/socr.03.2015.3.66-84>
3. Balodis R., Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga, 2011. Latvijas Vēstnesis, 238. – 239., 249., 600.
4. Jansons, J. 2012. Slēgtas tiesas sēdes materiālu publiskošana un privātās dzīves aizskārums. LR tiesībsarga Jura Jansona 2012. gada 29. jūnija atzinums pārbaudes lietā Nr. 148-5D/2010, Jurista vārds, NR. 31 (730)
5. Kovaļevska, A. 2025. Pētījums "Personas tiesības uz savu attēlu". Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/2005_personas_tiesibas_uz_savu_attelu_1500965208.pdf
6. Skaidrojošā un sinonīmu vārdnīca Tezaurs, "Privātums". <https://tezaurs.lv/priv%C4%81tums>
7. Strada Rozenberga, K. 2022. Personas neaizskaramība. Jurista vārds, NR. 7 (1221)
8. Skaburska, L. Privātās dzīves neaizskaramības izpausmes Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjautājumi. 2012., Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums, LU Akadēmiskais apgāds, https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-dokt-III_2012_Jur-zin-teor_prakt-jaut.pdf, 128.
9. Priekulis, J. un Danovskis, E., 2020. Tiesu prakses apkopojums. Datu apstrādes joma. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2021/5_1%20Datu-apstrades-joma_Admin-ties_Priekulis-Danovskis.pdf
10. Barkāne, I. 2023. Cilvēktiesību nozīme mākslīgā intelekta laikmetā. Privātums. Datu aizsardzība un regulējums masveida novērošanas novēršanai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 83.
11. Ozoliņa, I. 2020. Bērnu un jauniešu personas datu apstrāde izglītības iestādēs. Maģistra darbs. Rīga: Rīgas Stradiņa Universitāte.
12. Vladimirova Krjukova, A. 2016. Vai bērniem ir tiesības uz savu datu aizsardzību internetā? Žurnāls Ir, 12.08.2016. <https://ir.lv/2016/08/12/vai-berniem-ir-tiesibas-uz-savu-datu-aizsardzibu-interneta/>
13. Bitāns, A. 2023. Publiskas personas tiesības uz savu attēlu preses brīvības kontekstā. https://www.academia.edu/114954797/Publiskas_personas_ties%C4%ABbas_uz_savu_at%C4%93lu_preses_br%C4%ABv%C4%ABbas_kontekst%C4%81?auto=download
14. Personas datu aizsardzība žurnālistikas jomā vispārīgās datu aizsardzības regulas kontekstā. Rīga: The Centre for Media Studies at SSE, 10.
15. DVI. 14.06.2021. Kā rīkoties, ja kāds bez atļaujas publicējis jūsu fotogrāfiju, video vai citus personas datus? <https://www.plz.lv/ka-rikoties-ja-kads-bez-atlaujas-publicejis-jusu-fotografiju-video-vai-citus-personas-datus/>
16. Cilvēktiesību gids. 25.03.2022. Jūsu attēls. <https://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/dati-privatums/jusu-attels>
17. Terjuhina, J. 06.06.2027. Digitālo fotoattēlu izmantošana komercdarbībā un ar to saistītie riski. <https://itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/intelektualais-ipasums/digitalo-fotoattelu-izmantosana-komercdarbiba-un-ar-to-saistitie-riski/11851>
18. Tet. 01.11.2023. Trešdaļa vecāku nav runājuši ar bērniem par drošību internetā. <https://www.tet.lv/par-mums/jaunumi/tresdala-vecaku-nav-runajusi-ar-berniem-par-drosibu-interneta>

19. Richardson, J., Milovidov, E., Schmalzried M. 2017. Internet Literacy Handbook. Supporting users in the online world. Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/internet/7515-internet-literacy-handbook.html>
20. Vikipēdija. Brīvā enciklopēdija. "IP adrese". https://lv.wikipedia.org/wiki/IP_adrese
21. Vikipēdija. Brīvā enciklopēdija. "Identitāte" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Identit%C4%81te>
22. DVI. 08.09.2023. #DVIskaidro: Sociālie tīkli un personas datu aizsardzība: padomi bērniem un vecākiem, <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-socialie-tikli-un-personas-datu-aizsardziba-padomi-berniem-un-vecakiem>
23. Latvijas drošāka interneta centrs. Ko darīt, ja kāds ieliek manu bildi savā sociālo tīklu kontā un izsmej mani? <https://drossinternets.lv/lv/questions?page=2&sort=Questions.weight&direction=asc>
24. Latvijas drošāka interneta centrs. Bērna privātums. <https://drossinternets.lv/lv/info/berna-privatums>
25. Steinberg B., S. 2017. Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. Emory Law Journal. <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2/>
26. Latvijas drošāka interneta centrs. 4 jautājumi vecākiem, pirms publicē sava bērna bildes. <https://drossinternets.lv/lv/materials/listall/vecakiem?page=4>
27. Latvijas drošāka interneta centrs. Ziņojumu statistika. <https://drossinternets.lv/lv/info/zinojumu-statistika>
28. LinkedIn. 27.11.2024. Personīgā zīmola akadēmija. Digitālās reputācijas nozīme mūsdienu profesionālim. <https://www.linkedin.com/pulse/digit%C4%81l%C4%81s-reput%C4%81cijas-noz%C4%ABme-m%C5%ABsdienu-profesion%C4%81lim-qgg2f>
29. Ērglis, A. 05.01.2024. Kā «digitālā reputācija» var maksāt karjeras izaugsmi? <https://vs.lv/raksts/sabiedriba/2024/01/05/ka-digitala-reputacija-var-maksat-karjeras-izaugsmi>
30. Pēkšēna, D., Znotiņa, M., Rubene, Z. 31.01.2018. Digitālā pēda mūsdienu cilvēkam pat ir nepieciešama. <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/gimenes-studija/zanda-rubene-digitala-peda-musdienu-cilvekam-pat-ir-nepieciešama.a98945/>
31. DVI. 04.11.2022. #DVIskaidro "Kas ir digitālā pēda un kā to aizsargāt?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-04112022>
32. Ziņu portāls Radio1.lv. Nelāčo ar digitālo pēdu – tā paliks uz visiem laikiem. <https://radio1.lv/lv/Latvija/1/25620/Nelaco-ar-digitalo-pedu-%E2%80%93-ta-paliks-uz-visiem-laikiem>
33. Portāls nra.lv. 22.03.2023. Tiesības "tikt aizmirstam" Latvijas iedzīvotāji, iespējams, izmanto visretāk Eiropā. <https://nra.lv/latvija/409307-tiesibas-tikt-aizmirstam-latvijas-iedzivotaji-iespejams-izmanto-visretak-eiropa.htm>
34. Blumberga-Švēde, S., 09.12.2022. Tiesības tikt aizmirstam internetā: kad var prasīt ar personu sasaistīto datu dzēšanu meklētājprogrammās. <https://lvportals.lv/tiesas/347200-tiesibas-tikt-aizmirstam-interneta-kad-var-prasit-ar-personu-sasaistito-datu-dzesanu-mekletajprogrammas-2022>
35. DVI. 01.07.2022. #DVIskaidro "Kā īstenot datu subjekta tiesības vērsties pie pārziņa?" <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-DST>
36. DVI. 25.08.2023. #DVIskaidro:Kas vecākiem jāzina par savu bērnu datu apstrādi izglītības iestādēs? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-kas-vecakiem-jazina-par-savu-bernu-datu-apstradi-izglitibas-iestades>
37. Galiņa, S. 14.09.2023. Datu aizsardzība izglītības iestādēs. <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/30461-datu-aizsardziba-izglitibas-iestades-2023>
38. Laganovskis, G. 07.01.2020. Bērnu datu aizsardzība skolās. Kas pieļaujams, bet kas – ne. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/311925-bernu-datu-aizsardziba-skolas-kas-pielaujams-bet-kas-ne-2020>

39. Zīmece M. 25.09.2024. Datu aizsardzības incidenta ziņošanas kārtība, <https://ellex.legal.lv/datu-aizsardzibas-incidenta-zinosanas-kartiba/>
40. DVI. 10.07.2024. #DVIskaidro: Vecāku piekrišana bērna personas datu apstrādei. <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vecaku-piekrisana-berna-personas-datu-apstradei>
41. DVI. 31.03.2025. #DVIskaidro: Vai skolu klasēs, gaitēnos, atpūtas telpās ir pieļaujama videonovērošana? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vai-skolu-klases-gaitenos-atputas-telpas-ir-pielaujama-videonoverosana>
42. DVI. 10.06.2022. #DVIskaidro “Izlaidumu laiks - kas jāņem vērā, fotografējot vai filmējot? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-izlaidums>”
43. DVI. Rekomendācija. “Personas datu definīcija”. 3.
44. DVI. Personas datu aizsardzības pārkāpuma paziņošana 18.05.2021. <https://www.dvi.gov.lv/lv/pakalpojumi/personas-datu-aizsardzibas-parkapuma-pazinosana>
45. DVI. 10.07.2024. #DVIskaidro: Vecāku piekrišana bērna personas datu apstrādei. <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vecaku-piekrisana-berna-personas-datu-apstradei>
46. DVI. 31.03.2025. #DVIskaidro: Vai skolu klasēs, gaitēnos, atpūtas telpās ir pieļaujama videonovērošana? <https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-vai-skolu-klases-gaitenos-atputas-telpas-ir-pielaujama-videonoverosana>
47. LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 6. maija sprieduma Lietā Nr. A42661107, SKA – 193/2010 12. punkts
48. LR Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 26. novembra Spriedums lietā Nr. C33444516, SKC-465/2020
49. LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 5. aprīļa lēmums lietā Nr. 670058712, SKA – 423/2013
50. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija lēmums lietā SKA – 864 – 15.
51. LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. A42941109, SKA – 290/2011
52. LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023.gada 30.oktobra Spriedums Lietā Nr. A420217020, SKA-268/2023
53. LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, SKA-343/2022
54. ES Pamattiesību aģentūra un EP. 2015. Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā.
55. LR Labklājības ministrijas 03.04.2025. vēstule Nr. 33-2-01/40
56. LR Tiesībsarga 03.10.2023. vēstule Nr. 1-5/275
57. Bērnu tiesību aizsardzības likums. LR likums. Pieņemts 19.06.1998. Stājies spēkā 22.07.1998.
58. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. EP starptautisks dokuments. Pieņemts 04.11.1950. Stājies spēkā 27.06.1997. Latvijas pievienošanās 27.06.1997.
59. Bērnu tiesību konvencija. ANO starptautisks dokuments. Pieņemts 20.11.1989. Stājies spēkā 02.09.1990. Latvijas pievienošanās 14.05.1992.
60. Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 14 par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses. ANO dokuments. 29.05.2013.
61. Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 25 (2021) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi. Izpl.: vispārējai lietošanai 2021. gada 2. marts VI nodaļas E daļas 68. punkts
62. Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Ieviešana Latvijā 25.05.2018.

63. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. ANO dokuments. Pieņemts 10.12.1948.
64. Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi. EP starptautisks dokuments. Pieņemts 28.01.1981. Stājies spēkā 01.09.2001. Latvijas pievienošanās 30.05.2001.
65. Cilvēktiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 16 par tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Pieņemts 1998.
66. ANO Bērnu tiesību konvencija. Bērnu tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr. 20 par bērnu tiesību īstenošanu pusaudžu vecumā, Pieņemts 06.12.2016.
67. 29. panta datu aizsardzības darba grupa. 00720/12/LV WP193. Atzinums 3/2012 par biometrijas tehnoloģiju attīstību, Pieņemts 2012. gada 27. aprīlī, 3. lpp.
68. Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieņemts 19.06.1998. Stājies spēkā 22.07.1998.
69. Civillikums. Pieņemts 28.01.1937. Stājies spēkā 01.09.1992.
70. Bāriņtiesu likums. Pieņemts 22.06.2006. Stājies spēkā 01.01.2007.
71. Izglītības likums. Pieņemts 29.10.1998. Stājies spēkā 01.06.1999.
72. Fizisko personu datu apstrādes likums. Pieņemts 21.06.2018. Stājies spēkā 05.07.2018.
73. Izglītības likums. Pieņemts 29.10.1998. Stājies spēkā 01.06.1999.
74. Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums. Pieņemts 04.11.2024. Stājies spēkā 01.12.2024.
75. Valsts pārvaldes iekārtas likums. Pieņemts 06.06.2002. Stājies spēkā 01.01.2023.
76. Grozījumi izglītības likumā. Pieņemti 20.09.2018. Stājušies spēkā 18.10.2018.